

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

Р.Б. Сокольська, В.Д. Зелікман,
Т.В. Акімова, Ю.О. Распопова

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Навчальний
посібник

ВИДАВНИЦТВО
Харків
2024
ІВАНЧЕНКА І.С.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

**Р. Б. Сокольська, В. Д. Зелікман,
Т. В. Акімова, Ю. О. Распопова**

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

УДК 657.62(07)
Ф 59

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Пашкевич М. С., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри міжнародних відносин і аудиту Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Грабчук О. М., д-р екон. наук, проф., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського державного аграрно-економічного університету.

**Рекомендовано Радою якості освітньої діяльності
Українського державного університету науки і технологій
Протокол № 4 від 18.12.2023 р.**

Авторський колектив:

Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., Акімова Т. В., Распопова Ю. О.

Фінансовий аналіз : Навч. посібник / Р. Б. Сокольська,
Ф 59 В. Д. Зелікман, Т. В. Акімова та ін. – Х. : Видавництво
Іванченка І. С. – 2024. 151 с.

ISBN 978-617-8332-19-8.

Посібник охоплює зміст навчальної дисципліни «Фінансовий аналіз».

Розглянуті основні поняття, принципи та підходи до фінансового аналізу, методики горизонтального і вертикального аналізу різних аспектів діяльності підприємства та аналізу фінансових коефіцієнтів на підставі інформації, наведеної у фінансовій звітності, а також методи оцінки фінансової стійкості та ліквідності, що базуються на трансформації фінансової звітності, методи діагностики банкрутства та підходи до формування оптимальної структури балансу з використанням методів оптимізаційного моделювання.

Призначений для студентів спеціальності 071 – Облік і оподаткування усіх форм навчання. Може бути корисним викладачам, науковцям, економістам-практикам.

Іл. 9. Табл. 42. Бібліогр.: 36 найм.

УДК 657.62(07)

ISBN 978-617-8332-19-8

© Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., 2024.

Акімова Т. В., Распопова Ю. О., 2024.

© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2024.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
1. ПОНЯТТЯ, МЕТА ТА ЗМІСТ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ.....	7
1.1. Поняття фінансового аналізу.....	7
1.2. Суб'єкти і види фінансового аналізу.....	9
1.3. Інформаційна база для фінансового аналізу.....	12
1.4. Завдання для самоперевірки.....	18
2. ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ ТА ВЕРТИКАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ.....	20
2.1. Задачі аналізу фінансової звітності та її складових.....	20
2.2. Сутність, призначення і технологія горизонтального і вертикального аналізу фінансової звітності підприємства.....	30
2.3. Завдання для самоперевірки.....	45
3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ.....	46
3.1. Загальна характеристика системи фінансових коефіцієнтів.....	46
3.2. Коефіцієнти фінансової стійкості та платоспроможності.....	47
3.3. Коефіцієнти обіговості та рентабельності.....	55
3.4. Коефіцієнти операційного аналізу, обслуговування боргу та ринкові показники.....	68
3.5. Завдання для самоперевірки.....	77
4. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І ЛІКВІДНОСТІ ЗА ДАНИМИ БАЛАНСУ.....	79
4.1. Складання балансу в агрегованому вигляді та аналіз джерел формування запасів.....	79
4.2. Класифікація типів фінансової стійкості та аналіз ліквідності балансу.....	86
4.3. Завдання для самоперевірки.....	97

5. ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	99
5.1. Поняття, види і причини банкрутства.....	99
5.2. Системи критеріїв і ознак при діагностиці ймовірності банкрутства.....	103
5.3. Діагностика ймовірності банкрутства з використанням інтегральних показників.....	108
5.4. Завдання для самоперевірки.....	123
6. ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ БАЛАНСУ.....	125
6.1. Використання оптимізаційного моделювання у фінансовому аналізі.....	125
6.2. Фінансові показники, які використовуються при визначенні оптимальної структури балансу.....	126
6.3. Формування оптимізаційної моделі.....	129
6.4. Завдання для самоперевірки.....	134
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	135
Додаток А. ФІНАНСОВІ ЗВІТИ ПІДПРИЄМСТВА А.....	139
Додаток Б. ФІНАНСОВІ ЗВІТИ ПІДПРИЄМСТВА Б.....	145

ПЕРЕДМОВА

На сьогодні підприємства України працюють в умовах ринкової економіки, що потребує ефективного фінансового управління їх діяльністю, яке багато в чому визначається здатністю керівництва грамотно аналізувати фінансовий стан підприємства. Ця задача вирішується за допомогою фінансового аналізу, в ході якого системно вивчаються тенденції розвитку та причини змін у фінансовому становищі підприємства, обґрунтовуються плани та управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, розробляється фінансова стратегія розвитку підприємства.

Система фінансового аналізу повинна задовольняти інформаційні потреби різних груп користувачів, зацікавлених в даних щодо діяльності підприємства. З одного боку, це менеджери, які зацікавлені в отриманні достовірної інформації для прийняття зважених управлінських рішень. З іншого боку, це кредитори, інвестори, інші юридичні та фізичні особи, які так чи інакше зацікавлені в діяльності підприємства та потребують інформації про його фінансовий стан і результати господарської діяльності для прийняття економічно обґрунтованих фінансових рішень.

Процес дослідження фінансового стану та результатів діяльності підприємства на основі інформації, яка представлена у фінансовій звітності, і є предметом дисципліни «Фінансовий аналіз». Метою викладання дисципліни є надання студентам теоретичних знань та практичних навичок з використання методів фінансового аналізу в сучасних умовах.

Дисципліна «Фінансовий аналіз» має своєю основою такі дисципліни, як «Бухгалтерський облік», «Аналіз господарської діяльності», «Фінанси», «Економіка підприємства», «Інформаційні системи і технології в управлінні», знання з яких необхідні для успішного засвоєння програми дисципліни. Вона тісно пов'язана з більшістю фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, що складають навчальний план спеціальності 071 – Облік і оподаткування.

У результаті вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз» студент

повинен опанувати основні методики та техніку фінансового аналізу, вміти використовувати різні методи фінансового аналізу для отримання інформації, яка необхідна у конкретних умовах, та формування адекватних аналітичних висновків.

Дисципліна «Фінансовий аналіз» за змістом складається з двох частин. Перша частина дисципліни «Фінансовий аналіз» присвячена методам так званого «класичного фінансового аналізу»: визначаються особливості здійснення фінансового аналізу, його мета та суб'єкти, розкриваються особливості фінансового аналізу фінансової звітності, розглядаються технологія та інтерпретація результатів горизонтального та вертикального аналізу, а також аналізу фінансових коефіцієнтів (показників фінансової стійкості, ліквідності, оборотності та рентабельності, операційного аналізу, обслуговування боргу, ринкових показників). Друга частина дисципліни «Фінансовий аналіз» присвячена специфічним методам фінансового аналізу: розглядаються технологія та інтерпретація результатів аналізу фінансової стійкості та ліквідності, що здійснюється на підставі трансформації балансу, методи діагностики банкрутства, засновані на багатокрітеріальному підході, оцінці обмеженого кола показників та розрахунку інтегрального показника. Крім того, розглянутий підхід до формування оптимальної структури балансу з використанням можливостей оптимізаційного моделювання.

Слід відзначити, що вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз» передбачає обов'язкову самостійну роботу студентів. Самостійна робота над підручниками та навчальними посібниками є заставою успішного оволодіння дисципліною і необхідна для поглибленого та розширеного її вивчення. Самостійну роботу потрібно вести систематично, за певним планом, складеним самим студентом. Цьому сприяють наведені по кожному розділу навчального посібника питання для самоконтролю, а також завдання для вирішення імітаційних вправ, розбору й аналізу конкретних виробничих ситуацій та виробничих ситуаційних задач.

Наочність викладеного у навчальному посібнику матеріалу дисципліни забезпечена використанням графічного та табличного методу представлення інформації.

1. ПОНЯТТЯ, МЕТА ТА ЗМІСТ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

1.1. Поняття фінансового аналізу

Характерною рисою сучасного етапу розвитку економіки є глибокі перетворення в сфері виробництва, які мають вирішальний вплив на систему управління. В даний час перед підприємствами України стоять завдання підвищення своєї конкурентоспроможності, стабільності і стійкості в умовах, що постійно змінюються. Важливу роль у вирішенні цих завдань повинні зіграти розробка і впровадження нових форм і методів управління підприємством. Оскільки підприємства мають самостійність у використанні своїх фінансових ресурсів, істотне значення для підвищення ефективності діяльності підприємств набуває управління фінансами – фінансовий менеджмент.

Фінансовий менеджмент дуже динамічний. Ефективність його функціонування багато в чому залежить від швидкості реакції на зміну умов фінансового ринку, фінансової ситуації, фінансового стану об'єкта управління. Тому однією з найважливіших функцій управління фінансами є фінансовий аналіз, оскільки тільки наявність в системі управління ефективного фінансового контролю дозволяє отримати об'єктивну інформацію про фінансовий стан підприємства, його фінансові спроможності та проблеми, що назрівають. Це надає можливості фінансовому менеджеру приймати правильні та своєчасні управлінські рішення, а підприємству бути достатньо конкурентоспроможним у сучасних умовах.

Розуміння місця фінансового аналізу в системі фінансового менеджменту дозволить обрати оптимальну методику проведення фінансового аналізу на підприємстві та його інформаційне забезпечення. Це призведе до більш повного і об'єктивного аналізу фінансового стану підприємства, підвищенню достовірності інформації, що, у свою чергу, надасть можливість організувати ефективну роботу системи фінансового аналізу та фінансового менеджменту, а, отже, підвищити результативність діяльності підприємства в цілому.

Фінансовий аналіз є процесом дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку.

На відміну від облікового процесу, за якого обробка інформації на підприємстві здійснюється від спостереження факту господарської діяльності до складання звітності, у процесі аналізу на підставі вже складеної звітності виявляються факти господарської діяльності, що призвели до певних змін у показниках фінансової звітності, тобто у процесі аналізу виявляються причини змін у фінансовому стані підприємства.

Таким чином, **основна мета** фінансового аналізу – виявлення усіх причин (наскільки це можливо за наданою інформацією), які призвели до зміни фінансового стану підприємства, інтерпретація цих змін, виявлення наслідків та розробка пропозицій і рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Для забезпечення якісного та детального фінансового аналізу необхідно розуміти загальні концептуально-методичні принципи та підходи до трактування фінансового стану підприємства.

Під фінансовим станом підприємства розуміють можливість підприємства фінансувати свою діяльність.

Характеристики фінансового стану:

– забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства;

– доцільність розміщення фінансових ресурсів та ефективність їх використання;

– фінансові взаємовідносини з іншими юридичними і фізичними особами;

– платоспроможність і фінансова стійкість.

Види фінансового стану:

а) стійкий;

б) нестійкий;

в) кризовий.

Таким чином, фінансовий стан характеризує рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також ступінь ефективності їх використання. Оптимізація фінансового стану підприємства – одна з головних умов успішного його розвитку в майбутньому періоді. У той же час кризовий фінансовий стан підприємства свідчить про серйозну загрозу настання його банкрутства.

Фінансовий стан характеризується сукупністю показників, що відображають процес формування і використання фінансових ресурсів підприємства. У ринковій економіці фінансовий стан підприємства по суті – це кінцеві результати його діяльності.

Отже, фінансовий стан підприємства – це найважливіша характеристика його ділової активності та надійності. Він визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, є гарантом ефективності діяльності як самого підприємства, так і його партнерів.

1.2. Суб'єкти і види фінансового аналізу

Обсяги фінансового аналізу залежать, насамперед, від поставленої мети аналізу, а мета фінансового аналізу визначається, у свою чергу, потребами користувачів результатів фінансового аналізу, які, власне, і виступають суб'єктами фінансового аналізу.

Суб'єкти фінансового аналізу – це фізичні і юридичні особи, зацікавлені в результатах фінансового аналізу.

Види суб'єктів фінансового аналізу наведені на рисунку 1.1.

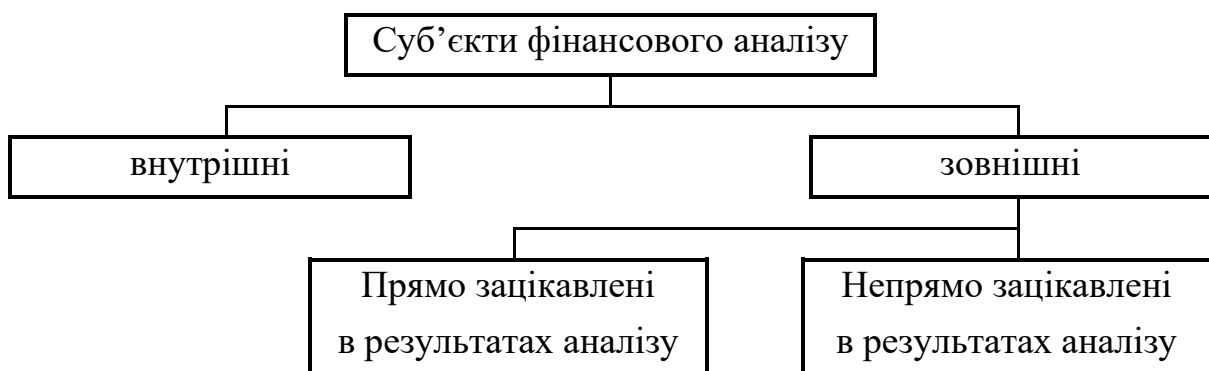

Рис. 1.1. Класифікація суб'єктів фінансового аналізу

До *внутрішніх суб'єктів* фінансового аналізу відносяться менеджери підприємства.

До *зовнішніх суб'єктів фінансового аналізу, що прямо зацікавлені у результатах фінансового аналізу*, відносяться: власники, інвестори, кредитори, контрагенти, конкуренти та робітники.

Суб'єкти фінансового аналізу, що непрямо зацікавлені в результатах аналізу, обслуговують потреби зовнішніх користувачів, що прямо зацікавлені у результатах аналізу. До *зовнішніх суб'єктів фінансового, що непрямо зацікавлені в результатах аналізу*, відносяться: аудиторські фірми, консалтингові компанії, біржі та інші подібні організації, що отримують замовлення на здійснення аналізу фінансового стану певного підприємства від прямо зацікавлених суб'єктів фінансового аналізу.

Відповідно тому, до якої категорії відноситься суб'єкт фінансового аналізу (інвестори, кредитори, акціонери, менеджери та ін.), будуть відрізнятися і їх інтереси щодо діяльності підприємства.

Інтерес керівництва підприємства до фінансового стану, рентабельності та перспектив розвитку підприємства стосується усіх сфер діяльності останнього. Керівництво використовує цілий ряд доступних йому засобів і методів для контролю за ситуацією. Фінансовий аналіз може проводитись керівництвом регулярно і охоплювати дослідження змін в тенденціях розрахункових показників. Він заснований на систематичному пильному спостереженні за існуючими взаємозв'язками і своєчасному виявленні проблемних областей, що утворюються в результаті змін, які вже відбулися.

Першочергова задача керівництва полягає також у здійсненні контролю за тим, як виглядає підприємство з точки зору найбільш важливих кредиторів та інвесторів.

Керівництво підприємства отримує ряд важливих переваг від систематичного відстеження за фінансовим станом підприємства і основними залежностями, що його відображають. Такий моніторинг дозволяє швидко і ефективно реагувати на події по мірі їх розвитку і вчасно приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Інтереси кредиторів щодо фінансового стану підприємства стосуються гарантій з повернення його позики, а саме, наявності джерел коштів і прогнозів майбутніх потоків грошових коштів, а також надійності і стабільності цих потоків. Методика фінансового аналізу, що використовується кредиторами, варіюється в залежності від терміну, забезпечення і мети, на яку береться позика.

У випадку надання короткострокової позики кредитор піклується переважно про поточне фінансове становище, ліквідність поточних активів і рівень їх оборотності.

Оцінка фінансового стану підприємства при видачі довгострокових позик вимагає більш детальних відомостей і аналізу. Такий аналіз включає прогноз потоків грошових та інших коштів, оцінку довгострокової доходності підприємства, спроможності підприємства покривати постійні витрати, пов'язані із заборгованістю.

Оскільки прибутковість підприємства являє собою головний елемент гарантій для кредитора, її аналіз є одним з найбільш важливих критеріїв для останнього. Прибуток підприємства розглядається кредитором як основне джерело коштів для виплати процентів і основної суми боргу.

Аналіз, який проводиться при видачі короткострокового або довгострокового кредиту, пов'язаний із детальним розглядом структури капіталу, оскільки вона безпосередньо впливає на ризик і на так звану межу безпеки кредитора.

Власники та співвласники (інвестори), що вкладають кошти в капітал підприємства, мають велику потребу в результатах фінансового аналізу. Інтерес до підприємства, частиною якого вони володіють, стосується багатьох сфер, оскільки на дохід власників (інвесторів) впливають усі аспекти діяльності підприємства – його рентабельність, платоспроможність, структура капіталу. Однак, основним об'єктом уваги при фінансовому аналізі є прибуток підприємства та перспективи його збільшення, оскільки власник або потенційний інвестор сподівається отримати винагороду за свої вкладення саме за рахунок прибутку, що отримує підприємство.

Аналіз фінансової звітності служить інтересам й інших груп суб'єктів фінансового аналізу. Контрагенти мають можливість визначити стан справ своїх постачальників або покупців, робітники – перспективи своєї зайнятості, конкуренти – порівнювати свій фінансовий стан зі станом інших підприємств і визначати свої сильні та слабкі сторони.

Таким чином, залежно від того, хто є суб'єктом фінансового аналізу, будуть використані різні методи, розраховані різні групи коефіцієнтів і зроблена аналітична інтерпретація розрахунків.

Фінансовий аналіз є частиною загального повного аналізу господарської діяльності, який складається з двох взаємопов'язаних елементів: фінансового аналізу і виробничого управлінського аналізу.

Складові аналізу господарської діяльності підприємства та їх основні характеристики наведені на рисунку 1.2. Як видно з рисунка, фінансовий аналіз є єдиним видом аналізу, що доступний для зовнішніх користувачів інформації та використовує в якості інформаційної бази фінансову звітність, яка є публічною. За цими ознаками фінансовий аналіз іноді ще називають зовнішнім аналізом.

1.3. Інформаційна база для фінансового аналізу

Основним інформаційним джерелом фінансового аналізу є фінансова звітність.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені на основі даних фінансового обліку з метою надання зовнішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан і результати діяльності підприємства у вигляді, який зрозумілий і зручний для прийняття цими користувачами певних фінансових рішень.

Інформація для фінансового аналізу повинна задовольняти ряду характеристик, ієрархія яких наведена на рисунку 1.3.

Як видно з рисунка, для того, щоб інформація, що надається для фінансового аналізу, була корисна для прийняття рішень, вона повинна відповідати ряду характеристик. Ці характеристики розглядаються як ієрархія якостей, яка відокремлює якості, специфічні для користувачів (наприклад, здатність до розуміння), від якостей, властивих інформації.

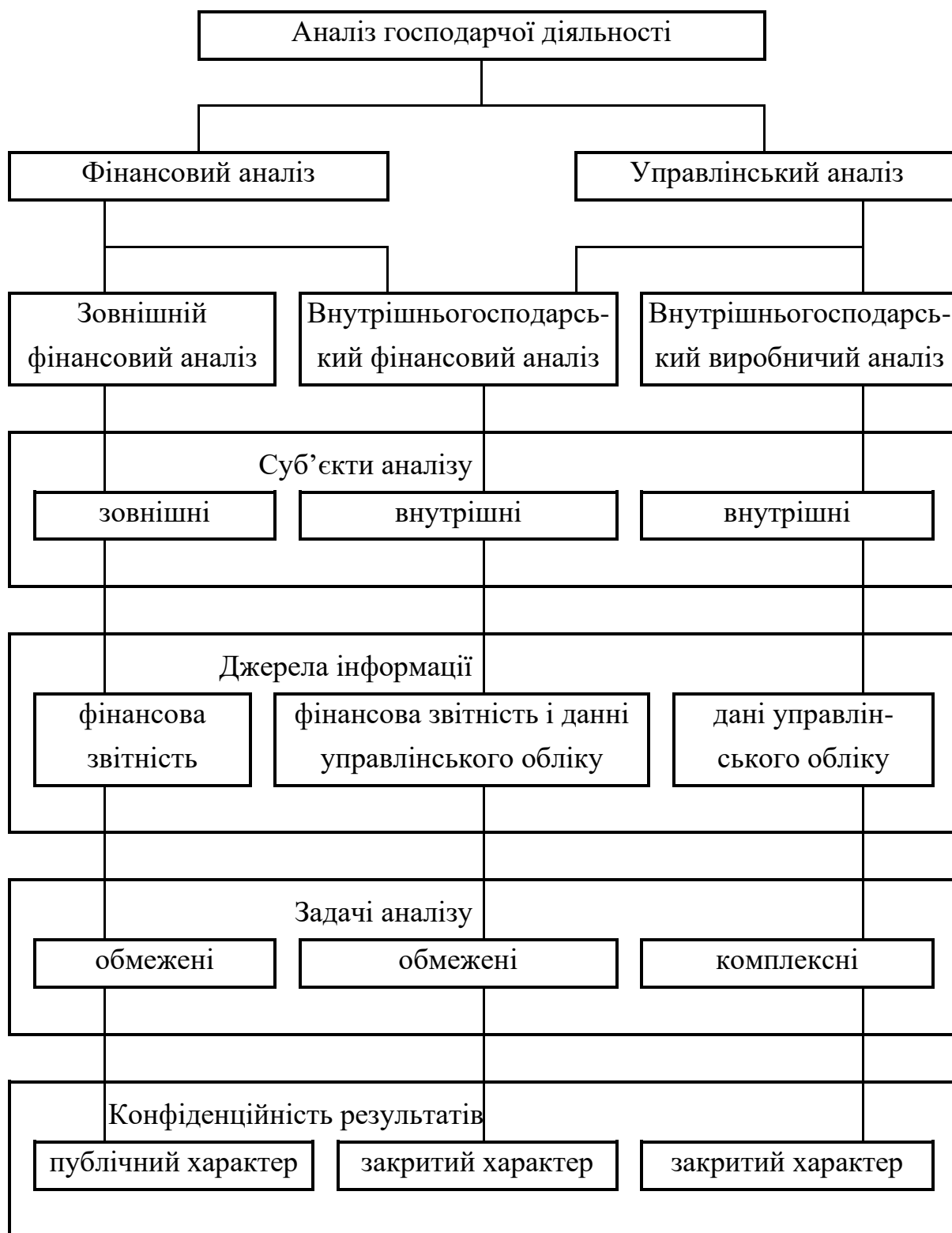

Рис. 1.2. Характеристики складових аналізу господарської діяльності

Слід зазначити, що інформація не може бути корисною для осіб, які здійснюють аналіз, якщо вона не буде їм зрозумілою, незалежно від інших її якостей.

Доречність і достовірність – дві першочергових якості, які роблять інформацію корисною для прийняття рішення.

Інформація вважається доречною, якщо вона здатна підтвердити або спростувати припущення особи, яка її аналізує.

Якщо інформація отримана користувачем занадто пізно для того, щоб впливати на рішення, вона не може бути корисною. Отже, своєчасність є важливим аспектом доречності. Цінність інформації як передумови для прогнозування та як інструменту зворотного зв'язку також є необхідними складовими доречності.

Інформація достовірна, якщо вона підтверджується наступною перевіркою і правдиво представлена. Крім того, достовірність передбачає повноту і нейтральність інформації.

Порівнянність, яка включає узгодженість, перетинається з доречністю і достовірністю, що збільшує корисність інформації. Порівняння є одним з найбільш важливих і основоположних інструментів аналізу. Майже усі аналітичні оцінки включають порівняння того чи іншого роду. Таким чином, здатність порівняти дані обліку на підприємстві за різні періоди часу між собою та з плановими показниками або дані розглянутого підприємства з даними іншого підприємства дуже важлива для процесу аналізу фінансового стану.

Вказані якісні характеристики інформації при усій своїй важливості все ж не є настільки значущими порівняно з такими її першорядними якостями як співвідношення витрати-вигоди та суттєвість помилок в інформації. Суттєвість помилок в інформації визначається як ступінь неповноти або помилковості інформації, яка призводить до викривлення прийнятих на її основі управлінських рішень.

Основна проблема суттєвості помилок полягає у тому, що вважати суттєвою помилкою, а що – ні. Проте у теперішній час не встановлено єдиного критерію, яким керувалися б як бухгалтери, так і користувачі інформації для визначення суттєвості помилок даної інформації.

У зв'язку з цим необхідно використовувати показник, що дозволяє обґрунтовано оцінити ступінь суттєвості помилок для облікової інформації на підприємстві.

Рівень відхилення даних, наведених у певній інформації, від фактичних O_j по кожному конкретному j -му об'єкту обліку не повинен перевищувати добутку емпіричного коефіцієнта K_j , який залежить від умов, суб'єкта і об'єкта обліку, і базового показника B_j , по відношенню до якого оцінюється відхилення, тобто рівень суттєвості помилок повинен задовольняти умові:

$$O_j \leq K_j \times B_j. \quad (1.1)$$

У якості базового показника для встановлення рівня суттєвості помилок можуть бути використані показники виручки від реалізації, прибутку, вартості майна та ін. Коефіцієнт K_j показує частку, яку не може перевищувати відхилення даних інформації по j -му об'єкту обліку від фактичних, по відношенню до базового показника. Цей коефіцієнт для кожного підприємства розраховується на основі емпіричних даних або за допомогою методу експертних оцінок і залежить від умов об'єкта обліку. Під об'єктом обліку розуміється той чи інший вид активів, зобов'язань і капіталу, за яким ведеться облік (заробітна плата, дебіторська та кредиторська заборгованість, фінансування тощо).

Для автоматизованого обліку коефіцієнт K_j буде нижче, ніж для ручного, оскільки за автоматизованого обліку загубленої, викривленої або помилкової інформації менше, ніж за ручної обробки даних обліку. А для об'єктів обліку, що вимагають особливо скрупульозної та точної оцінки, даний коефіцієнт буде нижчим, ніж для об'єктів, по яких можливі деякі відхилення.

У якості прикладу в таблиці 1.1 наведено значення коефіцієнтів можливих відхилень інформаційних даних від фактичних, які використовуються чотирма провідними аудиторськими фірмами Великобританії.

Таблиця 1.1

Коефіцієнти можливих відхилень інформаційних даних

Відхилення (O_j) по j -му об'єкту обліку	Коефіцієнт відхилення (K_j)			
	Фірма А	Фірма В	Фірма С	Фірма D
Для показників звіту про фінансові результати по відношенню:				
до виручки від реалізації	0,5 – 1%	2 – 4%	0,5 – 1%	1%
до прибутку до оподаткування	5 – 10%	5 – 10%	5 – 10%	10%
Для статей балансу по відношенню до загальної суми активів	1 – 2%	5 – 10%	0,5 – 1%	1% чистих активів, 5% від величини оборотних коштів

Як видно з таблиці, більшість показників різних фірм мають приблизно однакові значення, хоча фірма В дозволяє собі більш високі можливості відхилення, ніж інші фірми.

Найвищі коефіцієнти відхилень інформаційних даних від фактичних спостерігаються, якщо в якості бази береться прибуток до оподаткування. Це пов'язано з тим, що, хоча сума прибутку до оподаткування і здається найбільш очевидною базовою величиною, її коливання з року в рік можуть бути набагато більшими, ніж, наприклад, виручки від реалізації.

Крім того, важливо відзначити, що вищенаведена умова суттєвості помилок в інформації має дотримуватись як по кожному об'єкту обліку, так і по усій обліковій інформації.

Слід зазначити, що істотність відхилень по групі об'єктів не підкоряється принципу адитивності, оскільки має місце взаємний вплив відхилень по кожному об'єкту обліку на істотність відхилень по усім іншим об'єктам. Наприклад, відхилення в обліку позикових коштів може значно підвищити істотність відхилень в розрахунку відсотків за кредити.

Коефіцієнт відхилень може бути використаний для оцінки суттєвості помилок в інформації. Якщо помилки у певній обліковій інформації не перевищують встановленого рівня, то можна вважати, що інформація істотна, і на її основі можна здійснювати подальші аналітичні процедури.

Основним обмеженням для отримання інформації є співвідношення витрат на збір та підготовку інформації, з одного боку, та вигод від її наявності, з іншого.

Збір, обробка, інтерпретація і надання інформації, як правило, коштують дорого. Як і інші послуги, інформація повинна надаватися тільки тоді, коли вигода від її використання перевищує витрати на її отримання.

Вигоди від отримання інформації та витрати на це залежать, за інших рівних умов, від періодичності її надання. Тому необхідно знайти такий оптимальний проміжок часу, через який інформація повинна збиратися і надаватися менеджеру, з тим, щоб вигоди від її отримання у грошовому виразі (збільшення доходів підприємства, зменшення сум штрафних санкцій та ін.), безпосередньо пов'язані з використанням даної інформації, були б більшими за витрати на її збір і обробку.

Таким чином, тільки за умови надання якісної інформації для аналізу його результати можуть бути корисними для прийняття управлінських рішень.

Основні терміни та поняття

Фінансовий аналіз, фінансовий стан, внутрішні суб'єкти фінансового аналізу, зовнішні суб'єкти фінансового аналізу, зовнішній фінансовий аналіз, внутрішній фінансовий аналіз, якість інформації, рівень суттєвості помилок в інформації, доцільність отримання інформації.

1.4. Завдання для самоперевірки

Контрольні запитання

1. Дайте визначення фінансового аналізу.
2. У чому полягає мета фінансового аналізу?

3. Дайте визначення фінансового стану підприємства.
4. Які є характеристики фінансового стану?
5. Дайте визначення суб'єктів фінансового аналізу.
6. Хто відноситься до внутрішніх і до зовнішніх суб'єктів фінансового аналізу?
7. Охарактеризуйте інтереси суб'єктів фінансового аналізу.
8. Які складові аналізу господарської діяльності підприємства?
9. Дайте визначення фінансової звітності підприємства.
10. Які вимоги пред'являються до якісних характеристик інформації, що надається для фінансового аналізу?
11. Як визначається суттєвість помилок в інформації?
12. Від чого залежить співвідношення вигід від отримання інформації та витрат на її підготовку?

2. ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ ТА ВЕРТИКАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

2.1. Задачі аналізу фінансової звітності та її складових

Головна мета аналізу фінансових звітів – своєчасне виявлення та усунення недоліків в діяльності підприємства, знаходження резервів поліпшення фінансового стану та підвищення платоспроможності підприємства.

При цьому необхідно вирішити такі завдання:

а) надання оцінки надходженню фінансових ресурсів та їх використанню з позиції поліпшення фінансового стану підприємства на підставі вивчення взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної та фінансової діяльності підприємства;

б) прогнозування можливих фінансових результатів діяльності підприємства та його рентабельності, виходячи з реальних умов господарської діяльності та наявності власних і позикових ресурсів, розробка моделей фінансового стану за різноманітними варіантами використання ресурсів;

в) розробка конкретних заходів, спрямованих на ефективне використання фінансових ресурсів та зміцнення фінансового стану підприємства.

Фінансова звітність підприємств за Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» включає чотири основні форми: форму № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форму № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форму № 3 «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим або за непрямим методом) та форму № 4 «Звіт про власний капітал».

Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Мета складання балансу – надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату, загальної інформації про його діяльність та ліквідність.

Аналіз балансу здійснюється у двох напрямках: аналіз активу і пасиву та їх складових. Складові аналізу балансу підприємства наведені на рисунку 2.1.

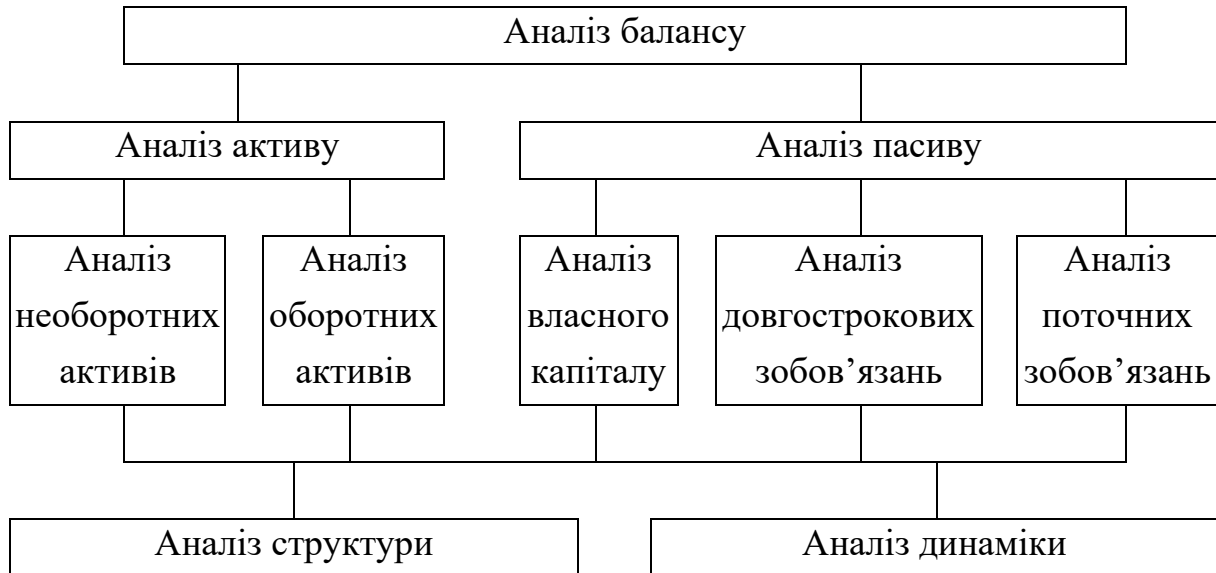

Рис. 2.1. Складові аналізу балансу підприємства

По-перше, в активі балансу аналізується співвідношення необоротних активів і оборотних. Це співвідношення характеризує рівень мобільності підприємства, його операційний ризик, а також, певною мірою, співвідношення умовно-постійних та змінних витрат.

У складі необоротних активів слід звернути увагу на динаміку показників первісної вартості та зносу основних засобів та нематеріальних активів, що дає змогу зробити висновки щодо ступеня оновлення та старіння техніки та технології підприємства.

Оборотні активи аналізуються з точки зору їх ліквідності. Треба звернути увагу, що зростання дебіторської заборгованості та запасів є виправданим тільки за умови зростання виручки від реалізації, тобто темпи росту виручки від реалізації мають бути більшими, ніж темпи росту дебіторської заборгованості і запасів. В іншому випадку необґрунтоване зростання дебіторської заборгованості і запасів призводить до фінансових ускладнень для підприємства, оскільки воно не отримує грошові кошти, що потрібні для здійснення поточної діяльності.

При аналізі пасиву, по-перше, розглядається співвідношення власних і позикових коштів. Це співвідношення характеризує фінансову стабільність підприємства і рівень його фінансового ризику. Чим більшу частку пасивів складає власний капітал, тим більш стійким є підприємство, і тим нижчий ризик банкрутства даного підприємства. Але взагалі відмовлятися від використання позикових коштів є недоцільним, оскільки фінансування за рахунок позикових коштів має ряд переваг, а саме – вартість позикових коштів є нижчою, ніж вартість власного капіталу, і відсотки, що сплачуються за використання позикових коштів, включаються у витрати до оподаткування, що декілька знижує податкове навантаження. На відміну від процентів, дивіденди та інші виплати власникам здійснюються за рахунок чистого прибутку.

Немаловажне значення має структура позикових коштів, тобто співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань. Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства чи протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Це заборгованість підприємства перед постачальниками та інша кредиторська заборгованість, а також короткострокові кредити банків. Такі зобов'язання виникають, головним чином, якщо підприємство відчуває дефіцит оборотних коштів, тобто ресурсів для фінансування поточної діяльності. Крім того, поточні зобов'язання з точки зору терміновості погашення є більш ризикованими, ніж довгострокові. Тому вважається, що, чим менше в структурі пасивів поточних зобов'язань, тим краща структура капіталу підприємства і вище його платоспроможність.

Поява у підприємства довгострокових зобов'язань, як правило, пов'язана із фінансуванням інвестиційних та інноваційних проєктів, тобто із розвитком підприємства та збільшенням його необоротних активів.

У структурі власного капіталу виділяють вкладений капітал – це капітал, інвестований власниками (zareєстрований капітал, додатковий вкладений капітал) і накопичений капітал – це капітал, який підприємство напрацювало за усі роки свого існування (нерозподілений прибуток минулих років та резервний капітал). Звісно, вартість накопиченого капіталу, а також його частка мають зростати.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – це звіт про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства.

Аналіз Звіту про фінансові результати дозволяє отримати інформацію:

а) про доходи і витрати для визначення чистого результату діяльності за певний період;

б) про джерело отримання основної частини доходів і прибутку звітного періоду;

в) про розподіл виробничої собівартості продукції і невиробничих витрат, зокрема, витрат з управління і витрат на реалізацію продукції, а також витрат з фінансової діяльності.

Для визначення джерел одержання прибутків уся діяльність підприємства поділяється на:

- основну діяльність (виробництво і реалізація продукції, робіт і послуг підприємства);

- фінансову діяльність (одержання і видача кредитів; участь підприємства в діяльності інших підприємств; операції підприємства на фінансових ринках і валютні операції);

- інвестиційну діяльність (придбання та продаж необоротних активів, довгострокових та короткострокових інвестицій);

- надзвичайну діяльність (операції, які не є характерними для діяльності підприємства).

Такий розподіл дуже важливий, оскільки він дозволяє визначити, яка питома вага прибутків, отриманих від різних видів діяльності, для вибору найбільш вигідного.

Розподіл витрат підприємства на виробничу собівартість, адміністративні витрати періоду та витрати на збут необхідний, щоб оцінити, який вплив на кінцеві результати мала виробнича діяльність підприємства, а також його адміністративна і позавиробнича діяльності.

Так, наприклад, невисоке значення показника «Валовий прибуток» свідчить про те, що підприємству потрібно внести зміни у виробничий процес з метою підвищення його ефективності.

З іншого боку, невисоке значення показника «Прибуток від операційної діяльності» (операційний прибуток) при непоганому рівні валового прибутку від реалізації відображає проблеми підприємства в системі загальногосподарського управління виробничим процесом і збутом.

Схема формування показників звіту про фінансові результати представлена на рисунку 2.2.

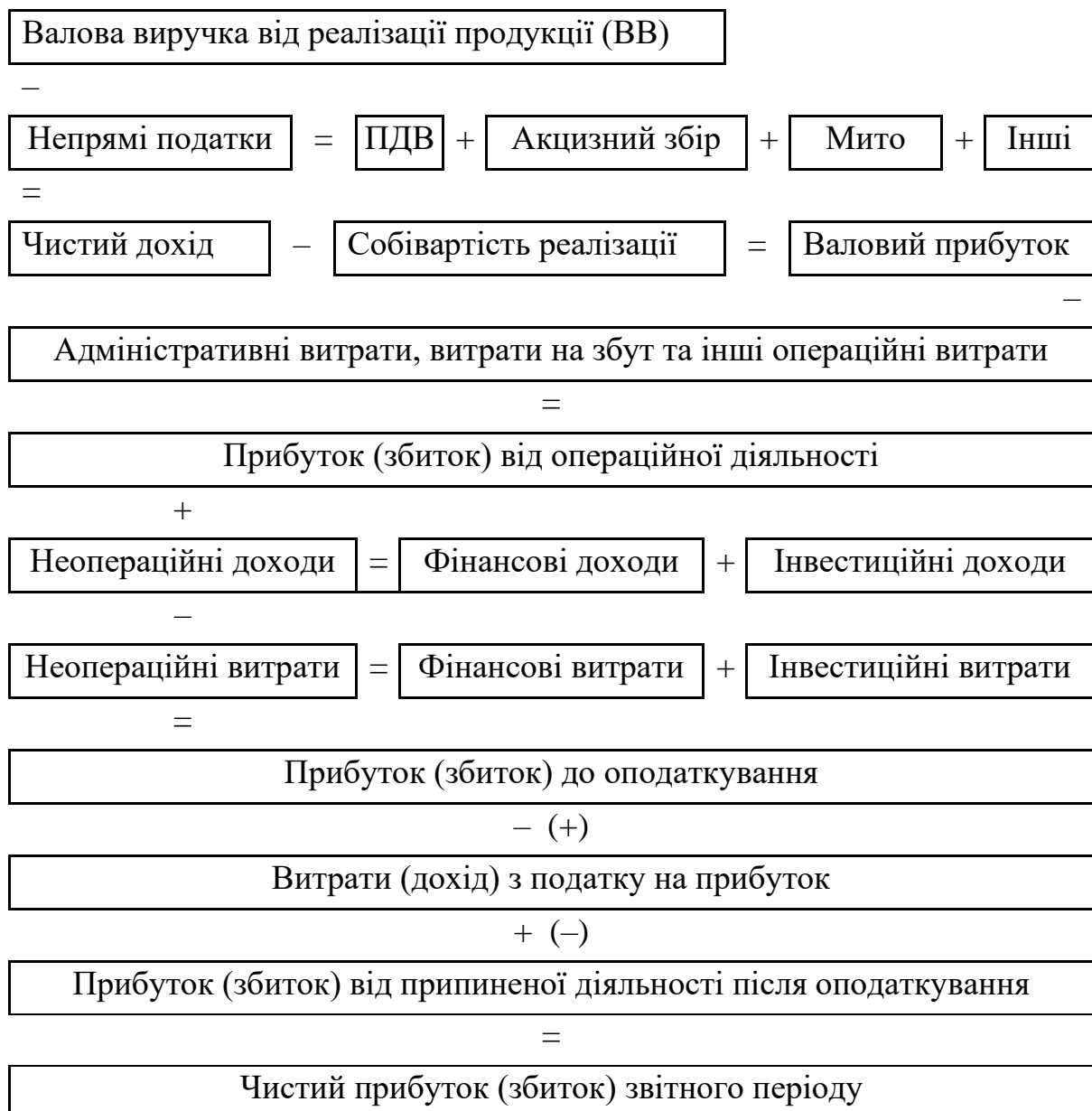

Рис. 2.2. Формування показників звіту про фінансові результати підприємства

При аналізі звіту про фінансові результати необхідно звертати увагу на наступні показники доходів і прибутків.

Чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) – це валовий виторг від реалізації за вирахуванням податку на додану вартість, акцизів, повернутих товарів і цінових знижок. Саме цей показник є реальною базою для наступного розрахунку показників прибутку та оцінки рентабельності підприємства, а також є головним індикатором успішності підприємства на ринку.

Валовий прибуток від реалізації – чиста виручка від реалізації за відрахуванням виробничих витрат на реалізовану продукцію. Цей показник дозволяє аналізувати ефективність виробничої діяльності підприємства.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності (операційний прибуток або операційний збиток) – валовий прибуток від реалізації за вирахуванням витрат з адміністрування і витрат на збут. Цей показник відображає вплив витрат на управління та збут на фінансовий результат від реалізації.

Прибуток (збиток) від неопераційної діяльності – сальдо доходів і витрат від фінансової та інвестиційної діяльності. Цей показник необхідний для того, щоб відокремити прибуток від виробничо-господарської діяльності підприємства від таких джерел прибутку, як одержання підприємством відсотків і дивідендів, операцій в іноземній валюті та ін.

Прибуток (збиток) від звичайної господарської діяльності – сума прибутків від операційної господарської діяльності та прибутків від неопераційної діяльності. Цей показник також відображає суму прибутку (збитку) до сплати податку.

Чистий прибуток (чистий збиток) – прибуток після сплати податку. В умовах ринкової економіки це найважливіший показник діяльності підприємства. Саме він знаходиться у центрі уваги керівництва підприємства і фінансових ринків. Від його динаміки залежить саме існування підприємства, перспектива зайнятості для його робітників, виплата дивідендів в акціонерній компанії.

Крім вказаних показників, слід проаналізувати показники витрат підприємства:

а) *собівартість реалізованої продукції*, тобто тільки виробничі витрати підприємства на реалізовану продукцію – такі, як витрати на матеріали, заробітну плату і виробничі накладні витрати;

б) *адміністративні та комерційні витрати*;

в) *витрати фінансової діяльності*, які особливо важливо розрахувати для того, щоб визначити частку витрат, яка припадає на обслуговування боргу підприємства; в умовах ринкової економіки цей показник необхідний для оцінки життєздатності підприємства – висока питома вага таких витрат може привести підприємство до банкрутства.

Звіт про рух грошових коштів – це звіт, який відображає надходження і витрати грошових коштів в результаті діяльності підприємства у звітному періоді.

Аналіз звіту про рух грошових коштів є дуже важливим, оскільки фінансовий стан підприємства сильно залежить від наявності та ефективного використання грошових коштів.

У процесі аналізу необхідно виділити види діяльності, які призвели до отримання або втрати грошових коштів, а також оцінити ефективність їх використання.

Відображення руху грошових коштів у Звіті про рух грошових коштів здійснюється за трьома видами діяльності підприємства: операційною, інвестиційною, фінансовою.

Рух грошових коштів (грошові потоки) – надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Структура звіту про рух грошових коштів передбачає угруповання грошових коштів в залежності від характеру діяльності підприємства:

- рух грошових коштів у результаті операційної діяльності;
- рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності;
- рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності.

При цьому рух грошових коштів складається з вхідних та вихідних грошових потоків. Приклади грошових потоків за видами діяльності підприємства наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз грошових потоків, що пов'язані з діяльністю підприємства

Вид діяльності	Вхідний потік	Вихідний потік
Операційна	продаж товарів і готової продукції, надання послуг	оплата постачальникам за товарно-матеріальні цінності
	отримання процентних платежів від інших організацій	оплата робітникам і службовцям
	отримання дивідендів по акціях інших компаній	процентні виплати по облігаціях і банківських кредитах
	орендна плата з операційної оренди	
Інвестиційна	продаж необоротних активів	придбання необоротних активів
	продаж цінних паперів	придбання цінних паперів
	отримання грошей за позиками, наданими іншим організаціям	надання позик іншим організаціям
Фінансова	отримання грошей від кредиторів, виключаючи короткострокові кредити	погашення облігацій
	продаж акцій (власних)	викуп акцій у акціонерів
		виплата грошових дивідендів

Інформація щодо грошових потоків дозволяє визначити:

- чи отримує підприємство достатньо коштів для придбання основних і оборотних активів з метою подальшого зростання;
- чи потрібне додаткове фінансування із зовнішніх джерел для забезпечення необхідного зростання підприємства;
- чи має підприємство достатньо вільних коштів для їх використання на погашення боргу або вкладання у виробництво нової продукції;
- чи здійснювало підприємство емісію цінних паперів та на які цілі були використані ці гроші.

Інформація про рух коштів внаслідок операційної діяльності може бути отримана:

- з облікових реєстрів (*прямий метод*);
- шляхом послідовного коригування статей звіту про фінансові результати (*непрямий метод*).

Коригування здійснюється з метою врахування впливу:

- змін у складі запасів, операційної дебіторської та кредиторської заборгованості;
- негрошових операцій;
- доходів і витрат, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Відповідно Звіт про рух грошових коштів може складатись за *прямим* або за *непрямим* методом, причому вітчизняними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку дозволене застосування обох цих методів.

Прямий метод для визначення суми чистого надходження (видатку) коштів в результаті операційної діяльності передбачає, що у звіті послідовно наводяться всі основні класи (статті) надходжень та видатків, різниця яких показує приріст або зменшення грошових коштів.

Непрямий метод для визначення суми чистого надходження (видатку) коштів в результаті операційної діяльності передбачає визначення суми чистого надходження (видатку) в результаті операційної діяльності шляхом послідовного коригування показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного в звіті про фінансові результати.

Модель перерахунку чистого прибутку у чистий грошовий потік від операційної діяльності наведено у таблиці 2.2.

Схема процесу надходження інформації до звіту про рух грошових коштів за непрямим методом та структура цього звіту наведені на рисунку 2.3.

Таким чином, розуміючи, як змінюються оборотні активи та поточні зобов'язання, можна зробити висновки щодо змін грошового потоку від операційної діяльності.

Таблиця 2.2

Модель перерахунку чистого прибутку у чистий грошовий потік

Чистий прибуток	XXX тис. грн
Коригування чистого прибутку	
1. Витрати, пов'язані з амортизацією	+
2.1 Додати (відняти) результат зміни статей оборотних активів	
Збільшення	-
Зменшення	+
2.2 Додати (відняти) результат зміни статей поточних зобов'язань	
Збільшення	+
Зменшення	-

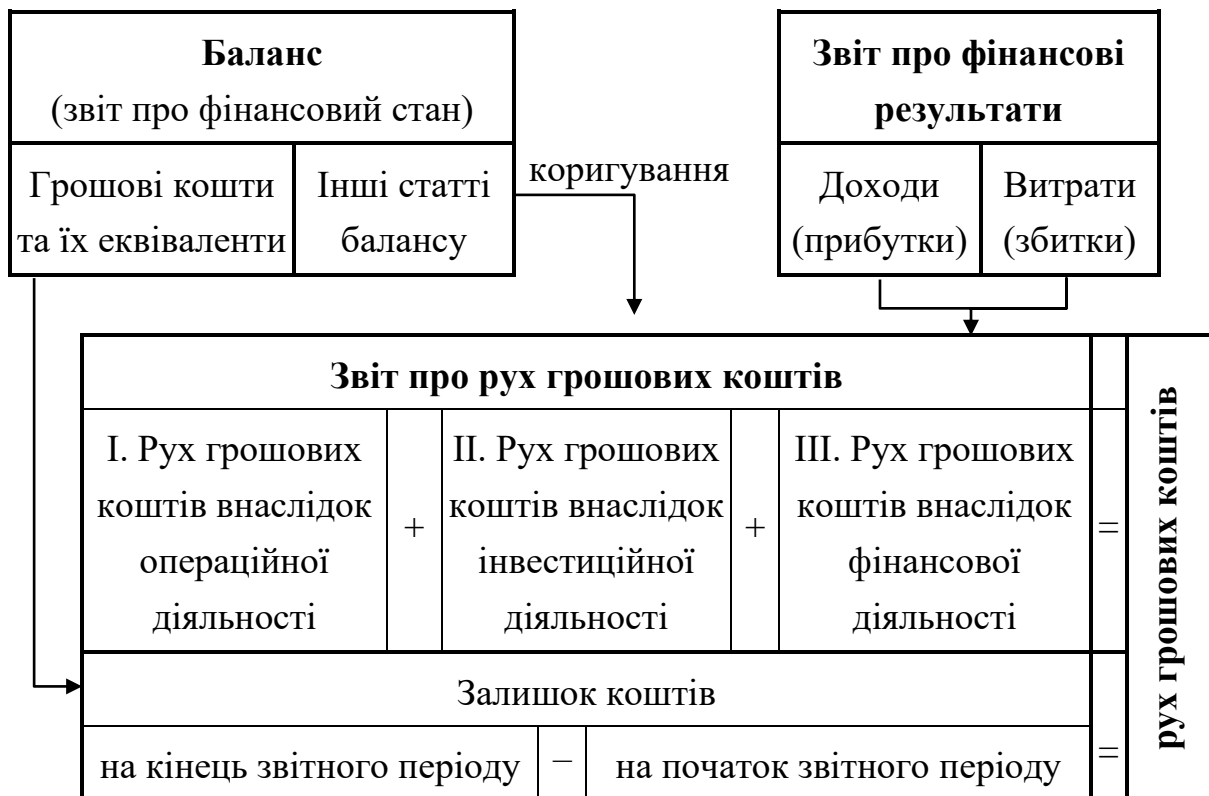

Рис. 2.3. Схема надходження інформації до звіту про рух грошових коштів та його розділи

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Мета складання звіту про власний капітал – розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Аналіз звіту про власний капітал надає інформацію про вказані зміни.

2.2. Сутність, призначення і технологія горизонтального і вертикального аналізу фінансової звітності підприємства

Горизонтальний (трендовий) аналіз базується на вивченні динаміки окремих фінансових показників в часі і полягає в побудові однієї або декількох аналітичних таблиць, у яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання або падіння.

Горизонтальний аналіз полягає у розрахунку абсолютного та відносного відхилення за кожною статтею Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід). Абсолютне відхилення розраховується як різниця між даними на кінець періоду та на початок періоду або як різниця між даними за поточний період та за минулий період. Відносне відхилення розраховується у відсотках як результат ділення абсолютного відхилення на значення статті на початок періоду (або за минулий період).

У таблицях 2.3, 2.4 наведений приклад горизонтального аналізу Балансу і Звіту про фінансові результати конкретного підприємства, вихідні дані для якого наведені у додатку А.

Стислі висновки за результатами горизонтального аналізу Балансу наступні.

1. Загальна сума активів підприємства за звітний період збільшилася на 4,57% (на 35 301 тис. грн), у той час, як сума зобов'язань трохи зменшилась. Сума поточних зобов'язань зменшилася на 5,23% (на 14 724 тис. грн), сума довгострокових зобов'язань зменшилася на 6,16% (на 6 200 тис. грн). Це свідчить про те, що збільшення активів пов'язане зі збільшенням власного капіталу, що є позитивною тенденцією у діяльності підприємства.

Таблиця 2.3

Горизонтальний аналіз балансу підприємства

Актив	Значення на 31.12.2021, тис. грн	Значення на 31.12.2022, тис. грн	Абсолютне відхилення, (+/-) тис. грн	Відносне відхилення, (+/-) %
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	39000	34000	-5000	-12,8
первісна вартість	45000	45000	0	0
накопичена амортизація	6000	11000	-5000	-83,33
Незавершені капітальні інвестиції	15000	15000	0	0
Основні засоби	266518	246086	-20432	-7,67
первісна вартість	350269	358169	+7900	+2,26
знос	83751	112083	+28332	+33,83
Усього за розділом I	320518	295086	-25432	-7,93
II. Оборотні активи				
Запаси:	51475	45360	-6115	-11,88
виробничі запаси	43939	37719	-6220	-14,16
незавершене виробництво	1280	1037	-243	-18,98
готова продукція	6256	6604	+348	+5,56

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5
Векселі одержані	47400	42800	-4600	-9,7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	245207	346067	+100860	+41,13
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	25125	42455	+17330	+68,98
з бюджетом	38	45	+7	+18,42
Інша поточна дебіторська заборгованість	230	233	+3	+1,30
Поточні фінансові інвестиції	54200	14200	-40 000	-73,80
Гроші та їх еквіваленти:	17438	11686	-5752	-32,98
готівка	11	10	-1	-9,09
рахунки в банках	17427	11676	-5751	-33,00
Витрати майбутніх періодів	11000	10000	-1000	-9,09
Усього за розділом II	452113	512846	+60733	+13,43
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття				
Баланс	772631	807932	+35301	+4,57

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5
Пасив	Значення на 31.12.2021, тис. грн	Значення на 31.12.2022 тис. грн	Абсолютне відхилення, (+/-) тис. грн	Відносне відхилення, (+/-) %
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	318000	318000	0	0
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	12000	12000	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	60539	116764	+56225	+97,87
Усього за розділом I	390539	446764	+56225	+97,87
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	5600	4400	-1200	-21,43
Довгострокові кредити банків	15000	10000	-5000	-33,33
Інші довгострокові зобов'язання	80000	80000	0	0
Усього за розділом II	100600	94400	-6200	-6,16

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	6500	10500	+4000	+61,54
Векселі видані	37600	32600	-5000	-13,30
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	5000	5000	0	0
товари, роботи, послуги	142988	97200	-45788	-32,02
розрахунками з бюджетом	34054	35068	+1014	+2,98
розрахунками з оплати праці	55350	86400	+31050	+56,10
Усього за розділом III	281492	266768	-14724	-5,23
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття				
Баланс	772631	807932	+35301	+4,57

Таблиця 2.4

Горизонтальний аналіз звіту про фінансові результати підприємства

Найменування статті	Значення за 2021 рік, тис. грн	Значення за 2022 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення, (+/-) тис. грн	Відносне відхилення, (+/-) %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1230000	1440000	210000	17,07
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	918257	1106818	188561	20,53
Валовий прибуток	311743	333182	21439	6,88
Адміністративні витрати	55350	86400	31050	56,10
Витрати на збут	129150	122400	-6750	-5,23
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	127243	124382	-2861	-2,25
Доход від участі в капіталі	500	1520	1020	204,00
Інші фінансові доходи	1250	6150	4900	392,00
Фінансові витрати	11200	11200	-	-
Втрати від участі в капіталі	3200	2400	-800	-25,00
Інші витрати	1080	1560	480	44,44
Фінансовий результат до оподаткування	113513	116892	3379	2,98
Витрати з податку на прибуток	20432,3	21040,6	608,3	2,98
Чистий фінансовий результат: прибуток	93080,7	95851,4	2770,7	2,98

2. У звітному періоді спостерігається збільшення нерозподіленого прибутку, який зріс майже на 98% і склав 116 764 тис. грн на кінець року у порівнянні з початковим значенням у 60 539 тис. грн. Збільшення прибутку само по собі є позитивним фактором, але слід враховувати, що збільшення загальної суми активів сталося виключно за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку. Це говорить про те, що підприємство не емітувало нові фінансові інструменти і не збільшувало заборгованості.

3. Спостерігається небажана тенденція щодо зношуваності основних засобів: збільшення первісної вартості відбулося на 2,26%, у той час як знос збільшився на 33,83%, що призвело у цілому до зменшення вартості основних засобів. Така ж саме ситуація спостерігається і за нематеріальними активами, що загалом призвело до зниження вартості необоротних активів.

3. Сума оборотних коштів підприємства збільшилася приблизно на 14% (на 60 733 тис. грн). Це збільшення сталося, головним чином, за рахунок збільшення дебіторської заборгованості, яка в цілому зросла на 43,68% (на 118 200 тис. грн). У той же час сума грошових коштів зменшилась на 33% (на 5 752 тис. грн). Тому таке збільшення дебіторської заборгованості не є виправданим, оскільки виручка збільшилася лише на 17%. Це у сукупності із суттєвим зниженням суми грошових коштів може призвести до дефіциту фінансових ресурсів.

4. Необхідно зазначити, що на фоні значного збільшення оборотних коштів величина короткострокової заборгованості зменшилась на 5,23%. Це зменшення сталося, в основному, за рахунок кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, яка знизилась на 32% (на 45 788 тис. грн), і заборгованості по векселях виданих, яка, у свою чергу, також знизилась більш, ніж на 13% (на 5 000 тис. грн), тобто за рахунок заборгованості постачальникам. Підприємству вдалося все ж компенсувати це скорочення за рахунок збільшення поточних зобов'язань за розрахунками (майже на 59%), які в даній ситуації були додатковим джерелом фінансування.

У цілому слід відзначити, що динаміка активів, зобов'язань та нерозподіленого прибутку є позитивною, однак слід звернути увагу на стан дебіторської заборгованості, зростання якої може призвести до фінансових ускладнень для підприємства.

Стислі висновки за результатами горизонтального аналізу Звіту про фінансові результати є наступними.

1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства збільшилася за досліджуваний період на 17,7%, що в абсолютному вимірі склало 210 000 тис. грн. У той же час валовий прибуток зріс тільки на 6,88%, тобто на 21 439 тис. грн. Таке небажане для підприємства співвідношення було наслідком того, що у звітному періоді більш високими темпами збільшувалась собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), а саме на 20,5%, що склало 188 561 тис. грн.

2. Прибуток підприємства від операційної діяльності поменшав на 2,25%. Таке зниження операційного прибутку було слідством значного (на 56,10 %) збільшення адміністративних витрат. Незначне скорочення витрат на збут не змогло збалансувати інтенсивне зростання адміністративних витрат. Підприємству необхідно звернути увагу на представницькі витрати та оптимізувати їх.

3. Незважаючи на відзначені небажані темпи росту витрат, чистий прибуток підприємства залишився приблизно на тому ж рівні (збільшився приблизно на 3%). Це стало можливим за рахунок зменшення величини витрат від участі в капіталі інших підприємств, а також за рахунок прибутку від фінансової діяльності.

У цілому слід відзначити, що динаміка отримання доходів є позитивною, але необхідно звернути увагу на систему управління витратами, особливо адміністративними.

Вертикальний (структурний) аналіз базується на структурному розкладанні окремих показників фінансової звітності підприємства, що дозволяє зробити висновки щодо структури Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), а також проаналізувати динаміку цієї структури.

Технологія вертикального аналізу полягає у тому, що сума балансу (при аналізі балансу) і чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (при аналізі звіту про фінансові результати) приймається за 100%, а усі статті відповідного фінансового звіту представляються часткою від прийнятого базового значення.

У таблицях 2.5, 2.6 наведений приклад вертикального аналізу Балансу і Звіту про фінансові результати конкретного підприємства, вихідні дані для якого наведені у додатку А.

Стислі висновки за результатами вертикального аналізу Балансу наступні.

1. Частка оборотних коштів підприємства складає більше половини активів компанії, причому ця частка зростає – з 58,5% на початок досліджуваного періоду до 63,5% на кінець періоду. Це свідчить про збільшення мобільності підприємства та зменшення його операційного ризику.

2. У структурі необоротних найбільшу частку займають основні засоби, хоча загалом у структурі активів їх частка зменшується, незважаючи на придбання нового обладнання – з 41,5% до 36,5%. Це пов'язане з більш інтенсивними темпами зношуваності основних засобів.

3. У структурі оборотних активів найбільшу частку займає дебіторська заборгованість, і ця частка зростає – з 31,74% до 42,83%. Це є досить неприємним симптомом, оскільки означає імобілізацію фінансових ресурсів підприємства.

3. Частка короткострокової заборгованості знаходиться на рівні 1/3 від величини активів підприємства і не зазнає істотних змін.

4. Частка довгострокової заборгованості підприємства зменшується за усіма складовими і на кінець року становить 11,68 %.

5. Власний капітал компанії знаходиться на рівні 50% від загальної суми його пасивів, що свідчить про середній рівень ризику банкрутства підприємства.

У цілому слід відзначити, що структура балансу підприємства є досить збалансованою, але слід звернути увагу на небажане та невиправдане зростання частки дебіторської заборгованості.

Таблиця 2.5

Вертикальний аналіз балансу підприємства

Актив	Значення на 31.12.2021, тис. грн	Значення на 31.12.2022 тис. грн	Питома вага від валюти балансу на 31.12.2021, %	Питома вага від валюти балансу на 31.12.2022, %
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	39000	34000	5,05	4,21
первісна вартість	45000	45000	5,82	5,57
накопичена амортизація	6000	11000	0,78	1,36
Незавершені капітальні інвестиції	15000	15000	1,94	1,86
Основні засоби	266518	246086	34,49	30,46
первісна вартість	350269	358169	45,33	44,33
Знос	83751	112083	10,84	13,87
Усього за розділом I	320518	295086	41,48	36,52
II. Оборотні активи				
Запаси:	51475	45360	6,66	5,61
виробничі запаси	43939	37719	5,69	4,67
незавершене виробництво	1280	1037	0,17	0,13
готова продукція	6256	6604	0,81	0,82

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5
Векселі одержані	47400	42800	6,13	5,30
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	245207	346067	31,74	42,83
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	25125	42455	3,25	5,25
з бюджетом	38	45	0,00	0,01
Інша поточна дебіторська заборгованість	230	233	0,03	0,03
Поточні фінансові інвестиції	54200	14200	7,01	1,76
Гроші та їх еквіваленти:	17438	11686	2,26	1,45
Готівка	11	10	0,00	0,00
рахунки в банках	17427	11676	2,26	1,45
Витрати майбутніх періодів	11000	10000	1,42	1,24
Усього за розділом II	452113	512846	58,52	63,48
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття				
Баланс	772631	807932	100	100

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5
Пасив	Значення на 31.12.2021, тис. грн	Значення на 31.12.2022 тис. грн	Питома вага від валюти балансу на 31.12.2021, %	Питома вага від валюти балансу на 31.12.2022, %
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	318000	318000	41,16	39,36
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	12000	12000	1,55	1,49
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	60539	116764	7,84	14,45
Усього за розділом I	390539	446764	50,55	55,30
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	5600	4400	0,72	0,54
Довгострокові кредити банків	15000	10000	1,94	1,24
Інші довгострокові зобов'язання	80000	80000	10,35	9,90
Усього за розділом II	100600	94400	13,02	11,68

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	6500	10500	0,84	1,30
Векселі видані	37600	32600	4,87	4,03
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	5000	5000	0,65	0,62
товари, роботи, послуги	142988	97200	18,51	12,03
розрахунками з бюджетом	34054	35068	4,41	4,34
розрахунками з оплати праці	55350	86400	7,16	10,69
Усього за розділом III	281492	266768	36,43	33,02
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття				
Баланс	772631	807932	100	100

Таблиця 2.6

Вертикальний аналіз звіту про фінансові результати підприємства

Найменування статті	Значення за 2021 рік, тис. грн	Значення за 2022 рік, тис. грн	Питома вага від чистого доходу за 2021 рік, %	Питома вага від чистого доходу за 2022 рік, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1230000	1440000	100	100
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	918257	1106818	74,66	76,86
Валовий прибуток	311743	333182	25,35	23,14
Адміністративні витрати	55350	86400	4,50	6,00
Витрати на збут	129150	122400	10,50	8,50
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	127243	124382	10,35	8,64
Доход від участі в капіталі	500	1520	0,04	0,11
Інші фінансові доходи	1250	6150	0,10	0,43
Фінансові витрати	11200	11200	0,91	0,78
Втрати від участі в капіталі	3200	2400	0,26	0,17
Інші витрати	1080	1560	0,09	0,11
Фінансовий результат до оподаткування	113513	116892	9,23	8,12
Податок на прибуток	34054	35068	2,77	2,44
Чистий фінансовий результат: прибуток	79459	81824	6,46	5,68

Висновки за результатами вертикального аналізу Звіту про фінансові результати наступні.

1. Собівартість реалізованої продукції складає більше 70% від чистого доходу від реалізації, тому економічним службам підприємства треба вжити заходів з посилення контролю над витратами підприємства.

2. Частка фінансового результату від операційної діяльності у поточному періоді досить низька та має тенденцію до зниження – з 10,35% за 2021 р. до 8,64% за 2022 р. Це пов'язане зі збільшенням адміністративних витрат, тому керівництву підприємства треба добитись зниження значення цієї статті хоча б до рівня минулого року.

3. Частка прибутку до оподаткування ще нижча – 9,23% за 2021 р. та 8,12% за 2022 р. Це пов'язане з тим, що втрати від інвестиційної та фінансової діяльності перевищують доходи від цих видів діяльності.

3. Частка чистого прибутку підприємства за звітний період знизилась майже на 1%, що свідчить про незначне зниження прибутковості підприємства.

У цілому слід відзначити наявність на підприємстві незбалансованої структури витрат, що не могло не сказатись на зниженні частки прибутку у виручці від реалізації

При проведенні аналізу *необхідно враховувати*, що за умов значної інфляції можливості горизонтального та вертикального аналізу обмежені.

Існує *три підходи* до усунення впливу інфляції на результати аналізу:

1) перерахунок балансових даних з урахуванням різних індексів зміни цін для різних видів ресурсів;

2) перерахунок балансових даних з урахуванням єдиного індексу інфляції для різних видів ресурсів;

3) перерахунок усіх статей балансу для кожного моменту часу в тверду валюту за біржовим курсом на дату складання балансу.

Основні терміни та поняття

Баланс (Звіт про фінансовий стан), аналіз активу, аналіз пасиву, аналіз Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), грошовий потік, аналіз Звіту про рух грошових коштів, вертикальний аналіз, структура, горизонтальний аналіз, динаміка.

2.3. Завдання для самоперевірки

Контрольні запитання

1. Які завдання аналізу фінансових звітів?
2. Які форми звітності аналізуються?
3. У яких напрямках аналізується Баланс (Звіт про фінансовий стан)?
4. Які висновки можна зробити з аналізу співвідношення необоротних і оборотних активів?
5. Які висновки можна зробити зі співвідношення власного і позикового капіталу?
6. Яку інформацію для аналізу надає Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)?
7. Які основні показники Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) аналізуються?
8. Як формується Звіт про рух грошових коштів?
9. Охарактеризуйте вхідні та вихідні грошові потоки внаслідок операційної, інвестиційної і фінансової діяльності.
10. Яку інформацію надає Звіт про власний капітал?
11. У чому полягає сутність горизонтального і вертикального аналізу фінансової звітності?

Вправа 2.1. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: виконати горизонтальний та вертикальний аналіз Балансу (Звіту про фінансовий стан) і Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), зробити відповідні висновки.

3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ

3.1. Загальна характеристика системи фінансових коефіцієнтів

Система фінансових показників – сукупність відносних показників, які розраховані за даними фінансової звітності підприємства і характеризують його фінансовий стан з різних сторін відповідно до інтересів суб'єктів фінансового аналізу.

Основні особливості аналізу коефіцієнтів:

– більшість фінансових показників носить характер відносних величин, що дозволяє порівнювати підприємства різних масштабів діяльності;

– при проведенні аналізу коефіцієнтів використовується прийом порівняння (з показниками минулих періодів, з показниками інших підприємств, з нормативними значеннями);

– для проведення аналізу коефіцієнтів потрібно мати повний фінансовий опис за вибрану кількість періодів (форма 1 – Баланс (Звіт про фінансовий стан) і форма 2 – Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід); при цьому балансів повинно бути на 1 більше, ніж звітів про фінансові результати діяльності підприємства).

Показники, отримані на основі даних звітного періоду, зіставляються з оптимальними значеннями на даний момент, аналогічними співвідношеннями за попередні періоди та з показниками по інших компаніях.

Зіставлення найважливіших показників діяльності компаній з оптимальними значеннями дозволяє надати характеристику поточного фінансового стану підприємства.

Зіставлення показників фінансового стану, які розраховані за різні періоди діяльності підприємства, дозволяє простежити динаміку розвитку цього підприємства за кілька років.

Порівняння фінансових показників з аналогічними показниками по інших підприємствах галузі допомагає зіставити ефективність діяльності даного підприємства та його конкурентів.

Фінансові коефіцієнти розділяються на групи відповідно до основних властивостей діяльності підприємства та інтересів суб'єктів фінансового аналізу.

Основні групи фінансових коефіцієнтів наведені на рисунку 3.1.

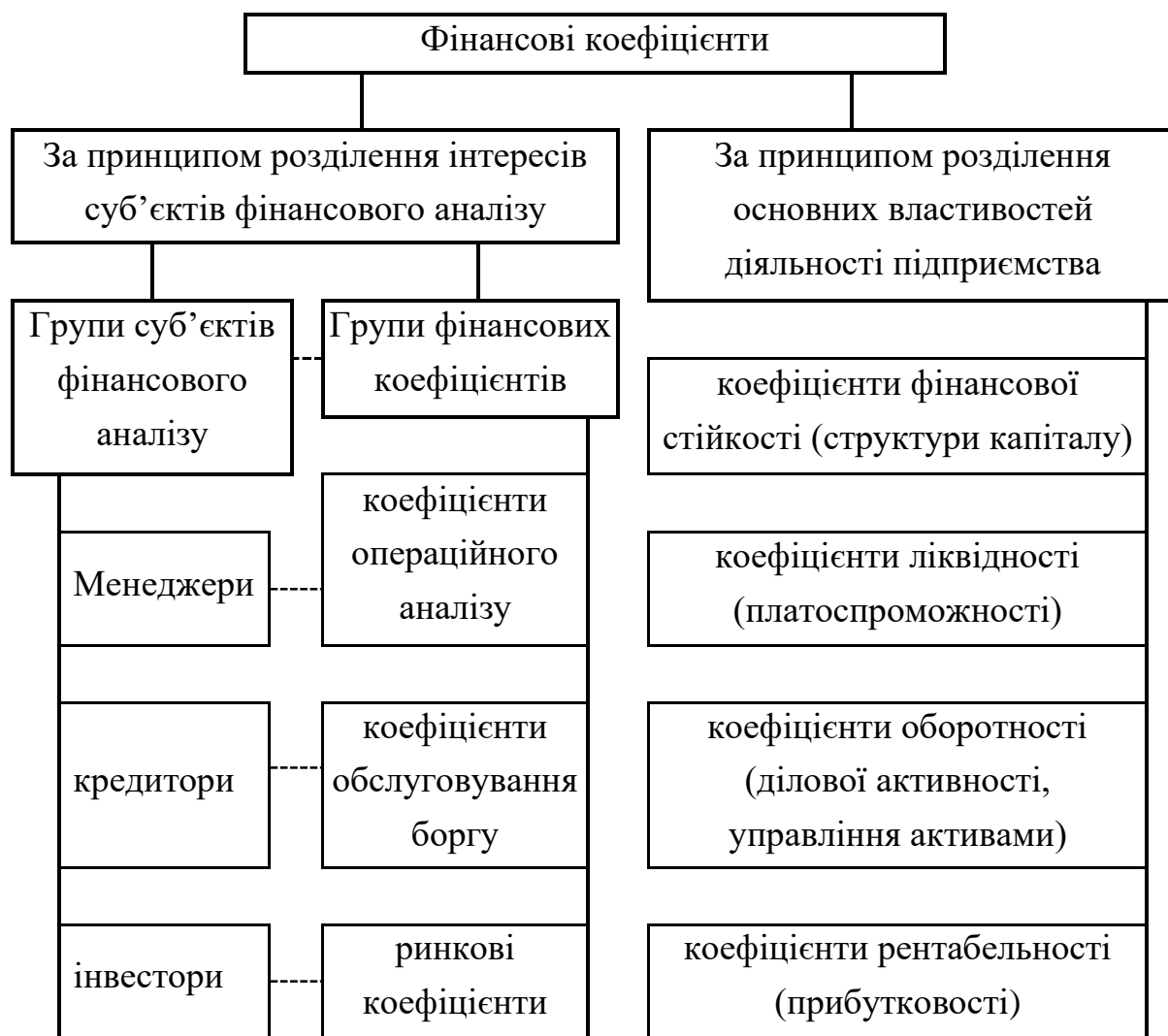

Рис. 3.1. Класифікація фінансових коефіцієнтів

3.2. Коефіцієнти фінансової стійкості та платоспроможності

Показники фінансової стійкості – система показників, які характеризують структуру капіталу підприємства, що розглядається, з позицій ступеня фінансової стабільності його розвитку у майбутньому періоді.

Характеристика показників фінансової стійкості представлена у таблиці 3.1. У таблиці 3.2 наведений приклад розрахунку показників фінансової стійкості за даними Балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства, вихідні дані для якого наведені у додатку А.

Стислі висновки за результатами аналізу показників фінансової стійкості наступні.

1. Власних коштів в структурі капіталу компанії приблизно 50%; таким чином, співвідношення інтересів власників підприємства і кредиторів дорівнює приблизно 1. Цей коефіцієнт свідчить про відносно стабільну фінансову структуру коштів. Вона виражається у приблизно рівній питомій вазі позикового капіталу і коштів, забезпечених власним капіталом. Але для забезпечення більшої стабільності слід збільшити у структурі коштів частку власного капіталу.

2. Плече фінансового важеля (співвідношення позикових і власних коштів) характеризує залежність фірми від зовнішніх позик. Невисокий рівень цього коефіцієнта (менш, ніж 1) та тенденція до його зниження відображає стабільну ситуацію щодо дефіциту грошових коштів. Невисока залежність від зовнішніх позик може істотно поліпшити стан підприємства у разі сповільнення темпів реалізації, оскільки витрати з виплати відсотків на позиковий капітал є умовно постійними. Крім того, невисокий рівень даного коефіцієнта може полегшити отримання нових кредитів.

3. Частка найменш термінових за сплатою зобов'язань складає близько 65%. Високий рівень цього показника свідчить, що в структурі балансу підприємства менше короткострокових позикових коштів, які є найбільш терміновими для сплати за рахунок коштів підприємства. І, відповідно, у підприємства менше ризик банкрутства і вище його ліквідність. Крім того, якщо частка короткострокової заборгованості невелика, то ймовірність, що підприємство буде внаслідок виплати цієї заборгованості відчувати нестачу грошових коштів, також невелика.

4. Дебіторська заборгованість у вартості майна складає близько 40% і продовжує зростати. Високий рівень цього коефіцієнта небажаний, оскільки іммобілізуються грошові кошти, що знаходяться на рахунках дебіторів.

Таблиця 3.1

Показники фінансової стійкості підприємства

Найменування показника	Суть показника
1	2
Коефіцієнт незалежності	<p>Частка власних коштів в структурі капіталу підприємства. Цей показник відображає співвідношення інтересів власників підприємства і кредиторів. Якщо цей коефіцієнт досить високий, то він свідчить про стабільну фінансову структуру коштів, яка виражається у невисокій питомій вазі позикового капіталу та більш високому рівні власних коштів. Це є захистом від великих втрат у періоди спаду ділової активності та гарантією отримання кредитів.</p>
Плече фінансового важеля	<p>Співвідношення позикових і власних коштів підприємства. Характеризує залежність підприємства від зовнішніх позик. Чим він вище, тим більше позик у підприємства, і тим ризикованіше ситуація, яка може привести до банкрутства підприємства. Високий рівень коефіцієнта відображає також потенційну небезпеку виникнення у підприємства дефіциту грошових коштів. Висока залежність від зовнішніх позик може істотно погіршити положення підприємства у разі сповільнення темпів реалізації, оскільки витрати з виплати процентів на позиковий капітал є умовно постійними, тобто такими, які при інших рівних умовах фірма не зможе зменшити пропорційно зменшенню обсягів реалізації. Крім того, високий рівень даного коефіцієнта може привести до ускладнення з отриманням нових кредитів. Цей коефіцієнт грає найважливішу роль при розв'язанні підприємством питання про вибір джерела фінансування.</p>

Продовження таблиці 3.1

1	2
Коефіцієнт капіталізації (перманентного капіталу)	<p>Питома вага власних і довгострокових позикових коштів у вартості майна. Характеризує частку найменш термінових по оплаті коштів. Чим вище цей показник, тим менше в структурі підприємства короткострокових позикових коштів, які є найбільш терміноювою для оплати частиною позикових коштів підприємства. Відповідно у підприємства менший ризик банкрутства і вище його ліквідність. Крім того, якщо частка короткострокової заборгованості невелика, то імовірність того, що підприємство буде внаслідок виплати цієї заборгованості відчувати нестачу грошових коштів, також невелика.</p>
Відношення заборгованості до капіталізації	<p>Частка довгострокової заборгованості у капіталізації. Відображає структуру капіталізації. Угоди щодо надання позики містять вимоги щодо рівня даного показника, оскільки власного капіталу у структурі капіталізації має бути більше, ніж довгострокових позик.</p>
Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна	<p>Частка дебіторської заборгованості у вартості майна підприємства. Цей показник важливий для зіставлення заборгованості підприємства з боргами дебіторів. Високий рівень цього коефіцієнта небажаний, оскільки іммобілізуються грошові кошти, що знаходяться на рахунках дебіторів.</p>

Таблиця 3.2

Показники фінансової стійкості

1 Найменування коефіцієнта	2 Розрахунок	3 На початок періоду	4 На кінець періоду
1. Коефіцієнт незалежності	Ф.1 рядок 1495 / Ф.1 рядок 1900	390539 / 772631 = 0,5	446764 / 807932 = 0,55
2. Плече фінансового важеля	(Ф.1 рядок 1595 + Ф.1 рядок 1695 + Ф.1 рядок 1700) / (Ф.1 рядок 1495)	(100600+281492) / 390539 = 0,97	(94400 + 266768) / 446764 = 0,81
4. Коефіцієнт капіталізації (перманентного капіталу)	((Ф.1 рядок 1495 + рядок 1595) / (Ф.1 рядок 1900))	(390539 + 100600) / 772631 = 0,64	(446764 + 94400) / 807932 = 0,67
3. Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна	(Ф.1 рядок 1125 + ... + рядок 1155) / (Ф.1 рядок 1300)	270600 / 772631 = 0,35	388800 / 807932 = 0,48

У цілому слід відзначити задовільну фінансову стійкість підприємства, але треба звернути увагу на збільшення частки власних коштів у структурі майна та зменшення частки дебіторської заборгованості.

Показники платоспроможності (ліквідності) – система показників, які характеризують спроможність підприємства своєчасно розрахуватись по своїх фінансових зобов'язаннях залежно від стану ліквідності його активів.

Характеристика показників платоспроможності представлена у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Показники платоспроможності підприємства

Найменування показника	Суть показника
1	2
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Співвідношення грошових коштів та короткострокових зобов'язань. Цей показник є найбільш точною характеристикою ліквідності і показує, яку частину короткострокової заборгованості зможе підприємство погасити за рахунок найбільш ліквідної частини активів підприємства – грошових коштів. Чим вище цей показник, тим більше довіри викликає платоспроможність підприємства.
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	Відношення суми грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань. Короткострокові фінансові вкладення і дебіторська заборгованість – найбільш ліквідні активи після грошових коштів. Цей показник показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити за рахунок грошових коштів на рахунку, вилучених коштів від своїх короткострокових вкладень і повернення дебіторської заборгованості.

Продовження таблиці 3.3

1	2
Коефіцієнт загальної ліквідності	Співвідношення обігових коштів та короткострокових зобов'язань. Цей коефіцієнт показує, чи достатньо у підприємства коштів, які можуть бути використані для погашення його короткострокових зобов'язань протягом певного періоду. Оборотних коштів повинно бути щонайменше достатньо для погашення короткострокових зобов'язань, інакше підприємство виявиться під загрозою банкрутства. Перевищення оборотних коштів над короткостроковими зобов'язаннями більше, ніж в два-три рази вважається також небажаним, оскільки може свідчити про нераціональну структуру капіталу.
Питома вага запасів і витрат в сумі короткострокових зобов'язань	Цей показник характеризує частину короткострокових зобов'язань підприємства, яку воно може погасити за рахунок реалізації матеріальних і товарних цінностей.

У таблиці 3.4 наведений приклад розрахунку показників платоспроможності (ліквідності) за даними Балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства, вихідні дані для якого наведені у додатку А.

Стислі висновки за результатами аналізу показників платоспроможності (ліквідності) наступні.

1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, що підприємство на кінець звітного періоду зможе погасити тільки 4% своєї короткострокової заборгованості за рахунок найбільш ліквідної частини активів підприємства – грошових коштів. Цей показник знизився у порівнянні до початку звітного періоду, що пов'язано зі зменшенням грошових коштів, яке відбулося більш стрімко, ніж зниження поточних зобов'язань підприємства.

Таблиця 3.4

Показники платоспроможності (ліквідності)

Найменування коефіцієнта	Алгоритм розрахунку	Розрахунок за даними на початок періоду	Розрахунок за даними на кінець періоду	Оптимальне значення
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(Ф. 1 рядок 1165) / / Ф.1 рядок 1695	17438 / 281492 = 0,06	11686/266768 = 0,04	0,2 – 0,25
2. Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	(Ф. 1 рядок 1120 + + рядок 1125 + рядок 1130 + + рядок 1135 + рядок 1140 + + рядок 1145 + рядок 1155 + + рядок 1160) / Ф.1 рядок 1695	(17438 + 54200 + + 270600 + 47400) / / 281492 = 1,38	(11686 + 14200 + + 388800 + 42800) / / 266768 = 1,71	0,7 – 0,8
3. Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності	Ф.1 рядок 1195 /Ф.1 рядок 1695	441113 / 281492 = 1,57	502846 / 266768 = 1,88	1 – 2
4. Питома вага запасів в сумі короткострокових зобов'язань	(Ф.1 рядок 1100 + рядок 1200) / / Ф.1 рядок 1695 + Ф.1 рядок 1700	51476/281492 =0,18	45360/266768 = 0,17	

2. Коефіцієнт термінової ліквідності показує, що підприємство на кінець періоду може повністю погасити свою короткострокову заборгованість за рахунок грошових коштів на рахунку, вилучених коштів від своїх короткострокових вкладень і повернення дебіторської заборгованості. Високий рівень і зростання цього показника пов'язані насамперед зі зростанням дебіторської заборгованості.

3. Коефіцієнт загальної ліквідності показує, що у підприємства достатньо коштів, які можуть бути використані для погашення його короткострокових зобов'язань. Обігових коштів досить для погашення короткострокових зобов'язань.

4. Коефіцієнт, який характеризує питому вагу запасів у сумі короткострокових зобов'язань, показує, що 17 – 18% короткострокових зобов'язань підприємство може погасити, реалізувавши матеріальні і товарні цінності.

У цілому слід відзначити, що підприємство демонструє гарну термінову та загальну ліквідність, але дуже низьку абсолютну. Пов'язане це із дисбалансом у структурі оборотних коштів (високому рівні дебіторської заборгованості та низькому рівні грошових коштів).

Розрахунок коефіцієнтів ліквідності доцільно доповнювати аналізом структури активів підприємства за їх ліквідністю.

3.3. Коефіцієнти обіговості та рентабельності

Коефіцієнти ділової активності (обіговості, управління активами) – система показників виробничо-комерційної активності підприємства, які характеризують, наскільки швидко активи підприємства обертаються в процесі його господарської діяльності.

Характеристика показників ділової активності представлена у таблиці 3.5.

При розрахунку коефіцієнтів ділової активності за певний період дані з балансу усереднюються, тобто сума на початок року і сума на кінець року складаються і поділяються на два. У таблиці 3.6 наведений приклад розрахунку показників ділової активності за даними фінансових звітів підприємства, представлених у додатку А.

Таблиця 3.5

Показники ділової активності підприємства

Найменування показника	Суть показника
1	2
Загальний коефіцієнт оборотності (оборотність активів)	Відношення виручки від реалізації продукції до середньої вартості активів підприємства. Цей показник характеризує активність використання підприємством усіх ресурсів, що є, незалежно від джерел їх залучення, тобто, показує, скільки разів за звітний період здійснюється повний цикл виробництва і обороту, приносячи відповідний ефект у вигляді прибутку, або відповідає на питання, скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна грошова одиниця коштів, вкладених в активи.
Середній період обороту активів	Відношення кількості днів у році (365) до показника загального коефіцієнта оборотності (оборотність активів). Характеризує період часу, протягом якого здійснюється повний оборот активів підприємства.
Оборотність запасів	Відношення виручки реалізованої продукції до середньої вартості запасів. Чим вище показник оборотності запасів, тим менше коштів пов'язано у цій найменш ліквідній статті оборотних коштів, і тим більш стійкий фінансовий стан підприємства (при інших рівних умовах). Особливо актуальне підвищення оборотності і зниження запасів за наявності значної заборгованості в пасивах компанії. У цьому випадку тиск кредиторів можна відчутти раніше, ніж можна буде щось зробити з цими запасами, особливо при несприятливій кон'юктурі ринку.

Продовження таблиці 3.5

1	2
Середній період обороту запасів	Відношення кількості днів у році (365) до показника оборотності запасів. Характеризує період часу, протягом якого здійснюється повний оборот запасів підприємства.
Оборотність дебіторської заборгованості	Відношення виручки від реалізації до середньої вартості дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість формується при відвантаженні продукції разом із визнанням доходів, але з часом вона має погашатися, і чим частіше відбувається погашення дебіторської заборгованості, тим більше грошових коштів отримує підприємство і тим менше дефіцит фінансових ресурсів відчуває.
Середній період погашення дебіторської заборгованості	Відношення кількості днів у році (365) до показника оборотності дебіторської заборгованості.
Оборотність кредиторської заборгованості	Відношення виручки від реалізації до середньої вартості кредиторської заборгованості.
Середній період погашення кредиторської заборгованості	Відношення кількості днів у році (365) до показника оборотності кредиторської заборгованості.
Тривалість фінансового циклу	Сума показників середнього періоду обігу дебіторської заборгованості та запасів за вирахуванням показника середнього періоду погашення кредиторської заборгованості. Фінансовий цикл – це період, який починається з моменту

Продовження таблиці 3.5

1	2
	сплати постачальникам за матеріали (погашення кредиторської заборгованості) та закінчується в момент отримання грошей за відвантажену продукцію (погашення дебіторської заборгованості).
Оборотність власних коштів	Відношення виручки від реалізації продукції до середньої вартості власних коштів. Являє собою відношення виручки від реалізації до суми власних коштів. Цей показник характеризує швидкість обороту вкладеного капіталу, тобто активність грошових коштів вкладника.
Оборотність постійних активів	Відношення виручки від реалізації до середньої вартості необоротних активів. Показує, скільки грошових одиниць доходу приносить кожна грошова одиниця коштів, вкладених в необоротні активи.
Оборотність чистих активів	Відношення виручки від реалізації до середньої вартості чистих активів. Чисті активи – це різниця між сумою активів та сумою поточних зобов'язань. Ця сума відповідає сумі капіталізації. Цей коефіцієнт показує, скільки грошових одиниць доходу приносить кожна грошова одиниця коштів, вкладених в чисті активи або в капіталізацію.

Таблиця 3.6

Коефіцієнти ділової активності

Найменування коефіцієнта	Розрахунок	Значення за 2021 рік	Значення за 2022 рік
1	2	3	4
1. Загальний коефіцієнт оборотності	$\text{Ф.2 рядок 2000} / ((\text{Ф.1 рядок 1300 на початок періоду} + \text{Ф.1 рядок 1300 на кінець періоду}) / 2)$	$1230000 / ((741002 + 772631) / 2) = 1,63$	$(77263 + 807932) / 2 = 1,82$
2. Середній період обороту активів	$365 / \text{загальний коефіцієнт оборотності}$	$365 / 1,63 = 223,9$ днів	$365 / 1,82 = 200,5$ днів
3. Оборотність запасів	$\text{Ф.2 рядок 2000} / ((\text{Ф.1 рядок 1100 на початок періоду} + \text{Ф.1 рядок 1100 на кінець періоду}) / 2)$	$1230000 / ((56587 + 51476) / 2) = 22,76$	$1440000 / (51476 + 45360) / 2 = 29,74$
4. Середній період обороту запасів	$365 / \text{коефіцієнт оборотності запасів}$	$365 / 22,76 = 16,04$ днів	$365 / 29,74 = 12,27$ днів

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4
5. Оборотність дебіторської заборгованості	Ф.2 рядок 2050 / ((Ф.1 рядок 1125 на початок періоду + Ф. 1 рядок 1125 на кінець періоду)/2)	1230000/((202501+245207)/2) = 5,49	1440000 / (245207+346067)/2 = 4,87
6. Середній період погашення дебіторської заборгованості	365 / коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	365 / 5,49 = 66,48 дня	365 / 4,87 = 74,95 дня
7. Оборотність власних коштів	Ф.2 рядок 2000 / ((Ф.1 рядок 1495 на початок періоду + Ф.1 рядок 1495 на кінець періоду) / 2)	1230000 / ((380428+390539)/2) = 3,19	1440000 / (390539+446764)/2 = 3,44
8. Середній період обороту власних коштів	365 / коефіцієнт оборотності власних коштів	365 / 3,19 = 114,4 дня	365 / 3,44 = 106,1 дня

Стислі висновки за результатами аналізу коефіцієнтів ділової активності наступні.

1. Ефективність використання фірмою всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення, становить 1,82. Тобто приблизно два рази за звітний період здійснюється повний цикл виробництва і обігу, приносячи відповідний ефект у вигляді прибутку, або 1,82 гривень реалізованої продукції принесла кожна гривня, яка була вкладена в активи. У той же час за попередній період цей показник був менший. Таким чином, можна зробити висновок, що оборотність коштів підприємства має тенденцію до збільшення.

2. Показник оборотності запасів виріс за звітний період і складає 29,74, тобто близько тридцяти разів протягом звітного періоду запаси на підприємстві використовуються, створюючи виручку від реалізації. Цикл обігу запасів складає 12 днів. Це свідчить про активну виробничу діяльність підприємства, правильне планування закупок запасів, внаслідок чого грошові кошти, які вкладено у запаси підприємства, достатньо швидко обертаються, приносячи дохід.

3. Показник оборотності дебіторської заборгованості суттєво знизився. Це відбулося тому, що дебіторська заборгованість підприємства збільшилась сильніше, ніж зросла виручка від реалізації. Середній період погашення дебіторської заборгованості перевищив два місяці. Це може стати проблемою для підприємства і свідчить про невдалу роботу з дебіторами.

4. Швидкість обороту вкладеного власного капіталу складає 4 рази на рік, або приблизно 3 місяці. На даному етапі цей показник має досить високе значення, але, якщо він буде далі зростати (що означає значне перевищення рівня реалізації над власним капіталом), то це буде означати збільшення кредитних ресурсів і можливість досягнення тієї межі, за якою кредитори починають більше брати участь у справі, ніж власники компанії. У цьому випадку відношення зобов'язань до власного капіталу збільшується, збільшується також ризик кредиторів, і компанія може мати серйозні фінансові ускладнення, зумовлені зменшенням прибутків.

У цілому підприємство демонструє позитивну динаміку за показниками оборотності, окрім показника оборотності дебіторської заборгованості, збільшення якого свідчить про проблеми у взаємовідносинах із дебіторами.

Коефіцієнти рентабельності – система показників, які характеризують спроможність підприємства акумулювати необхідний прибуток у процесі своєї господарської діяльності та визначають загальну ефективність використання активів і вкладень капіталу.

Характеристика показників рентабельності представлена у таблиці 3.7.

При розрахунку коефіцієнтів рентабельності за певний період, так само, як і для показників ділової активності, дані з Балансу усереднюються, тобто сума на початок року і сума на кінець року складаються і поділяються на два.

Усі коефіцієнти рентабельності можна розрахувати, використовуючи показник рентабельності продажів і відповідний показник оборотності. Наприклад, рентабельність усього капіталу (активів) – це добуток показника рентабельності продаж та показника оборотності усього капіталу (активів).

У таблиці 3.8 наведений приклад розрахунку коефіцієнтів рентабельності за даними фінансових звітів підприємства, представлених у додатку А.

Висновки за результатами аналізу показників рентабельності наступні.

1. Рентабельність продажів у 2022 році не змінилась порівняно з 2021 роком. Це свідчить про те, що протягом звітного періоду не було змін в політиці ціноутворення, і собівартість реалізованої продукції зростала пропорційно виручці. Відсутність позитивної динаміки цього коефіцієнта свідчить про необхідність перегляду цін або посилення контролю за собівартістю реалізованої продукції.

2. Розрахунок показника рентабельності активів показав, що підприємство отримує 0,18 гривень чистого прибутку або 0,26 гривень прибутку до оподаткування на одну грошову одиницю коштів,

Таблиця 3.7

Показники рентабельності підприємства

Найменування показника	Суть показника
1	2
Коефіцієнт рентабельності продажів	Відношення прибутку до оподаткування або чистого прибутку до виручки від реалізації. Якщо як чисельник взятий прибуток до оподаткування, то цей показник відображатиме зміни в політиці ціноутворення і здатність підприємства контролювати собівартість реалізованої продукції. Динаміка коефіцієнта може свідчити про необхідність перегляду цін або посилення контролю за витратами. Розраховувавши показник, де в чисельнику чистий прибуток, можна дізнатися, скільки грошових одиниць чистого прибутку принесла кожна грошова одиниця реалізованої продукції.
Коефіцієнт рентабельності всього капіталу (активів)	Відношення прибутку до оподаткування або чистого прибутку до середньої вартості майна (добуток показників рентабельності продажів та обіговості активів). Він показує, скільки грошових одиниць було потрібно підприємству для отримання однієї грошової одиниці прибутку, незалежно від джерела залучення цих коштів. Цей показник є одним з найважливіших індикаторів конкурентоздатності підприємства.
Коефіцієнт рентабельності власних коштів	Відношення чистого прибутку до середньої вартості власних коштів. Показує, скільки грошових одиниць прибутку заробила кожна грошова одиниця, вкладена власниками компанії. Дозволяє визначити ефективність використання капіталу, інвестованого власниками, і порівняти цей показник з можливим отриманням прибутку від вкладення цих коштів в інші цінні папери. Цей показник впливає істотним чином на рівень котирування акцій компанії.

1	2
Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів	Відношення прибутку до оподаткування або чистого прибутку до середньої вартості виробничих фондів. Характеризує ефективність використання виробничих фондів. Показує, скільки грошових одиниць прибутку заробила кожна грошова одиниця, вкладена у виробничі фонди. Вартість виробничих фондів – це сума вартості основних коштів і матеріальних оборотних коштів.
Рентабельність фінансових вкладень	Відношення фінансових прибутків до вартості фінансових вкладень. Розрахунок цього показника надає можливість визначити ступінь ефективності даних вкладень і зробити висновки про доцільність їх продовження або припинення.
Коефіцієнт рентабельності перманентного капіталу (капіталізації)	Відношення прибутку до оподаткування або чистого прибутку до середньої вартості перманентного капіталу. Служить для оцінки ефективності використання усього довгострокового капіталу, як власного, так і позикового. Показує, скільки грошових одиниць прибутку заробила кожна грошова одиниця перманентного капіталу підприємства.

Таблиця 3.8

Коефіцієнти рентабельності

Найменування коефіцієнта	Розрахунок з використанням		Значення за			
	чистого прибутку	прибутку до оподаткування	2021 рік		2022 рік	
			чистого прибутку	прибутку до оподаткування	чистого прибутку	прибутку до оподаткування
1	2	3	4	5	6	7
4.1. Коефіцієнт рентабельності продажу	Ф.2 рядок 2350 / / Ф.2 рядок 2000	Ф.2 рядок 2290 / / Ф.2 рядок 2000	79459 / 1230000 = 0,06	113514 / 1230000 = 0,08	81825 / 1440000 = 0,06	116892 / 1440000 = 0,08
4.2. Коефіцієнт рентабельності всього капіталу (активів)	Ф.2 рядок 2350 / / ((Ф.1 рядок 1300 на початок періоду + Ф.1 рядок 1300 на кінець періоду)/2)	Ф.2 рядок 2290 / / ((Ф.1 рядок 1300 на початок періоду + Ф.1 рядок 1300 на кінець періоду)/2)	79459 / (741002+772631)/2 = 0,10	113514 / (741002+772631)/2 = 0,15	81825 / (77263+807932)/2 = 0,18	116892 / (77263+807932)/2 = 0,26
4.3. Коефіцієнт рентабельності власних коштів	Ф.2 рядок 2350 / / ((Ф.1 рядок 1495 на початок періоду + Ф.1 рядок 1495 на кінець періоду)/2)	Ф.2 рядок 2290 / / ((Ф.1 рядок 1495 на початок періоду + Ф.1 рядок 1495 на кінець періоду)/2)	79459 / (380428+390539)/2 = 0,21	—*	81825 / (390539+446764)/2 = 0,19	—*

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4	5	6	7
4.4. Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів	$\frac{\text{Ф.2 рядок 2350}}{\left(\frac{\text{Ф.1 рядок 1010} + 1100 \text{ на початок періоду} + \text{Ф.1 рядок 1010} + 1100 \text{ на кінець періоду}}{2}\right)}$	$\frac{\text{Ф.2 рядок 2290}}{\left(\frac{\text{Ф.1 рядок 1010} + 1100 \text{ на початок періоду} + \text{Ф.1 рядок 1010} + 1100 \text{ на кінець періоду}}{2}\right)}$	$\frac{79459}{\left(\frac{255407 + 56587 + 350269 + 51476}{2}\right)} = 0,22$	$\frac{113514}{\left(\frac{255407 + 56587 + 350269 + 51476}{2}\right)} = 0,32$	$\frac{81825}{\left(\frac{266518 + 51476 + 246086 + 45360}{2}\right)} = 0,27$	$\frac{116892}{\left(\frac{266518 + 51476 + 246086 + 45360}{2}\right)} = 0,38$
4.5. Коефіцієнт рентабельності капіталізації (перманентного капіталу)	$\frac{\text{Ф.2 рядок 2350}}{\left(\frac{\text{Ф.1 рядок 1495} + 1595 \text{ на початок періоду} + \text{Ф.1 рядок 1495} + 1595 \text{ на кінець періоду}}{2}\right)}$	$\frac{\text{Ф.2 рядок 2290}}{\left(\frac{\text{Ф.1 рядок 1495} + 1595 \text{ на початок періоду} + \text{Ф.1 рядок 1495} + 1595 \text{ на кінець періоду}}{2}\right)}$	$\frac{79459}{\left(\frac{380428 + 390539 + 100511 + 100600}{2}\right)} = 0,16$	$\frac{113514}{\left(\frac{380428 + 390539 + 100511 + 100600}{2}\right)} = 0,23$	$\frac{81825}{\left(\frac{390539 + 100600 + 446764 + 94400}{2}\right)} = 0,16$	$\frac{116892}{\left(\frac{390539 + 100600 + 446764 + 94400}{2}\right)} = 0,23$

* Коефіцієнт рентабельності власних коштів розраховується тільки для чистого прибутку, оскільки саме чистий прибуток буде розподілений між власниками підприємства.

які вкладено в активи підприємства. Обидва показники зросли порівняно з минулим періодом, незважаючи на зростання активів підприємства. Це пов'язане зі зростанням прибутків підприємства більш високими темпами. Таке співвідношення свідчить про збільшення ефективності використання коштів підприємства.

3. Власники підприємства у 2022 році отримують 0,19 гривень на кожную гривню, яка ними вкладена. Цей показник знизився порівняно з 2021 роком. Це пов'язане з тим, що сума власного капіталу зростає більш високими темпами, ніж чистий прибуток підприємства. Однак, завдяки ефекту фінансового важеля, рентабельність власного капіталу залишається більшою, ніж рентабельність активів підприємства. Однак у 2022 році рентабельність власного капіталу майже дорівнює рентабельності активів. Це свідчить про те, що підприємство намагається фінансувати свою діяльність тільки за рахунок власних коштів, а це неефективно з точки зору вартості капіталу та зниження податкового тягаря.

4. Ефективність використання виробничих фондів дорівнює у 2022 році 0,27 гривень чистого прибутку або 0,38 гривень прибутку до оподаткування на кожную гривню, вкладену у виробничі фонди. Порівняно з 2021 роком обидва показники зросли, що свідчить про поліпшення використання виробничих фондів.

5. Ефективність використання усього довгострокового капіталу, як власного, так і позикового, складає 16% по чистому прибутку та 23% по прибутку до оподаткування. Ці показники не змінилися порівняно з минулим періодом, незважаючи на зростання прибутків, що пов'язане зі зростанням суми перманентного капіталу такими ж темпами та не досить якісним його використанням.

У цілому підприємство показує позитивну тенденцію показників рентабельності окрім рентабельності власних коштів. Не змінюється також рентабельність продаж, незважаючи на збільшення доходів. У зв'язку з цим підприємству слід вдосконалити систему управління витратами.

3.4. Коефіцієнти операційного аналізу, обслуговування боргу та ринкові показники

Коефіцієнти операційного аналізу – система показників, які характеризують динаміку та структуру доходу, прибутків і різних видів витрат.

Характеристика основних показників операційного аналізу представлена у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Основні показники операційного аналізу

Найменування показника	Суть показника
1	2
Коефіцієнт зміни валових продажів	Відношення приросту чистого доходу (виручки) від реалізації продукції поточного періоду до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції попереднього періоду. Основний показник, який характеризує динаміку доходів підприємства. Цей показник відображає ринковий стан підприємства. Для цілей отримання більш об'єктивної характеристики необхідно порівняти цей показник з темпом споживання продукції підприємства по ринку в цілому. Якщо темп споживання в поточному році зріс менше, ніж коефіцієнт зміни валових продажів, то це свідчить про те, що підприємство «потіснило» своїх конкурентів. Якщо при інших рівних умовах темп зростання споживання ринку зріс більше, ніж коефіцієнт зміни валових продажів, то це говорить про те, що підприємство «здає» свої позиції на ринку.
Коефіцієнт валового доходу	Частка валового прибутку у чистій виручці підприємства. Валовий дохід залежить від співвідношення цін, обсягу продажів і собівартості реалізованої продукції. Будь-яка зміна у співвідношенні ціни і собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) може спричинити зміну у валовому доході. Валовий дохід покликаний покрити.

Продовження таблиці 3.9

1	2
	витрати, пов'язані із загальним управлінням підприємством та реалізацією, і забезпечити прибуток. Таким чином, цей коефіцієнт показує здатність менеджменту підприємства управляти виробничими витратами. Чим вищий цей показник, тим більш успішно підприємство управляє витратами
Коефіцієнт операційного прибутку	Частка операційного прибутку в чистій виручці підприємства. Операційний прибуток формується, якщо від валового прибутку відняти витрати на збут та управління. Отже даний коефіцієнт характеризує вплив невикористаних витрат на прибутковість підприємства.
Прибутковість продажів (коефіцієнт чистого прибутку)	Частка чистого прибутку в чистій виручці від реалізації або частка чистого прибутку, скорегованого на відсотки, що виплатять, в чистій виручці від реалізації. Попередні два коефіцієнти характеризували ефективність окремих сторін діяльності підприємства в частині забезпечення прибутковості, то даний коефіцієнт показує, наскільки ефективно спрацювала уся менеджерська команда.

Однак, треба враховувати, що на показник зміни валових продажів має вплив інфляція. Обсяг виручки за поточний період порівняно з минулим містить інфляційну компоненту. Інфляція – необхідний компонент ринку, тобто її вплив на зміну показників є цілком закономірним.

Для урахування інфляції потрібно виручку поточного періоду перерахувати в цінах попереднього періоду. Використання річного темпу інфляції не обґрунтовано, оскільки інфляційна зміна цін відбувалась щомісяця, тому потрібна інформація про темпи інфляції у перебігу кожного місяця.

Приклад розрахунку, скорегованого на інфляцію доходу підприємства, наведений у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Розрахунок скорегованого на інфляцію доходу підприємства

Місяць	Індекс інфляції	Виручка, грн	Виручка в цінах на початок року, грн
Січень	1,0186	123840	121579
Лютий	1,0120	106560	103374
Березень	1,0122	138240	132490
Квітень	1,0141	138240	130648
Травень	1,0133	174240	162509
Червень	1,0102	105120	97053
Липень	1,0112	92160	84145
Серпень	1,0098	93600	84630
Вересень	1,0123	66240	59165
Жовтень	1,0141	129600	114147
Листопад	1,0045	123840	108586
Грудень	1,0105	148320	128699
За рік	1,1525	1440000	1327024

Виручка кожного періоду коригується з урахуванням індексів інфляції усіх попередніх місяців. Так, наприклад, у березні необхідно виручку 138 240 грн послідовно розділити на три індекси (січня, лютого і березня). Якщо скористатись річним індексом інфляції, не враховуючи розподіл виручки по місяцях, то скоригований обсяг виручки буде істотно відрізнятись.

Додатково до операційних показників доходів і прибутку може виконуватись аналіз операційних витрат за показниками, наведеними в таблиці 3.11.

Коефіцієнти обслуговування боргу – система показників, які характеризують спроможність підприємства розраховуватися за процентними платежами та загальною сумою боргу.

Коефіцієнти ліквідності та структури капіталу є статичними, оскільки їх аналіз цілком ґрунтується на даних балансу, який є статичною характеристикою фінансового стану підприємства на певний момент часу.

Таблиця 3.11

Додаткові показники операційного аналізу

Найменування показника	Суть показника
Коефіцієнт собівартості реалізованої продукції	Частка собівартості реалізованої продукції в чистій виручці від реалізації
Коефіцієнт витрат на реалізацію	Частка витрат на збут в чистій виручці від реалізації
Коефіцієнт загальних і адміністративних витрат	Частка адміністративних витрат в чистій виручці від реалізації
Коефіцієнт відсоткових платежів	Частка фінансових витрат в чистій виручці від реалізації

За цієї причини дані показники не надають повного уявлення про платоспроможність компанії та її можливості оплачувати відсотки і основну суму боргу в обумовлені терміни, тобто обслуговувати борг.

Характеристика показників обслуговування боргу представлена у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Показники обслуговування боргу

Найменування показника	Суть показника
Показник забезпеченості відсотків	Відношення суми прибутку до оподаткування та суми відсоткових платежів (операційного прибутку) до суми відсоткових платежів.
Показник забезпеченості відсотків і капітальної суми боргу	Відношення добутку суми прибутку до оподаткування та відсоткових платежів (операційного прибутку) та одиниці за вирахуванням ставки податку на прибуток до суми відсоткових платежів та основної частини боргу.

При розрахунку цих коефіцієнтів виходять з припущення, що основним джерелом коштів для обслуговування боргу буде прибуток від

операційної діяльності компанії, і будь-яка значна зміна у цьому співвідношенні може служити сигналом можливих труднощів.

Для більш повної оцінки можливості підприємства погасити наявну в нього заборгованість доцільно проаналізувати структуру прибутку і надходження грошей за достатньо тривалий період, щоб визначити операційні та циклічні коливання, які є звичайними для даного підприємства і даної галузі діяльності.

Такий аналіз може включати розгляд фінансових звітів за декілька років або за кілька відповідних періодів, на які впливають сезонні коливання. Це необхідно зробити, щоб визначити типову верхню і нижню межу в отриманні прибутку. Отримана структура потім може бути спроектована на майбутні періоди, щоб визначити, який «запас міцності» залишиться в майбутньому для сплати відсотків по боргу і погашення його основної суми.

Якщо підприємству властиві значні коливання в надходженні готівкових коштів з урахуванням сплати податків, кредитори з небажанням будуть надавати кредити, якщо сума, необхідна для обслуговування боргу, не покривається кілька разів при мінімальному отриманні прибутку. Підприємство з більш рівномірним отриманням прибутків отримає позики з більшою легкістю.

Фактично, наведений аналіз підприємства в динаміці є не що інше, як побудова фінансових моделей, які можуть включати велику кількість можливих сценаріїв, кожен з яких відповідає певному припущенню про параметри діяльності підприємства.

Ринкові показники – система показників, які характеризують вартість і прибутковість акцій компанії.

Ринкові показники підприємства є основним фокусом інтересів власників підприємства та його потенційних інвесторів. Головний інтерес для власника підприємства (у випадку акціонерного товариства – акціонера) представляє прибутковість цього підприємства. У сучасному контексті мається на увазі прибуток, отриманий завдяки роботі підприємства на кошти, інвестовані власниками компанії.

Характеристика ринкових показників представлена у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Ринкові показники

Найменування показника	Суть показника
1	2
Прибуток на акцію (EPS)	Відношення чистого прибутку до середньої кількості акцій в обігу. Для даного показника існує загально-визначене позначення – <i>EPS</i> (від англійського <i>Earnings per Share</i>). Цей показник є найбільш поширеною характеристикою прибутковості та часто береться до уваги в процесі прийняття рішення про купівлю/продаж акцій на фондовому ринку. Велику увагу показнику прибутку на одну акцію приділяють як керівництво компанії, так і акціонери. Саме на його основі відбувається значною мірою оцінка акцій. Цей показник використовується у стратегічному плануванні для формулювання конкретних цілей і завдань. Цей коефіцієнт підприємство публікує у своїх річних звітах і робить розрахунки по кварталах.
Надходження грошей на акцію	Відношення суми чистого прибутку та амортизаційних відрахувань до середньої кількості акцій в обігу. Це приблизний показник, і він розраховується для визначення можливостей підприємства виплачувати дивіденди грошовими коштами в результаті саме основної діяльності підприємства. Робиться спроба визначити рух готівкових коштів у розрахунку на одну акцію. До величини чистого прибутку додаються суми безготівкових списань, таких, як знос матеріальних і нематеріальних активів, оскільки ці операції не передбачають рух реальних грошових коштів. Таким чином, ми приблизно визначаємо, який грошовий дохід генерує прибуток, отриманий в результаті основної діяльності підприємства.

1	2
Зростання ціни акції (капіталізований дохід)	Відносне відхилення ринкової ціни акції на кінець періоду по відношенню до ринкової ціни акції на початок періоду. Цей показник є важливою характеристикою надійності підприємства з точки зору фондового ринку. Крім отримання поточного прибутку інвестори зазвичай очікують на збільшення вартості акцій підприємства на фондовому ринку. Визначальний чинник зростання ціни акцій – це додаткова економічна вартість, тобто забезпечення у довгостроковій перспективі більш значних надходжень коштів порівняно з вкладеннями за рахунок виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. При аналізі показників підприємства, зміни ціни його акцій будуть зіставлятись із загальними тенденціями на ринку цінних паперів, зі змінами цін на акції підприємств даної галузі або відібраної групи підприємств, які використовуються для зіставлення.
Дивідендний дохід	Відношення суми щорічних дивідендів до ринкової ціни акції на початок року. Дивідендний дохід являє собою одну з компонент доходів інвестора – власника звичайних акцій. Оголошення дивідендів на 1 акцію здійснюється радою директорів. Цьому приділяється дуже велика увага, оскільки оголошені та очікувані дивіденди на акції даного підприємства впливають, поряд з іншими факторами, на ціну його акцій на фондовому ринку. Цей коефіцієнт характеризує прибуток інвесторів від дивідендів. Однак при аналізі дивідендного доходу та зіставленні цього показника з іншими підприємствами не можна забувати, що підприємства проводять різну дивідендну політику, і загальна сума доходу акціонера складається з дивідендів та зі зміни ринкової вартості акцій.

1	2
Загальна дохідність звичайних акцій	<p>Сума показників капіталізованого доходу та дивідендного доходу. Загальний прибуток власників акцій компанії, який визначається поєднанням двох основних компонентів: підвищення (або зниження) ціни акцій і дивідендів, отриманих за відповідний період часу, обраний для аналізу. Оскільки тільки частина прибутку, що належить акціонерам, виплачується їм у вигляді дивідендів, то значення для них має саме сума реально отриманих дивідендів, а не оголошена сума прибутку підприємства на одну акцію, та, як вже було зазначено, зміна ціни акцій.</p>
Коефіцієнт виплат	<p>Частка прибутку, яка виплачена акціонерам у поточному році. Цей показник використовується для характеристики дивідендної політики компанії і характеризує частку прибутку, виплачену акціонерам у готівковій формі в даному році. Підприємства прагнуть проводити стабільну дивідендну політику, тому значні зміни коефіцієнта виплат по акціях можливі лише в короткостроковій перспективі в результаті великих коливань в прибутку компанії. Якщо розглядати цей показник за ряд років, він допомагає оцінити тенденції в політиці підприємства: переважне прагнення реінвестувати прибуток на розвиток компанії або виплачувати більшу частку прибутку власникам акцій. Важко сказати, що краще, але аналіз цього коефіцієнта допомагає визначити «стиль» діяльності підприємства. Тенденція така, що швидко зростаючі підприємства, які стрімко розвиваються, зазвичай виплачують меншу частку свого прибутку – вони прагнуть реінвестувати отриманий прибуток для забезпечення подальшого зростання. Підприємства, що мають стабільні або середні за величиною темпи зростання, зазвичай виплачують більшу частку прибутку.</p>

Продовження таблиці 3.13

1	2
Коефіцієнт відношення ціни до прибутку на акцію	Відношення середньої ринкової ціни акції до прибутку на одну акцію. Цей коефіцієнт також називається «кратне прибутку» і показує, як ринок оцінює результати діяльності підприємства та його перспективи. Розраховується як поточна ринкова ціна звичайних акцій, поділена на показник прибутку на 1 акцію. Цей показник завжди оцінюється в разі можливого придбання підприємства. Кратне прибутку суттєво змінюється залежно від галузі діяльності і виду підприємства. Фактично цей коефіцієнт показує, як у цілому ринок оцінює ризики, пов'язані з даною галуззю або підприємством, по відношенню до минулого і майбутнього прибутку.

Власників також цікавить розподіл належного їм прибутку, тобто, яка його частина знов інвестується в підприємство, а яка частка виплачується їм у якості дивідендів. Іншими словами, власників (співвласників) цікавить вплив результатів діяльності підприємства на ринкову вартість їх інвестицій, особливо, якщо акції підприємства вільно обертаються на ринку. Вище при характеристиці рентабельності підприємства один з таких показників, а саме, рентабельність власного капіталу вже був розглянутий. Нижче будуть представлені показники, які безпосередньо прив'язані до акцій підприємства, які знаходяться в обігу.

Основні терміни та поняття

Фінансові коефіцієнти, фінансова стійкість, капіталізація, перманентний капітал, ліквідність, оборотність, фінансовий цикл, чисті активи, рентабельність, операційний аналіз, обслуговування боргу, ринкові показники.

3.5. Завдання для самоперевірки

Контрольні запитання

1. Що таке система фінансових коефіцієнтів?
2. Які особливості використання системи фінансових коефіцієнтів?
3. За якими критеріями поділяються коефіцієнти на групи?
3. Що характеризують коефіцієнти фінансової стійкості?
4. Поясніть сутність коефіцієнтів фінансової стійкості.
5. Що таке капіталізація або перманентний капітал?
6. Що характеризують коефіцієнти ліквідності?
7. Поясніть сутність коефіцієнтів ліквідності.
8. Які оборотні активи мають абсолютну ліквідність?
9. Що характеризують коефіцієнти оборотності?
10. Поясніть сутність коефіцієнтів оборотності.
11. Що таке фінансовий цикл?
12. Що характеризують коефіцієнти рентабельності?
11. Поясніть сутність коефіцієнтів рентабельності.
13. Що відображають показники операційного аналізу?

14. Як розраховуються показники обслуговування боргу?

15. Яку інформацію надають ринкові показники?

Вправа 3.1. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: розрахувати показники фінансової стійкості підприємства, зробити відповідні висновки.

Вправа 3.2. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: розрахувати показники платоспроможності підприємства, зробити відповідні висновки.

Вправа 3.3. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: розрахувати показники ділової активності підприємства, зробити відповідні висновки.

Вправа 3.4. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: розрахувати показники рентабельності діяльності підприємства, зробити відповідні висновки.

4. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І ЛІКВІДНОСТІ ЗА ДАНИМИ БАЛАНСУ

4.1. Складання балансу в агрегованому вигляді та аналіз джерел формування запасів

Для даного блоку аналізу має вирішальне значення питання про те, які показники відображають сутність стійкості фінансового стану. Відповідь на нього пов'язана, насамперед, з балансовою моделлю, з якої виходить аналіз. Ця модель має такий вигляд:

$$НА + З + (ГК + ДЗ) = ВК + (КК + ДК) + КЗ, \quad (4.1)$$

де НА – необоротні активи;

З – запаси;

ГК – грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції;

ДЗ – дебіторська заборгованість та інші оборотні активи;

ВК – власний капітал;

КК – короткострокові кредити та інші позикові кошти;

ДК – довгострокові кредити та інші позикові кошти;

КЗ – розрахунки та інші пасиви.

Для аналізу фінансової стійкості підприємства баланс представляється в агрегованому вигляді, де відображені усі величини, наведені в балансовій моделі.

Статті агрегованого балансу та методика їх розрахунку наведені у таблиці 4.1.

Такий баланс дозволяє отримати інформацію про майновий стан підприємства у загальному вигляді і зробити висновки щодо структури та динаміки коштів підприємства та їх джерел.

У таблиці 4.2 наведений приклад складання та аналізу балансу в агрегованому вигляді (розрахунки здійснені на основі даних, наведених у додатку А).

Таблиця. 4.1

Баланс підприємства в агрегованому вигляді

АКТИВ	Рядки активу балансу	ПАСИВ	Рядки пасиву балансу
1. Необоротні активи (НА)	рядок 1095	1. Власний капітал (ВК)	рядок 1495
2. Запаси (З)	рядки 1100+1110	2. Розрахунки та інші пасиви (КЗ)	рядки 1695–1600+1700
3. Грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (ГК+ДЗ), у тому числі:	рядки 1160+1165+1120+1125+1130+ 1135+1140+1145+1155+1170+ 1190+1200	3. Кредити та інші позикові кошти (КК+ДК), у тому числі:	рядки 1595+1600
грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції (ГК)	рядки 1160+1165	короткострокові кредити та інші позикові кошти (КК)	рядок 1600
дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (ДЗ)	рядки 1120+1125+1130+1135+1140+ 1145+1155+1170+1190+1200	довгострокові кредити та інші позикові кошти (ДК)	рядок 1595
БАЛАНС	рядок 1300	БАЛАНС	рядок 1900

Таблиця 4.2

Приклад балансу підприємства в агрегованому вигляді

ПОКАЗНИК	Умовні позначення	На		Відносне відхилення, (%)
		31.12.2021	31.12.2022	
АКТИВ				
1. Необоротні активи	НА	320 518	295 086	-7,93
2. Запаси	З	51 475	45 360	-11,88
3. Грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість та інші оборотні активи, у тому числі:	ГК+ДЗ	400 638	467 486	+16,68
3.1. Грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції	ГК	71 638	25 886	-63,86
3.2. Дебіторська заборгованість та інші оборотні активи	ДЗ	329 000	41 600	+34,22
БАЛАНС		772 631	807 932	+4,57
ПАСИВ				
1. Власний капітал	ВК	390 539	446 764	+14,40
2. Розрахунки та інші пасиви	КЗ	274 992	256 268	-6,81
3. Кредити та інші позикові кошти, у тому числі:	КК+ДК	107 100	104 900	(2,05)
3.1. Короткострокові кредити та інші позикові кошти	КК	6 500	10 500	+61,54
3.2. Довгострокові кредити та інші позикові кошти	ДК	100 600	94 400	-6,16
БАЛАНС		772 631	807 932	+4,57

За результатами аналізу агрегованого балансу можна зробити узагальнені висновки щодо динаміки основних складових майнового стану підприємства.

Так, за наведеним прикладом можна спостерігати зменшення необоротних активів і запасів на фоні збільшення грошових коштів, короткострокових фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів, причому це збільшення пов'язано головним чином із збільшенням дебіторської заборгованості, що не є позитивним явищем для підприємства.

Що стосується джерел формування активів, то відбулося суттєве збільшення короткострокових кредитів та інших позикових коштів. Це найімовірніше пов'язане зі збільшенням дебіторської заборгованості, що призвело до дефіциту фінансових ресурсів.

З огляду на те, що довгострокові кредити і позикові кошти спрямовуються переважно на придбання основних засобів і на капітальні вкладення, вихідна балансова формула може бути перетворена наступним чином:

$$З + (ГК + ДЗ) = [(ВК + ДК) - НА] + [КК + КЗ] \quad (4.3)$$

Звідси можна зробити висновок, що за умови обмеження запасів (З) величиною $[(ВК + ДК) - НА]$ виконуватиметься перша умова платоспроможності підприємства:

$$З \leq [(ВК + ДК) - НА] \quad (4.4)$$

Якщо буде виконуватись вказана умова, кошти, короткострокові фінансові вкладення (цінні папери) і активні розрахунки покриють короткострокову заборгованість підприємства $[КК + КЗ]$:

$$(ГК + ДЗ) \geq [КК + КЗ] \quad (4.5)$$

Це є другою умовою платоспроможності.

Таким чином, співвідношення вартості матеріальних оборотних коштів і величин власних і позикових джерел їх формування визначає стійкість фінансового стану підприємства.

Забезпеченість запасів джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, тоді як платоспроможність виступає її зовнішнім проявом. У той же час ступінь забезпеченості запасів джерелами є причиною тією чи іншою мірою платоспроможності (або неплатоспроможності), що виступає як наслідок цієї забезпеченості.

Приклад оцінки виконання умов платоспроможності на основі агрегованого балансу наведено у таблиці 4.3 (розрахунки здійснені на основі даних, наведених у додатку А).

Таблиця 4.3

Приклад оцінки умов платоспроможності підприємства

Умова платоспроможності	На 31.12.2021		На 31.12.2022	
	тис. грн		тис. грн	
I. $3 \leq [(BK+DK) - HA]$	3	$(BK+DK) - HA$	3	$(BK+DK) - HA$
	51 475	170 621	45 360	246 078
II. $(GK+DZ) \geq [KK+KZ]$	GK+DZ	KK+KZ	GK+DZ	KK+KZ
	400 638	281 492	467 486	266 768

Висновки за результатами виконання підприємством умов платоспроможності наступні.

1. За першою умовою платоспроможності $51\,475 < 170\,621$ (на початок 2022 року) підприємство є платоспроможним, оскільки джерел власних і довгострокових коштів вистачає навіть на формування основних засобів. За другою умовою $400\,638 > 281\,492$ (на початок 2022 року) також підприємство вважається платоспроможним, оскільки наявна по балансу величина грошових коштів, розрахунків та інших активів значно більша, ніж необхідна за умовою сума. Отже, на початок 2022 року підприємство задовольняло умовам платоспроможності.

2. На 31.12.2022 р. перша умова платоспроможності виконується, оскільки запасів (45 360 тис. грн) набагато менше, ніж потрібно за умовою (246 078 тис. грн).

Друга умова платоспроможності також виконується, оскільки наявна сума грошових коштів (467 486 тис. грн) більше необхідної суми (266 768 тис. грн). Отже, на кінець 2022 року умови платоспроможності також виконуються.

3. Таким чином фінансовий стан підприємства на кінець 2021 і протягом 2022 років можна визначити як стійкий.

Найбільш узагальнюючим показником фінансової стійкості є надлишок чи недолік джерел коштів для формування запасів.

Для характеристики джерел формування запасів використовуються показники, які відображають різну ступінь охоплення різних видів джерел. Характеристика джерел формування запасів наведена в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Характеристика джерел формування запасів

Найменування показника	Суть показника
Наявність власних оборотних коштів	Різниця між вартістю власних засобів і необоротних активів (ВК – НА)
Наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	Різниця між сумою власних засобів і довгострокових кредитів та вартістю необоротних активів (ВК+ДК – НА)
Загальна величина основних джерел формування запасів	Різниця між сумою власних засобів, довгострокових і короткострокових кредитів та вартістю необоротних активів (ВК+ДК+КК – НА)

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх формування, наведені у таблиці 4.5.

Такий аналіз дозволяє оцінити можливості підприємства щодо фінансування запасів, а також ризик затоварювання складів. Якщо вказані показники мають позитивні значення, то відповідних джерел фінансування вистачає на формування запасів.

Найбільш вдалим для підприємства є надлишок власного оборотного капіталу для формування запасів.

Характеристика забезпеченості запасів
джерелами їх формування

Найменування показника	Суть показника
Надлишок або нестача власних оборотних коштів	Різниця між наявністю власних оборотних коштів і вартістю запасів (ВК – НА – З)
Надлишок або нестача власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	Різниця між наявністю власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і вартістю запасів (ВК+ДК – НА – З)
Надлишок або нестача загальної величини основних джерел для формування запасів	Різниця між загальною величиною основних джерел формування запасів і вартістю запасів (ВК+ДК+КК – НА – З)

Надлишок власних і довгострокових позикових джерел формування запасів вказує на те, що виконується перша умова платоспроможності. Якщо за показниками спостерігається від’ємне значення, то на утримання запасів не вистачає джерел фінансування. Особливо слід звернути увагу, якщо останній показник показує нестачу загальної величини основних джерел для формування запасів. Це свідчить про суттєве затоварювання складів, що може негативно відобразитися на фінансовому стані підприємства.

Приклад оцінки показників джерел формування запасів та забезпеченості запасів джерелами їх формування наведено у таблиці 4.6 (розрахунки здійснені на основі даних, наведених у додатку А).

Висновки щодо забезпеченості запасів джерелами їх формування наступні. Розрахунок оцінки показників джерел формування запасів та забезпеченості запасів джерелами їх формування показав, що в умовах господарювання підприємства забезпеченість запасів джерелами їх формування є позитивною і достатньою. За усіма показниками спостерігається надлишок джерел фінансування запасів та позитивна динаміка по цим показникам.

Приклад характеристики забезпеченості запасів
джерелами їх формування

Найменування показника	На 31.12.2021, тис. грн	На 31.12.2022, тис. грн	Абсолютне відхилення, (±), тис. грн	Відносне відхилення, (±), %
Надлишок або нестача власних оборотних коштів (ВК – НА – З)	+ 18 546	+106 318	+87 772	+473,27
Надлишок або нестача власних і довгострокових позикових джерел формування запасів (ВК+ДК – НА – З)	+119 146	+200 718	+81 572	+68,46
Надлишок або нестача загальної величини основних джерел для формування запасів (ВК+ДК+КК – НА – З)	+125 646	+211 218	+85 572	+68,11

4.2. Класифікація типів фінансової стійкості та аналіз ліквідності балансу

Класифікація типів фінансової стійкості відповідно до ступеня покриття оборотними активами зобов'язань підприємства наведена у таблиці 4.7.

Такий аналіз дозволяє не тільки отримати інформацію щодо фінансової стійкості підприємства на даний момент, але й проаналізувати його короткострокові та довгострокові перспективи щодо можливості покриття активами зобов'язань підприємства та встановити рівень платоспроможності підприємства.

Таблиця 4.7

Класифікація типів фінансової стійкості підприємства

Стійкість	Активи	Співвідношення із відповідними зобов'язаннями	Зобов'язання		
			Розрахунки та інші пасиви (КЗ)	Розрахунки, короткострокові кредити та інші позикові кошти (КЗ+КК)	Розрахунки, короткострокові та довгострокові кредити та інші позикові кошти (КЗ+КК+ДК)
Абсолютна	Грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції (ГК)	більше або дорівнюють	поточна	у короткостроковій перспективі	у довгостроковій перспективі
Нормальна	Грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (ГК+ДЗ)	більше або дорівнюють	поточна	у короткостроковій перспективі	у довгостроковій перспективі
Передкризова	Оборотні активи (ГК+ДЗ+З)	більше або дорівнюють	поточна	у короткостроковій перспективі	у довгостроковій перспективі
Кризова	Оборотні активи (ГК+ДЗ+З)	менше	поточна	у короткостроковій перспективі	у довгостроковій перспективі

Так, якщо підприємство здатне за рахунок тільки грошових коштів погасити усю наявну заборгованість, то воно має абсолютну поточну фінансову стійкість, а також у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Якщо уся заборгованість підприємства може бути погашена за рахунок грошових коштів, короткострокових фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості, то підприємство має нормальну фінансову стійкість у поточний момент, та у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Передкризова фінансова стійкість спостерігається, якщо за рахунок усіх оборотних активів можна погасити різні види зобов'язань. Натомість кризова ситуація спостерігається, якщо оборотних активів не вистачає для погашення зобов'язань.

Приклад оцінки фінансової стійкості підприємства за даними додатку А наведений у таблиці 4.8.

Висновки щодо оцінки фінансової стійкості підприємства наступні. Дотримуючись наведеної класифікації, виявлено, що на кінець 2021 і впродовж 2022 років фінансова стійкість підприємства була нормальною, як поточна, так і в довгостроковій і короткостроковій перспективі.

Потреба в аналізі ліквідності балансу виникає в умовах ринку у зв'язку з необхідністю оцінки кредитоспроможності підприємства.

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких в грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язань. Від ступеня ліквідності балансу залежить платоспроможність підприємства.

Основною ознакою ліквідності є формальне перевищення вартості оборотних активів над короткостроковими пасивами, при чому чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан має підприємство з позиції ліквідності.

Актуальність визначення ліквідності балансу набуває особливого значення в умовах економічної нестабільності, а також при ліквідації підприємства внаслідок його банкрутства. Тут постає питання: чи достатньо у підприємства коштів для покриття його заборгованості.

Таблиця 4.8

Приклад оцінки фінансової стійкості підприємства

Показники	Умовні позначення	На 31.12.2021, тис. грн	На 31.12.2022, тис. грн
1	2	3	4
Грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції	ГК	71 638	25 886
Грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість та інші оборотні активи	ГК+ДЗ	400 638	467 486
Оборотні активи	ГК+ДЗ+З	452 113	512 846
Розрахунки та інші пасиви	КЗ	274 992	256 268
Розрахунки, короткострокові кредити та інші позикові кошти	КЗ+КК	281 492	266 768
Розрахунки, короткострокові та довгострокові кредити та інші позикові кошти	КЗ+КК+ДК	382 092	361 168
Абсолютна фінансова стійкість:			
поточна;	$(ГК) \geq (КЗ)$	71 638 < 274 992	25 886 < 256 268
у короткостроковій перспективі;	$(ГК) \geq (КЗ+КК)$	71 638 < 281 492	25 886 < 266 768
у довгостроковій перспективі	$(ГК) \geq (КЗ+КК+ДК)$	71 638 < 382 092	25 886 < 361 168

Продовження таблиці 4.8

1	2	3	4
Нормальна фінансова стійкість:			
поточна;	$(ГК+ДЗ) \geq (КЗ)$	400 638 > 274 992	467 486 > 256 268
у короткостроковій перспективі;	$(ГК+ДЗ) \geq (КЗ+КК)$	400 638 > 281 492	467 486 > 266 768
у довгостроковій перспективі	$(ГК+ДЗ) \geq (КЗ+КК+ДК)$	400 638 > 382 092	467 486 > 361 168
Передкризова фінансова стійкість:			
поточна;	$(ГК+ДЗ+З) \geq (КЗ)$	-	-
у короткостроковій перспективі;	$(ГК+ДЗ+З) \geq (КЗ+КК)$	-	-
у довгостроковій перспективі	$(ГК+ДЗ+З) \geq (КЗ+КК+ДК)$	-	-
Кризова фінансова стійкість:			
поточна;	$(ГК+ДЗ+З) < (КЗ)$	-	-
у короткостроковій перспективі;	$(ГК+ДЗ+З) < (КЗ+КК)$	-	-
у довгостроковій перспективі	$(ГК+ДЗ+З) < (КЗ+КК+ДК)$	-	-

Така ж проблема виникає, коли необхідно визначити, чи достатньо у підприємства коштів для розрахунків з кредиторами, тобто здатність ліквідувати (погасити) заборгованість наявними засобами. У даному випадку під ліквідністю мається на увазі наявність у підприємства оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань.

Ліквідність активів – величина зворотна ліквідності балансу за часом перетворення активів в грошові кошти. Чим менше потрібно часу, щоб цей вид активів перейшов у грошову форму, тим вище його ліквідність.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні коштів активу, згрупованих за ступенем їх ліквідності і розташованих у порядку убавання ліквідності, із пасивами, згрупованими за термінами їх погашення і розташованими в порядку зростання цих термінів.

Угрупування статей балансу з метою аналізу ліквідності підприємства наведено в таблиці 4.9.

Таблиця 4.9

Угрупування статей балансу з метою аналізу ліквідності підприємства

АКТИВ		ПАСИВ	
1. Найбільш ліквідні активи (A1)	рядок 1165	1. Найбільш термінові зобов'язання (П1)	рядки 1695–1600+1700
2. Активи, що швидко реалізуються (A2)	рядки 1160+1120+1125+1130+1135+1140+1145+1155+1190	2. Короткострокові зобов'язання (П2)	рядок 1600
3. Активи, що повільно реалізуються (A3)	рядки 1100+1110+1170+1200	3. Довгострокові зобов'язання (П3)	рядок 1595
4. Активи, що важко реалізуються (A4)	рядок 1095	4. Власний капітал (П4)	рядок 1495

Для оцінки ліквідності балансу з урахуванням фактора часу необхідно провести зіставлення кожної групи активу з відповідною групою пасиву.

Якщо виконується нерівність $A1 > П1$, то це свідчить про платоспроможність підприємства на момент складання балансу. У підприємства достатньо абсолютно і найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань.

Якщо виконується нерівність $A2 > П2$, то швидко реалізовані активи перевищують короткострокові пасиви. Це свідчить про те, що підприємство може бути платоспроможним у недалекому майбутньому з урахуванням своєчасних розрахунків з кредиторами та отримання коштів від продажу продукції в кредит.

Якщо виконується нерівність $A3 > П3$, то в майбутньому при своєчасному надходженні грошових коштів від продажу та платежів підприємство може бути платоспроможним на період, який дорівнює середній тривалості одного обороту оборотних коштів після дати складання балансу.

Виконання перших трьох нерівностей приводить автоматично до виконання умови $A4 < П4$. Це свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стійкості організації та про наявність у неї власних оборотних коштів.

На основі зіставлення груп активів з відповідними групами пасивів виноситься певне судження.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо мають місце співвідношення:

1) найбільш ліквідні активи більше або дорівнюють найбільш терміновим зобов'язанням ($A1 \geq П1$);

2) активи, що швидко реалізуються, більше або дорівнюють короткостроковим зобов'язанням ($A2 \geq П2$);

3) активи, що повільно реалізуються, більше або дорівнюють довгостроковим зобов'язанням ($A3 \geq П3$);

4) активи, що важко реалізуються, менше або дорівнюють постійним пасивам ($A4 \leq П4$).

Судити про поточну ліквідність, тобто про платоспроможність (при виконанні нерівностей) або неплатоспроможність (при їх невиконанні) підприємства на найближчий до розглянутого моменту проміжок часу можливо по таких нерівностях:

$$\begin{aligned}A1 + A2 &\geq П1 + П2; \\ A4 &\leq П4.\end{aligned}\tag{4.6}$$

Про перспективну ліквідність, а саме, про прогноз платоспроможності на певний майбутній період часу, можна судити на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів:

$$\begin{aligned}A3 &\geq П3; \\ A4 &\leq П4.\end{aligned}\tag{4.7}$$

При виконанні тільки другої нерівності констатується недостатній рівень перспективної ліквідності.

Про те, що баланс неліквідний, свідчить нерівність:

$$A4 \geq П4.\tag{4.8}$$

Крім того, можна оцінити величини платіжного надлишку або нестачі покриття згрупованими активами певних груп пасивів, розрахувавши наступні різниці:

$$\begin{aligned}\Delta 1 &= A1 - П1; \\ \Delta 2 &= A2 - П2; \\ \Delta 3 &= A3 - П3; \\ \Delta 4 &= П4 - A4.\end{aligned}\tag{4.9}$$

Такий аналіз можливо виконувати у динаміці, тобто аналізувати ліквідність балансів за різні періоди, а потім порівнювати отримані результати.

Схема аналізу ліквідності підприємства за допомогою згрупованих статей активу і пасиву наведена у таблиці 4.10.

Таблиця 4.10

Характеристики платоспроможності і ліквідності підприємства

Характеристика	Нерівність	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)
Платоспроможність підприємства на момент складання балансу	$A1 > П1$	$A1 - П1$
Підприємство може бути платоспроможним у недалекому майбутньому	$A2 > П2$	$A2 - П2$
Підприємство може бути платоспроможним на період, рівний середньої тривалості одного обороту оборотних коштів	$A3 > П3$	$A3 - П3$
Дотримання мінімальної умови фінансової стійкості підприємства	$A4 < П4$	$П4 - A4$
Абсолютна ліквідність	$A1 \geq П1,$ $A2 \geq П2,$ $A3 \geq П3,$ $A4 \leq П4$	–
Поточна ліквідність	$A1 + A2 \geq П1 + П2,$ $A4 \leq П4$	–
Перспективна ліквідність	$A3 \geq П3,$ $A4 \leq П4$	–
Баланс неліквідний	$A4 \geq П4$	–

Приклад аналізу ліквідності балансу та платоспроможності підприємства за допомогою групування активів і пасивів балансу за даними додатку А наведено у таблицях 4.11, 4.12.

Таблиця 4.11

Приклад виявлення умов платоспроможності підприємства на 31.12.2022, тис. грн

	Показник		Зіставлення груп активів (А) і пасивів (П)	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)
	АКТИВ	ПАСИВ		
1. Найбільш ліквідні активи (А1)	11 686	1. Найбільш термінові зобов'язання (П1)	A1 < П1 11 686 < 256 268	- 244 582
2. Активи, що швидко реалізуються (А2)	445 800	2. Короткострокові зобов'язання (П2)	A2 > П2 445 800 > 10 500	+ 435 300
3. Активи, що повільно реалізуються (А3)	55 360	3. Довгострокові зобов'язання (П3)	A3 < П3 55 360 < 94 400	- 39 040
4. Активи, що важко реалізуються (А4)	295 086	4. Власний капітал (П4)	П4 > А4 446 764 > 295 086	+ 151 678

Таблиця 4.12

Приклад виявлення виконання умов ліквідності балансу підприємства на 31.12.2022, тис. грн

Вид ліквідності	Умова	Зіставлення груп активів (А) і пасивів (П)	Виконання умов (виконується/не виконується)
Абсолютна ліквідність	$A1 \geq П1;$	11 686 < 256 268;	не виконується;
	$A2 \geq П2;$	445 800 > 10 500,	виконується;
	$A3 \geq П3;$	55 360 < 94 400,	не виконується;
	$A4 \leq П4$	295 086 < 446 764	виконується
Поточна ліквідність	$A1 + A2 \geq П1 + П2;$	457 486 > 266 768;	виконується;
	$A4 \leq П4$	295 086 < 446 764	виконується;
Перспективна ліквідність	$A3 \geq П3;$	55 360 < 94 400,	не виконується;
	$A4 \leq П4$	295 086 < 446 764	виконується
Баланс неліквідний	$A4 \geq П4$	295 086 < 446 764	не виконується

Висновки щодо оцінки ліквідності балансу та платоспроможності підприємства на основі групування активів і пасивів балансу наступні.

Невиконання нерівності ($A1 > П1$) говорить про те, що підприємство неплатоспроможне на момент складання балансу: підприємство має платіжну нестачу у розмірі 244 582 тис. грн.

Виконання нерівності ($A2 > П2$) та наявність платіжного надлишку у розмірі 435 300 тис. грн свідчить про те, що підприємство може бути платоспроможним у недалекому майбутньому (до 3-х місяців) з урахуванням своєчасних розрахунків з кредиторами та отримання коштів від продажу продукції в кредит.

Невиконання третьої нерівності ($A3 > П3$) свідчить про те, що у подальшому майбутньому (на період, який дорівнює середній тривалості одного обороту оборотних коштів після дати складання балансу) підприємство не буде платоспроможним.

Що стосується ліквідності балансу, то розрахунки і порівняння відповідних груп активів і пасивів балансу свідчать про поточну ліквідність балансу підприємства. Що стосується перспективної ліквідності, то виконання тільки другої нерівності ($A4 \leq П4$) констатує недостатній рівень перспективної ліквідності.

Проведений за викладеною схемою аналіз ліквідності балансу та платоспроможності підприємства є наближеним, більш детальним є аналіз платоспроможності за допомогою фінансових коефіцієнтів.

Основні терміни та поняття

Баланс в агрегованому вигляді, умови платоспроможності, джерела формування запасів, забезпеченість запасів джерелами формування, види фінансової стійкості, ліквідний баланс.

4.3. Завдання для самоперевірки

Контрольні запитання

1. Як формується баланс в агрегованому вигляді?
2. Які використовуються показники наявності джерел формування запасів?

3. Які використовуються показники забезпеченості запасів джерелами їх формування?

3. Які види фінансової стійкості Ви знаєте?

4. За яких умов підприємство має поточну абсолютну стійкість?

5. За яких умов підприємство має нормальну стійкість у короткостроковій перспективі?

6. За яких умов підприємство має передкризову стійкість у довгостроковій перспективі?

7. Як формується ліквідний баланс?

8. Які активи відносяться до найбільш ліквідних?

9. Які активи відносяться до тих, що важко реалізуються?

10. Які зобов'язання є найбільш терміновими?

11. Які пасиви вважаються постійними?

12. Які умови ліквідності балансу мають виконуватись?

Вправа 4.1. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: сформувати баланс в агрегованому вигляді і проаналізувати його структуру та динаміку, перевірити, чи виконуються умови платоспроможності, та зробити відповідні висновки.

Вправа 4.2. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: на підставі агрегованого балансу, що сформовано у вправі 4.1, проаналізувати показники наявності джерел формування запасів та показники забезпеченості запасів джерелами їх формування.

Вправа 4.3. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: на підставі агрегованого балансу, що сформовано у вправі 4.1, проаналізувати фінансову стійкість підприємства.

Вправа 4.4. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: сформувати ліквідний баланс і проаналізувати ліквідність підприємства.

5. ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

5.1. Поняття, види і причини банкрутства

Підприємство, що може бути потенційним банкрутом, має фінансові ускладнення – спектр станів від тривоги до припинення роботи підприємства. Стан, що характеризує фінансові ускладнення, може бути наступних типів:

- економічна неспроможність – спостерігається, якщо доходи підприємства не покривають його витрат, тобто має місце збитковість діяльності; такий стан буде існувати, доки інвестори або власники погашають збитки;

- ділова неспроможність – спостерігається, якщо відбувається припинення бізнесу з принесенням збитків власникам, але формально не оголошена процедури банкрутства;

- технічна неплатоспроможність – спостерігається, якщо існує неможливість задовольнити вимоги кредиторів за поточними платежами; така неплатоспроможність може бути тимчасовою, але при систематичному повторенні такий стан може вказувати на можливість фінансового краху;

- неплатоспроможність напередодні банкрутства – спостерігається, якщо балансова оцінка сукупної заборгованості підприємства перед кредиторами перевищує реальну ринкову вартість активів;

- **банкрутство** – підтверджена документально нездатність суб'єкта господарювання платити за своїми борговими зобов'язаннями і фінансувати свою поточну основну діяльність через відсутність коштів.

Основна ознака банкрутства – нездатність підприємства забезпечити виконання вимог кредиторів протягом певного терміну, після закінчення якого кредитори отримують право звертатися до арбітражного суду про визнання підприємства-боржника банкрутом.

Неспроможність боржника може бути:

- «нешчасною» – виникає не з власної вини, а внаслідок непередбачених обставин (стихійні лиха, війна та ін. зовнішні чинники);

- «помилковою» («фіктивною») – виникає в результаті навмисного приховування власного майна з метою уникнення сплати боргів кредиторам;

- «необережною» – виникає внаслідок неефективної роботи, здійснення ризикованих операцій (найбільш поширених).

Необережне банкрутство настає, як правило, поступово. Для того, щоб вчасно його передбачити і запобігти, необхідно систематично проводити аналіз фінансового стану, який дозволить вчасно виявити проблеми і вжити заходів до їх усунення.

Передумови банкрутства різноманітні – це результат взаємодії чисельних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.

Класифікація причин банкрутства наведена на рисунку 5.1.

Рис. 5.1. Причини банкрутства підприємств

Зовнішні фактори банкрутства поділяються на три види:

а) економічні:

- 1) кризовий стан економіки країни;
- 2) загальний спад виробництва;
- 3) інфляція;
- 4) нестабільність фінансової системи;
- 5) зростання цін на ресурси;
- 6) зміна кон'юнктури ринку;
- 7) неплатоспроможність і банкрутство партнерів;
- 8) посилення конкуренції;

б) політичні:

- 1) політична нестабільність суспільства;
- 2) зовнішньо-економічна політика держави (розрив політичних зв'язків – втрата ринків збуту, зміна умов експорту та імпорту);
- 3) недосконалість законодавства в галузі господарського права, антимонопольної політики держави, підприємницької діяльності;
- 4) невдала фіскальна політика та інші прояви регулюючої функції держави;

в) демографічні, що визначають розмір і структуру потреб населення, а також платоспроможний попит населення на ті чи інші види товарів і послуг:

- 1) чисельність;
- 2) склад народонаселення;
- 3) рівень добробуту народу;
- 4) культурний уклад суспільства.

До внутрішніх чинників відноситься:

- дефіцит власного оборотного капіталу як наслідок неефективної виробничо-комерційної діяльності або неефективної інвестиційної політики;

- низький рівень техніки, технології та організації виробництва на підприємстві;

- зниження ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, його виробничої потужності і як результат – високий рівень собівартості, збитки, «проїдання» власного капіталу;

- створення наднормативних залишків незавершеного будівництва, незавершеного виробництва, виробничих запасів, готової продукції, у зв'язку з чим відбувається затоварення, сповільнюється оборотність капіталу і утворюється його дефіцит, що змушує підприємство залучати позикові кошти, збільшуючи свої борги, і може бути причиною його банкрутства;

- погана клієнтура підприємства, яка платить із запізненням або не платить зовсім з причини банкрутства, що примушує підприємство залучати позикові кошти і самому збільшувати свої борги; таким чином зароджується ланцюгове банкрутство;

- відсутність збуту через низький рівень організації маркетингової діяльності з вивчення ринків збуту продукції, формування портфеля замовлень, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, встановлення цінової політики;

- залучення позикових коштів в оборот підприємства на не вигідних для підприємства умовах, що веде до збільшення фінансових витрат, зниження рентабельності господарської діяльності і здатності до самофінансування;

- швидке і неконтрольоване розширення господарської діяльності, в результаті чого запаси, витрати і дебіторська заборгованість зростають швидше, ніж обсяги продажів; звідси з'являється потреба в залученні короткострокових позикових коштів, які можуть перевищити чисті оборотні активи (власний оборотний капітал), в результаті чого підприємство потрапляє під контроль банків та інших кредиторів і може відчувати загрозу банкрутства.

Банкрутство є, як правило, наслідком спільної дії внутрішніх і зовнішніх факторів. За даними країн з ринковою економікою, стійкою економічною та політичною системою, розорення суб'єктів господарювання на 1/3 пов'язане із зовнішніми факторами і на 2/3 – із внутрішніми.

5.2. Системи критеріїв і ознак при діагностиці ймовірності банкрутства

Для діагностики ймовірності банкрутства використовується декілька підходів, заснованих на застосуванні:

- а) аналізу обширної системи критеріїв і ознак;
- б) аналізу обмеженого кола показників;
- в) аналізу інтегральних показників.

5.2.1. Аналіз обширної системи критеріїв і ознак

Ознаки банкрутства при багатокритеріальному підході відповідно до рекомендацій Комітету з узагальнення практики аудиту (Великобританія) звичайно поділяють на дві групи.

Група 1 – показники, що свідчать про можливі фінансові ускладнення та ймовірність банкрутства підприємства в недалекому майбутньому:

- 1) хронічний спад виробництва, скорочення обсягів продажу і хронічна збитковість;
- 2) наявність хронічно простроченої кредиторської і дебіторської заборгованості;
- 3) низькі значення коефіцієнтів ліквідності і тенденція до їх зниження;
- 4) збільшення до небезпечних меж частки позикового капіталу в загальній його сумі;
- 5) дефіцит власного оборотного капіталу;
- 6) систематичне збільшення тривалості обороту капіталу;
- 7) наявність наднормативних запасів сировини і готової продукції підприємства;
- 8) використання нових джерел фінансових ресурсів на невигідних умовах;
- 9) несприятливі зміни в портфелі замовлень;
- 10) падіння ринкової вартості акцій підприємства;
- 11) зниження виробничого потенціалу та ін.

Група 2 – показники, несприятливі значення яких не дають підстави

розглядати поточний фінансовий стан підприємства як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при неприйнятті дієвих заходів:

1) надмірна залежність підприємства від якогось одного конкретного проекту, типу устаткування, виду активу, ринку сировини або ринку збуту;

2) втрата ключових контрагентів;

3) застаріння техніки і технології;

4) втрата досвідчених співробітників апарату управління;

5) вимушені простої, неритмічна робота;

6) неефективні довгострокові угоди;

7) недостатність капітальних вкладень та ін.

До переваг цієї системи індикаторів можливого банкрутства можна віднести системний і комплексний підходи, а до недоліків – більш високий ступінь складності прийняття рішення в умовах багатокритеріальної задачі, інформативний характер розрахованих показників, суб'єктивність прогнозного рішення.

5.2.2. Аналіз обмеженого кола показників

При діагностиці фінансової неспроможності підприємств з використанням обмеженого кола показників можуть застосовуватися дві методики.

За першою методикою використовуються наступні показники:

а) коефіцієнт поточної ліквідності;

б) коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом (частка власного оборотного капіталу у вартості оборотних активів).

Коефіцієнт поточної ліквідності (*Кп.л.*) розраховується за формулою:

$$Кп.л. = \frac{\text{рядки 1195, 1200 (}\Phi.1\text{)}}{\text{рядки 1695, 1700 (}\Phi.1\text{)}}, \quad (5.1)$$

де *рядки 1195, 1200 (}\Phi.1\text{)}* – вартість оборотних активів підприємства (сума значень рядків 1195, 1200 балансу), тис. грн;

рядки 1695, 1700 (}\Phi.1\text{)} – вартість поточних зобов'язань та

забезпечень підприємства (сума значень рядків 1695, 1700 балансу), тис. грн.

Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом (*Кз.в.о.к.*) розраховується за формулою:

$$Кз.в.о.к. = \frac{\text{рядки 1195, 1200 (Ф.1)} - \text{рядки 1695, 1700 (Ф.1)}}{\text{рядки 1195, 1200 (Ф.1)}}, \quad (5.2)$$

Якщо коефіцієнт поточної ліквідності менше нормативу, але намітилась тенденція зростання вказаних показників, то визначається коефіцієнт відновлення платоспроможності за період, що дорівнює шести місяцям.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності (*Кв.п.*) розраховується за формулою:

$$Кв.п. = \frac{Кп.л._1 + \frac{б}{T} (Кп.л._1 - Кп.л._0)}{Кп.л._{норм}}, \quad (5.3)$$

де *Кп.л._1* та *Кп.л._0* – фактичні значення коефіцієнта поточної ліквідності відповідно наприкінці та на початку звітної періоду;

Кп.л._норм – нормативне значення коефіцієнта поточної ліквідності;

б – період відновлення платоспроможності, місяців;

T – звітний період, місяців.

Якщо *Кв.п.* > 1, то у підприємства є реальна можливість відновити свою платоспроможність, якщо *Кв.п.* < 1 – у підприємства немає реальної можливості відновити свою платоспроможність найближчим часом.

Якщо фактичний рівень коефіцієнта поточної ліквідності дорівнює або вище за нормативне значення, але намітилась тенденція його зниження, розраховують коефіцієнт втрати платоспроможності за період, що дорівнює трьом місяцям.

Коефіцієнт втрати платоспроможності (*Квт.п.*) розраховується за формулою:

$$K_{в.п.} = \frac{Kn.л.1 + \frac{3}{T}(Kn.л.1 - Kn.л.0)}{Kn.л.норм}. \quad (5.4)$$

Якщо $K_{в.п.} > 1$, то підприємство має реальну нагоду зберегти свою платоспроможність в перебігу трьох місяців, і навпаки: якщо $K_{в.п.} < 1$, то зберегти свою платоспроможність підприємство не зможе навіть на найближче майбутнє.

Згідно з даною методикою підприємство визнається *стійко неплатоспроможним* за наявності однієї з наступних умов:

- а) коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітного періоду нижчий за нормативне значення;
- б) коефіцієнт забезпеченості підприємства власними оборотними коштами на кінець звітного періоду нижчий за нормативне значення;
- в) коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності менше одиниці.

Якщо виконуються усі три наведені умови, підприємство вважається потенційним банкрутом.

Приклад використання першої методики аналізу обмеженого кола показників для оцінки фінансового стану підприємства наведено в таблиці 5.1 (розрахунки здійснені на основі даних, наведених у додатку А).

Висновки щодо діагностики банкрутства за першою методикою аналізу обмеженого кола показників наступні.

Підприємство має незадовільну структуру балансу та може бути визнаним стійко неплатоспроможним, оскільки коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом менш ніж нормативне значення, але є тенденція його росту (+30,56%).

Для перевірки реальної можливості відновлення платоспроможності підприємства, розраховано коефіцієнт відновлення платоспроможності, значення якого більше за нормативне ($K_{в.п.} = 1,38 > 1$). Згідно з цим підприємство у найближчі 6 місяців має реальну можливість відновити платоспроможність і потенційної загрози банкрутства немає.

Таблиця 5.1

Приклад розрахунку показників, що використовуються для діагностики банкрутства за першою методикою аналізу обмеженого кола показників

Найменування показника	Нормативне значення	На 31.12.2021	На 31.12.2022	Абсолютне відхилення, (±), тис. грн	Відносне відхилення, (±), %
Коефіцієнт поточної ліквідності (<i>Кп.л.</i>)	> 1,5	$452113 / 281492 = 1,61$	$512846 / 266768 = 1,92$	+ 0,31	+19,25
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом (<i>Кз.в.о.к.</i>)	> 50 %	$\frac{452113 - 281492}{452113} = 0,38$	$\frac{512846 - 266768}{512846} = 0,48$	+ 0,10	+ 26,32
Коефіцієнт відновлення платоспроможності (<i>Кв.п.</i>)	> 1	$(1,92 + 6/12 (1,92 - 1,61)) / 1,5 = 1,38$		-	-
Коефіцієнт втрати платоспроможності (<i>Квт.п.</i>)	> 1	$(1,92 + 3/12 (1,92 - 1,61)) / 1,5 = 1,33$		-	-

За другою методикою підприємство вважається *стійко неплатоспроможним* в тому випадку, якщо протягом останніх чотирьох кварталів воно має незадовільну структуру балансу.

При цьому для визнання стійко неплатоспроможного підприємства *потенційним банкрутом* необхідна наявність хоча б однієї з наступних умов:

а) коефіцієнт фінансової залежності (питома вага позикових коштів в загальній сумі активів) на кінець звітного періоду має значення вище за нормативне ($K_{ф.з.норм} \leq 0,85$);

б) частка прострочених фінансових зобов'язань в загальній сумі активів підприємства на кінець звітного періоду має значення вище за нормативне ($K_{пр.ф.з.норм} \leq 0,5$).

Якщо величина даних коефіцієнтів перевищує рівень нормативних значень, то це свідчить про критичну ситуацію, за якої підприємство не зможе розрахуватися за своїми зобов'язаннями, навіть розпродавши все своє майно. Така ситуація може призвести до реальної загрози ліквідації підприємства за допомогою процедури банкрутства.

Переваги підходу, що заснований на обмеженому колі показників, полягають у тому, що при використанні меншого числа показників швидше відбувається діагностика і легше приймаються управлінські рішення. До недоліків підходу можна віднести різноманіття показників, різниця у рівні їх оптимальних значень та суб'єктивізм при виборі показників.

5.3. Діагностика ймовірності банкрутства з використанням інтегральних показників

5.3.1. Інтегральна оцінка фінансової стійкості на основі скорингового аналізу

Методика кредитного скорингу вперше була запропонована американським економістом Д. Дюраном на початку 40-х років. Сутність цієї методики полягає в класифікації підприємств за ступенем ризику, виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, який виражається в балах на основі експертних оцінок.

Найпростіша скорингова модель з трьома балансовими показниками, яка дозволяє розподілити підприємства по класах, наведена в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2

Класи підприємств за рівнем платоспроможності

Показники	Рівень показника				
	Кількість балів				
Рентабельність сукупного капіталу, %	30 % і вище	від 29,9 % до 20 %	від 19,9 % до 10 %	від 9,9 % до 1%	менше 1%
	50 балів	від 49,9 до 35 балів	від 34,9 до 20 балів	від 19,9 до 5 балів	0 балів
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і вище	від 1,99 до 1,7	від 1,69 до 1,4	від 1,39 до 1,1	1,0 і нижче
	30 балів	від 29,9 до 20 балів	від 19,9 до 10 балів	від 9,9 до 1 балу	0 балів
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,7 і вище	від 0,69 до 0,45	від 0,44 до 0,30	від 0,29 до 0,20	менше 0,2
	20 балів	від 19,9 до 10 балів	від 9,9 до 5 балів	від 5 до 1 балу	0 балів
Класи	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас
Межі класів	100 балів	від 99 до 65 балів	від 64 до 35 балів	від 34 до 6 балів	0 балів

Відповідно до значень показників, які розглядаються, підприємство отримує певну суму балів, в залежності від чого відноситься до одного з п'яти класів:

- **I клас** – підприємства з добрим запасом фінансової стійкості, який дозволяє бути впевненими в поверненні позикових коштів;

- **II клас** – підприємства, що демонструють деякий ступінь ризику із заборгованості, але ще не розглядаються як ризиковані;

- **III клас** – проблемні підприємства;

- **IV клас** – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вживання заходів з фінансового оздоровлення; кредитори ризикують втратити свої кошти і відсотки;

- **V клас** – підприємства високого рівня ризику, практично неплатоспроможні.

Приклад використання методу скорингового аналізу для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства за даними додатку А наведений в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3

Скоринговий аналіз діагностики банкрутства

Найменування показника	Минулий період		Поточний період	
	значення	бали	значення	бали
Рентабельність сукупного капіталу, %	13	24	12	23
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,61	17,2	1,92	27,5
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,5	12,1	0,55	12,3
Всього балів	-	53,3	-	62,8
Клас підприємства	III		III	

Висновки щодо діагностики банкрутства з використанням методу скорингового аналізу для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства наступні.

У минулому періоді підприємство за рівнем платоспроможності відносилось до III класу, а саме, до проблемного підприємства. Незначне покращення рівня показників діяльності підприємства у поточному періоді підвищило його рейтинг, але підприємство залишається проблемним, тобто демонструє достатньо високий ступінь ризику із заборгованості, щоб розглядатися як ризиковане.

5.3.2. Інтегральна оцінка фінансової стійкості на основі багатовимірного рейтингового аналізу

Реалізація багатовимірного рейтингового аналізу здійснюється в чотири етапи.

Етап 1. Обґрунтовується система показників, за якими

оцінюватимуться результати господарської діяльності, збираються дані за цими показниками і формується матриця початкових даних. Вихідні дані можуть бути представлені як у вигляді моментних показників, що відображають стан підприємства на певну дату, так і темпових показників, що характеризують динаміку діяльності підприємства і представлених у виді коефіцієнтів росту.

Етап 2. У матриці початкових даних у кожній графі визначається максимальний елемент, який приймається за одиницю, після чого усі елементи цієї графі (a_{ij}) діляться на максимальний елемент еталонного підприємства ($\max a_{ij}$). В результаті створюється матриця стандартизованих коефіцієнтів (x_{ij}):

$$x_{ij} = a_{ij} / \max a_{ij}. \quad (5.5)$$

Якщо з економічної точки зору кращим є мінімальне значення показника (наприклад, для витрат), то потрібно змінити шкалу розрахунку так, щоб найменшому результату відповідала найбільша величина коефіцієнта.

Етап 3. Усі елементи матриці стандартизованих коефіцієнтів зводяться в квадрат. Якщо задача розв'язується з урахуванням різної ваги показників, то одержані квадрати помножуються на величину відповідних вагових коефіцієнтів, встановлених експертним шляхом, після чого підсумовуються по рядках для виявлення рейтингового інтегрального показника (R_j) оцінки діяльності досліджуваного підприємства та підприємств-конкурентів.

Етап 4. Одержані рейтингові оцінки розміщуються по ранжиру і визначається місце кожного підприємства за підсумками господарювання.

Перевага розглянутої методики базується на комплексному багатомірному підході до оцінки такого складного явища, як виробничо-фінансова діяльність підприємства, а також на урахуванні реальних досягнень усіх підприємств-конкурентів і ступеня їх близькості до показників підприємства-еталона.

Приклад інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства на

основі багатовимірною рейтинговою аналізу наведений далі.

Відповідно вказаним вище етапам реалізації багатовимірною рейтинговою аналізу на першому етапі здійснено обґрунтування системи показників, за якими оцінюватимуться результати господарської діяльності. Їх значення для досліджуваного підприємства та підприємств-конкурентів представлені у таблиці 5.4.

Досліджуване підприємство у даному переліку знаходиться під номером 5. Крім того, у таблиці 5.4 наведено вагові коефіцієнти кожного з використовуваних показників, встановлені експертним шляхом.

На другому етапі у кожній графі матриці початкових даних (таблиця 5.4) визначено максимальний елемент (позначений жирним шрифтом у таблиці 5.4), який прийнято за одиницю, після чого всі елементи цієї графі поділено на максимальний елемент еталонного підприємства. В результаті створено матрицю стандартизованих коефіцієнтів, представлену у таблиці 5.5.

На третьому етапі всі елементи матриці стандартизованих коефіцієнтів зведено в квадрат та помножено на величину відповідних вагових коефіцієнтів, встановлених експертним шляхом, після чого здійснено підсумки по рядках для виявлення рейтингової оцінки діяльності підприємств.

Результати порівняльної рейтингової оцінки діяльності підприємств зведені до таблиці 5.6.

На четвертому етапі одержані рейтингові оцінки розміщено по ранжиру і визначено місце кожного підприємства за підсумками господарювання (таблиця 5.6).

Висновки щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства на основі наведених результатів багатовимірною рейтинговою аналізу наступні.

Аналіз фінансового стану підприємства на основі залучених показників, визначив дуже низьку рейтингову оцінку його діяльності (шосте місце) серед підприємств-конкурентів. Керівництву треба терміново вжити заходи до поліпшення фінансового стану підприємства, а саме, підвищити рентабельність продаж, для чого необхідно переглянути

Таблиця 5.4

Матриця вихідних даних

Номер підприємства	ПОКАЗНИК						
	Запас фінансової безпеки, %	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт оборотності	Рентабельність продажу, %	Рентабельність капіталу, %	Коефіцієнт фінансової незалежності, част.од.	Відсоток власного оборотного капіталу у сумі поточних активів, %
1	1	2	3	4	5	6	7
1	30	1,8	3,2	25	22	0,75	16
2	25	2,0	2,5	30	26	0,62	26
3	52	1,5	2,8	35	25	0,55	25
4	40	1,7	2,2	33	38	0,68	30
5	43	1,92	1,82	8	12	0,55	48
6	30	1,6	3,5	20	21	0,72	35
Ваговий коефіцієнт	2,0	1,0	1,5	1,2	1,8	1,3	1,6

Таблиця 5.5

Матриця стандартизованих коефіцієнтів

Номер підприємства	ПОКАЗНИК						
	1	2	3	4	5	6	7
1	0,577	0,9	0,914	0,714	0,579	1	0,333
2	0,481	1	0,714	0,857	0,684	0,826	0,542
3	1	0,75	0,8	1	0,658	0,733	0,521
4	0,769	0,85	0,628	0,943	1	0,907	0,625
5	0,827	0,96	0,52	0,229	0,316	0,733	1
6	0,577	0,8	1	0,571	0,553	0,96	0,729
Ваговий коефіцієнт	2,0	1,0	1,5	1,2	1,8	1,3	1,6

Таблиця 5.6

Результати порівняльної рейтингової оцінки діяльності підприємств

Номер підприємства	ПОКАЗНИК							Місце	
	1	2	3	4	5	6	7		R_j
1	0,666	0,81	1,252	0,612	0,603	1,3	0,176	5,419	4
2	0,462	1	0,765	0,880	0,842	0,887	0,470	5,306	5
3	2	0,562	0,960	1,2	0,779	0,698	0,434	6,633	2
4	1,182	0,722	0,591	1,067	1,8	1,068	0,625	7,055	1
5	1,368	0,662	0,406	0,063	0,180	0,698	1,6	4,977	6
6	0,666	0,64	1,5	0,391	0,551	1,197	0,850	5,795	3

політику ціноутворення та посилити контроль над витратами підприємства.

5.3.3. Інтегральна оцінка фінансової стійкості на основі багатовимірною дискримінантного аналізу

Мультиплікативний дискримінантний аналіз – статистичний метод, який використовується для прогнозування ймовірності банкрутства підприємств.

Суть аналізу полягає в наступному. З даних по групі підприємств (банкрути та благополучні) вибираються показники, які можуть служити індикаторами банкрутства. Ці показники розраховуються для усіх підприємств вибірки та їх значення наносяться на графік.

Мета дискримінантного аналізу – побудова лінії, що поділяє усі підприємства на дві групи: *благополучні підприємства* та *потенційні банкрути*. Ця лінія розмежування називається *дискримінантною функцією* і позначається, як правило, літерою *Z*.

Параметри дискримінантної функції розраховуються в результаті статистичної обробки даних по вибірці підприємств за допомогою комп'ютерних програм дискримінантного аналізу.

Граничні значення дискримінантної функції визначаються як середнє значення *Z* для підприємств, яким не загрожує банкрутство (*Z1*), і середнє значення *Z* для підприємств-банкрутів (*Z2*).

Якщо $Z < Z1$, ймовірність того, що підприємство буде наближатись до банкрутства дуже мала; якщо $Z > Z2$, існує велика ймовірність, що підприємство стане банкрутом.

Інтервал [*Z1*, *Z2*] називається *зоною невідання*.

Широко використовуються дискримінантні моделі чинників відомих західних економістів Альтмана, Ліса, Таффлера, Тішоу та ін.

Модель Альтмана визначення кредитоспроможності суб'єктів господарювання:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5, \quad (5.6)$$

де X_1 – відношення власного оборотного капіталу до суми активів;

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку підприємства до суми його активів;

X_3 – відношення прибутку підприємства до сплати відсотків до суми його активів;

X_4 – відношення ринкової вартості власного капіталу підприємства до його позикового капіталу;

X_5 – відношення виручки підприємства до суми його активів.

Якщо $Z < 1,81$, то це ознака великої ймовірності банкрутства; якщо $Z > 2,7$, то це свідчить про низьку ймовірність банкрутства.

Модифікована модель Альтмана для компаній, акції яких не котируються на ринку:

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5, \quad (5.7)$$

де X_4 – відношення балансової вартості власного капіталу підприємства до його позикового капіталу.

Граничне значення Z при цьому дорівнює 1,23.

Приклад використання модифікованої моделі Альтмана для діагностики банкрутства наведений нижче.

Перелік значень показників та параметри моделі Альтмана зведені до таблиці 5.7.

Висновки щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства на основі багатовимірного дискримінантного аналізу за допомогою моделі Альтмана наступні.

При визначенні платоспроможності підприємства за допомогою моделі Альтмана, значення дискримінантної функції Z у поточному (4,105) та минулому (3,52) періодах значно вище ніж нормативне (2,7), що свідчить про низьку ймовірність банкрутства.

Модель Ліса визначення кредитоспроможності суб'єктів господарювання:

Таблиця 5.7

Розрахунок дискримінантної функції по моделі Альтмана

Назва показника	Параметр моделі	Значення за		Добуток значення показника та параметра	
		минулий період	поточний період	за минулий період (гр.2×гр.3)	за поточний період (гр.2×гр.4)
Відношення власного оборотного капіталу до суми активів (Ф.1рядки (1195+1200) / Ф.1рядок 1300)	0,717	0,571	0,622	0,409	0,446
Відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (Ф.2рядок 2350 / Ф.1рядок 1300)	0,847	0,103	0,101	0,087	0,086
Відношення прибутку до сплати відсотків до суми активів (Ф.2рядок 2090) / Ф.1рядок 1300)	3,107	0,403	0,412	1,252	1,280
Відношення балансової вартості власного капіталу до позикового капіталу (Ф.1рядок 1495 / (Ф.1рядки 1595+1695+1700))	0,42	0,447	1,237	0,188	0,520
Відношення виручки до суми активів (Ф.2рядок 2000 / Ф.1рядок 1300)	0,995	1,592	1,782	1,584	1,773
Значення дискримінантної функції Z	Z < 1,81 - велика імовірність банкрутства Z > 2,7 - низька імовірність банкрутства			3,52	4,105

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4, \quad (5.8)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу підприємства до суми його активів;

X_2 – відношення прибутку від реалізації до суми активів підприємства;

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку підприємства до суми його активів;

X_4 – відношення вартості власного капіталу підприємства до позикового капіталу.

Граничне значення дорівнює 0,037.

Приклад використання моделі Ліса для діагностики банкрутства наведений далі.

Перелік значень показників та параметри моделі Ліса зведені до таблиці 5.8. Висновки щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства на основі багатовимірного дискримінантного аналізу за допомогою моделі Ліса наступні.

При визначені платоспроможності підприємства за допомогою моделі Ліса, значення дискримінантної функції Z у поточному (0,084) та минулому (0,0794) періодах значно вище ніж нормативне (0,037), що свідчить про низьку імовірність банкрутства.

Модель Таффлера визначення кредитоспроможності суб'єктів господарювання

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4, \quad (5.9)$$

де X_1 – відношення прибутку від реалізації до суми короткострокових зобов'язань підприємства;

X_2 – відношення оборотних активів підприємства до суми його зобов'язань;

X_3 – відношення короткострокових зобов'язань підприємства до суми його активів;

X_4 – відношення виручки підприємства до суми його активів.

Таблиця 5.8

Розрахунок дискримінантної функції по моделі Ліса

Назва показника	Параметр моделі	Значення за		Добуток значення показника та параметра	
		минулий період	поточний період	за минулий період (гр.2×гр.3)	за поточний період (гр.2×гр.4)
Відношення власного оборотного капіталу до суми активів (Ф.1рядки (1195+1200) / Ф.1рядок 1300)	0,063	0,571	0,622	0,036	0,039
Відношення прибутку від реалізації до суми активів (Ф.2рядок 2090 / Ф.1рядок 1300)	0,092	0,403	0,412	0,037	0,038
Відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (Ф.2рядок 2350 / Ф.1рядок 1300)	0,057	0,103	0,101	0,006	0,006
Відношення вартості власного капіталу до позикового капіталу (Ф.1рядок 1495 / Ф.1 рядки (1595+1695+1700))	0,001	0,447	1,237	0,0004	0,001
Значення дискримінантної функції Z	Z < 0,037- велика імовірність банкрутства Z > 0,037 - низька імовірність банкрутства			0,0794	0,084

Якщо $Z > 0,3$, то це свідчить про непогані довгострокові перспективи; якщо $Z < 0,2$, то це є ознакою існування ймовірності банкрутства.

Приклад використання моделі Таффлера для діагностики банкрутства наведений далі.

Перелік значень показників та параметри моделі Таффлера зведені до таблиці 5.9.

Висновки щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства на основі багатовимірного дискримінантного аналізу за допомогою моделі Таффлера наступні.

При визначенні платоспроможності підприємства за допомогою моделі Таффлера, значення дискримінантної функції Z у поточному (1,187) та минулому (0,974) періодах значно вище ніж нормативне (0,3), що свідчить про низьку ймовірність банкрутства.

Однак необхідно зазначити, що використання цих моделей у вітчизняній практиці вимагає певної обачності у зв'язку з різницею у вітчизняних та міжнародних стандартах фінансової звітності, а також специфікою формування капіталу в різних галузях промисловості.

Тестування ряду українських підприємств за даними моделями показало, що розглянуті моделі не повною мірою підходять для оцінки ризику банкрутства вітчизняних суб'єктів господарювання через різні методики відпрацювання інфляційних факторів та різну структуру капіталу, а також через відмінності в законодавчій та інформаційній базі.

Для діагностики ймовірності банкрутства в умовах конкретних підприємств бажано створювати власну дискримінантну модель, яка б враховувала галузь, особливості функціонування, власні дані по вибірках підприємств, особливості обліку.

Основні терміни та поняття

Фінансові ускладнення, банкрутство, багатокритеріальний підхід, коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності, скоринговий аналіз, багатомірний рейтинговий аналіз, дискримінантний аналіз.

Таблиця 5.9

Розрахунок дискримінантної функції по моделі Таффлера

Назва показника	Параметр моделі	Значення за		Добуток значення показника та параметра	
		минулий період	поточний період	за минулий період (гр.2×гр.3)	за поточний період (гр.2×гр.4)
Відношення прибутку від реалізації до суми короткострокових зобов'язань (Ф.2рядок 2090 / Ф.1рядки (1695+1700))	0,53	1,107	1,249	0,587	0,662
Відношення оборотних активів до суми зобов'язань (Ф.1рядки (1195+1200) / Ф.1рядки (1900-1495))	0,13	0,505	1,392	0,066	0,181
Відношення короткострокових зобов'язань до суми активів (Ф.1рядки (1695+1700) / Ф.1рядок 1300)	0,18	0,364	0,330	0,066	0,059
Відношення виручки до суми активів (Ф.2рядок 2000 / Ф.1рядок 1300)	0,16	1,592	1,782	0,255	0,285
Значення дискримінантної функції Z	Z > 0,3 - низька імовірність банкрутства Z < 0,2 - велика імовірність банкрутства			0,974	1,187

5.4. Завдання для самоперевірки

Контрольні запитання

1. Які бувають фінансові ускладнення?
2. Що таке банкрутство?
3. Які є види банкрутства?
4. Які причини банкрутства відносяться до зовнішніх?
5. Які причини банкрутства відносяться до внутрішніх?
6. У чому сутність багатокритеріального підходу до діагностики банкрутства?
7. У чому сутність підходу, що заснований на оцінці обмеженого кола показників?
8. Поясніть, у чому полягає сутність коефіцієнту втрати (відновлення) платоспроможності.
9. У чому сутність скорингового аналізу.
10. Які етапи багатовимірного рейтингового аналізу?
11. У чому сутність багатовимірного дискримінантного аналізу?
12. Що таке «зона невідання»?
13. У чому сутність дискримінантних моделей?
14. Які дискримінантні моделі Ви знаєте?

Вправа 5.1. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: зробити діагностику банкрутства за допомогою обмеженого кола показників.

Вправа 5.2. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: зробити діагностику банкрутства за допомогою скорингового аналізу.

Вправа 5.3. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: зробити діагностику банкрутства за допомогою модифікованої моделі Альтмана.

Вправа 5.4. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: зробити діагностику банкрутства за допомогою моделі Таффлера.

Вправа 5.5. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: зробити діагностику банкрутства за допомогою моделі Ліса.

Вправа 5.6. На основі експертних оцінок (див.табл. 5.2) визначити клас підприємства за рівнем платоспроможності в динаміці за таких вихідних даних:

- рентабельність сукупного капіталу: минулий період – 13%, поточний період – 18%;

- коефіцієнт поточної ліквідності: минулий період – 1,57, поточний період – 1,88;

- коефіцієнт фінансової незалежності: минулий період – 0,5, поточний період – 0,55.

Результати скорингового аналізу оформити у вигляді таблиці 5.10.

Таблиця 5.10

Скоринговий аналіз діагностики банкрутства підприємства

Найменування показника	Минулий період		Поточний період	
	значення	бали	значення	бали
...
Всього балів	–		–	
Клас підприємства				

6. ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ БАЛАНСУ

6.1. Використання оптимізаційного моделювання у фінансовому аналізі

При виконанні функції аналізу допускається найбільша кількість помилок. Це пов'язано багато в чому з творчим характером інтерпретаційних чи інших оціночних показників.

У теперішній час існує безліч методик аналізу фінансового стану, підприємства заснованих на розрахунку, порівняно і інтерпретації різних фінансових коефіцієнтів. Однак ці методики не включають визначення оптимальних значень тих чи інших показників для досягнення підприємством поставленої мети. Так, розрахувавши за тією чи іншою методикою фінансові коефіцієнти, аналітик може зазначити лише їх відхилення за ряд років або від нормативного значення, але не може запропонувати таку структуру коштів підприємства і їх джерел, за якої ці коефіцієнти набували б оптимальних для даного підприємства значень.

Отримавши таку оптимальну структуру балансу, аналітик може, по-перше, надати необхідні рекомендації керівництву підприємства щодо приведення існуючої структури балансу до оптимальної, а, по-друге, оцінити ефективність дій керівництва у виборі стратегії фінансово-господарської діяльності та поточних рішень в звітному періоді. Оцінка здійснюється шляхом порівняння результатів тих заходів, які були прийняті в звітному періоді, і результатів, які є оптимальними відповідно до критеріїв, закладених в систему. Якщо різниця між фактичними показниками та показниками, які є оптимальними не перевищує встановлену норму, наприклад 5-10%, то дії характеризуються задовільною оцінкою.

Крім того, такий метод аналізу допоможе знизити кількість помилок в аналізі з-за його творчого характеру і скоротити час на його проведення. Уся необхідна для аналізу інформація, як правило, міститься у звітних документах.

6.2. Фінансові показники, які використовуються при визначенні оптимальної структури балансу

Для вирішення проблеми знаходження оптимальних значень різних статей балансу підприємства може використовуватись оптимізаційне моделювання, в межах якого обирається цільова функція і встановлюється ряд обмежень, що визначають необхідні значення фінансових коефіцієнтів, які потрібно досягти.

Критерій оптимізації може бути різним у залежності від конкретних умов роботи підприємства. Це може бути платоспроможність, ринкова стійкість, оборотність усіх оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості та ін.

Одними з найбільш важливих показників роботи підприємства є показники рентабельності. З іншого боку, в умовах ринкової економіки фінансовий стан підприємства залежить від здатності підприємства своєчасно погашати свої борги, тому істотним моментом в аналізі фінансового стану підприємства є аналіз ліквідності. Крім того, для кожного підприємства важливо зберігати необхідний рівень ринкової стійкості.

Таким чином, при побудові економіко-математичної моделі в якості цільової функції приймаємо досягнення максимальної рентабельності активів підприємства. При цьому необхідно передбачити утримання в необхідних межах значення показників ліквідності та ринкової стійкості підприємства.

Як показник, що характеризує в цілому рентабельність підприємства, використовується показник загальної рентабельності підприємства (ЗРП), який визначається за формулою:

$$\text{ЗРП} = \text{ВП} / (\text{НА} + \text{З} + \text{ГК} + \text{ДЗ}) = \text{ВП} / (\text{ВК} + \text{ПК}), \quad (6.1)$$

де ВП - валовий прибуток підприємства, грн;

НА – вартість необоротних активів підприємства, грн;

З – вартість запасів підприємства (включаючи витрати майбутніх періодів), грн;

ГК – грошові кошти підприємства, грн;

ДЗ – дебіторська заборгованість підприємства, грн;

ВК – сума власного капіталу підприємства, грн;

ПК – сума позикового капіталу підприємства (довгострокові і поточні зобов'язання), грн.

Як обмеження в моделі використовуються певні значення показників ліквідності:

1) коефіцієнт абсолютної ліквідності (*Ка.л.*):

$$Ка.л. = GK / ПЗ, \quad (6.2)$$

де ПЗ – поточні зобов'язання підприємства, що включають кредиторську заборгованість підприємства та інші поточні зобов'язання, а також короткострокові кредити та інші позикові кошти, грн;

2) коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності (*Кт.л.*):

$$Кт.л. = (ГК + ДЗ) / ПЗ; \quad (6.3)$$

3) коефіцієнт поточної ліквідності (*Кп.л.*):

$$Кп.л. = (ГК + ДЗ + З) / ПЗ. \quad (6.4)$$

Для оцінки фінансової стійкості підприємства використовуються наступні коефіцієнти:

1) коефіцієнт незалежності (автономії) (*Кн*):

$$Кн = ВК / (ВК + ПК) = ВК / (НА + З + ГК + ДЗ); \quad (6.5)$$

2) коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів підприємства (*Кп/в*):

$$Кп/в = ПК / ВК; \quad (6.6)$$

3) коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів ($K_{m/i}$):

$$K_{m/i} = (\text{ГК} + \text{ДЗ} + \text{З}) / \text{НА}. \quad (6.7)$$

4) коефіцієнт маневреності (K_m):

$$K_m = (\text{ГК} + \text{ДЗ} + \text{З}) / \text{ВК} \quad (6.8)$$

При збереженні мінімальної фінансової стабільності підприємства коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів повинен бути обмежений зверху значенням коефіцієнта співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів:

$$K_{n/v} \leq K_{m/i}. \quad (6.9)$$

При цьому, виконавши нескладні перетворення, отримаємо умову, за виконання якої на підприємстві будуть досягатись оптимальні значення коефіцієнта автономії і коефіцієнта співвідношення позикових і власних коштів:

$$\text{ВК} \geq \text{ПК}. \quad (6.10)$$

З урахуванням же оптимального значення коефіцієнта маневреності, необхідне співвідношення коефіцієнта співвідношення позикових і власних коштів і коефіцієнта співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів на підприємстві буде забезпечене за виконання умови:

$$\text{ПК} / \text{ВК} \leq K_m \text{ВК} / \text{ОЗ}, \quad (6.11)$$

де ОЗ – вартість основних засобів, грн.

Для оцінки ділової активності використовуються наступні коефіцієнти:

1) загальна оборотність (капіталовіддача, фондівіддача):

$$K_{fo} = V / (НА + З + ГК + ДЗ), \quad (6.12)$$

де V – виручка від реалізації, грн.

2) оборотність (віддача) необоротних активів:

$$K_{на} = V / НА; \quad (6.13)$$

3) оборотність всіх оборотних активів:

$$K_{oa} = V / (З + ГК + ДЗ); \quad (6.14)$$

4) оборотність дебіторської заборгованості:

$$K_{дз} = V / ДЗ; \quad (6.15)$$

5) оборотність власного капіталу:

$$K_{вк} = V / ВК \quad (6.16)$$

Необхідно зазначити, що в моделі можуть бути використані будь-які прийнятні в даних конкретних умовах значення обмежень.

6.3. Формування оптимізаційної моделі

Задачі оптимізаційного характеру можуть бути вирішені, зокрема, з використанням засобів програмного забезпечення Microsoft Excel (засіб «Пошук рішення»).

На кафедрі обліку і аудиту Національної металургійної академії України розроблена прикладна комп'ютерна програма для розрахунку оптимальної структури балансу для досягнення необхідних значень

показників фінансового стану підприємства в табличному процесорі Microsoft Excel.

Вихідними даними для розрахунку є дані бухгалтерського Балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства (Форма 1) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) підприємства (Форма 2):

- x_1 – валовий прибуток;
- x_2 – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- x_3 – собівартість реалізованої продукції;
- x_4 – вартість необоротних активів;
- x_5 – вартість запасів;
- x_6 – грошові кошти ,;
- x_7 – дебіторська заборгованість;
- x_8 – сума власного капіталу;
- x_9 – сума позикового капіталу;
- x_{10} – поточні зобов'язання;
- x_{11} – довгострокові зобов'язання.

Оптимізуються змінні:

- а) x_5 (вартість запасів);
- б) x_6 (грошові кошти);
- в) x_7 (дебіторська заборгованість);
- г) x_{10} (поточні зобов'язання);
- д) x_{11} (довгострокові зобов'язання).

Значення суми позикового капіталу (x_9) є розрахунковим:

$$x_9 = x_{10} + x_{11}. \quad (6.17)$$

Значення суми власного капіталу (x_8) визначається, виходячи з правила балансового узагальнення:

$$\sum_{i=4}^7 x_i = \sum_{i=8}^9 x_i, \quad (6.18)$$

звідки:

$$x_8 = \sum_{i=4}^7 x_i - x_9. \quad (6.19)$$

Значення валового прибутку визначається зі співвідношення виручки від реалізації і собівартості реалізованої продукції:

$$x_1 = x_2 - x_3. \quad (6.20)$$

Значення валового прибутку (x_1) і вартості основних засобів (x_4) приймаються постійними, оскільки суттєву зміну їх в поточному періоді, як правило, найбільш складно здійснити:

$$\{ x_1, x_4 \} = \text{const}. \quad (6.21)$$

Цільова функція (загальна рентабельність підприємства):

$$Y = x_1 / \left(\sum_{i=4}^7 x_i \right) \rightarrow \text{max}. \quad (6.22)$$

У розрахунку враховуються такі обмеження:

а) загальні обмеження:

$$x_i \geq 0, i = (1;11); \quad (6.23)$$

б) обмеження по ліквідності:

$$\left. \begin{aligned} x_6 / x_{10} &\geq a; \\ \left(\sum_{i=6}^7 x_i \right) / x_{10} &\geq b; \\ \left(\sum_{i=5}^7 x_i \right) / x_{10} &\geq c; \end{aligned} \right\} \quad (6.24)$$

в) обмеження по фінансовій стійкості:

$$\left. \begin{aligned} x_8 &\geq x_9; \\ \left(\sum_{i=5}^7 x_i\right) / x_8 &= d; \\ x_9 / x_8 &\leq d \cdot x_8 / x_4; \end{aligned} \right\} \quad (6.25)$$

г) обмеження щодо ділової активності підприємства:

$$\left. \begin{aligned} x_2 / \left(\sum_{i=4}^7 x_i\right) &\geq e; \\ x_2 / x_4 &\geq g; \\ x_2 / \left(\sum_{i=5}^7 x_i\right) &\geq h; \\ x_2 / x_5 &\geq f; \\ x_2 / x_8 &\geq o, \end{aligned} \right\} \quad (6.26)$$

де $a, b, c, d, e, g, h, f, o$ – значення обмежень, що приймаються в даних конкретних умовах.

В результаті розрахунку визначаються оптимальні значення вартості запасів, грошових коштів, вартості власних коштів і вартості позикових коштів, що дозволяють отримати максимальну загальну рентабельність підприємства з урахуванням заданих обмежень за значеннями основних коефіцієнтів фінансового стану підприємства. При необхідності в програмі можуть бути змінені цільова функція і або вихідні дані, додані або видалені обмеження.

Приклад розрахунку оптимальних значень показників балансу підприємства з використанням Microsoft Excel (засіб «Пошук рішення») наведений на рисунку 6.1.

Основні терміни та поняття

Оптимізаційне моделювання, цільова функція, обмеження, фінансові коефіцієнти, рентабельність, ліквідність, фінансова стійкість, обіговість, оптимальна структура балансу.

Microsoft Excel 10.0 Розрахунок показників
Робочий аркуш: [OptAnalysis.xls]Розрахунок показників

	Вихідні значення	Оптимізовані	Примітка	Відхилення абс.	отн., %
Статті балансу:					
валовий (балансовий) прибуток	1128,00	1128,00	незмінна	0,00	0,00
вартість основних засобів	32991,00	32991,00	незмінна	0,00	0,00
вартість запасів	10415,00	8830,58	оптимізується	-1584,42	-15,21
грошові кошти	155,00	442,40	оптимізується	287,40	185,42
дебіторська заборгованість	9072,00	8423,49	оптимізується	-648,51	-7,15
вартість власного капіталу	35393,00	35393,00	оптимізується	0,00	0,00
вартість позикових коштів	18504,00	18504,00	оптимізується	0,00	0,00
короткострокові зобов'язання	18504,00	8848,01	оптимізується	-9655,99	-52,18
довгострокові зобов'язання	0,00	0,00	оптимізується	0,00	#ДЕЛ/0!
Фінансові показники:					
загальна рентабельність підприємства (цільова функція)	0,021	0,022	max	0,0008	3,84
Показники ліквідності:					
коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,008	0,050	Кап >= 0,05	0,0416	496,90
коефіцієнт критичної ліквідності	0,499	1,002	Ккп >= 1	0,5034	100,95
коефіцієнт поточної ліквідності	1,062	2,000	Ктп >= 2	0,9385	88,42
Показники ринкової стійкості:					
коефіцієнт автономії	0,672	0,698	Ка >= 0,5	0,0258	3,84
коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	0,523	0,523	Кз/с <= 1	0,0000	0,00
коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів	0,595	0,536	Км/и >= Кз/с	-0,0590	-9,90
коефіцієнт маневреності	0,555	0,500	Км = 0,5	-0,0550	-9,90

Рис. 6.1. Приклад розрахунку оптимальних значень показників балансу підприємства з використанням Microsoft Excel (засіб «Пошук рішення»).

6.4. Завдання для самоперевірки

Контрольні запитання

1. У чому полягають труднощі здійснення фінансового аналізу?
2. Як можна оцінити ефективність ді керівництва?
3. Яким чином можна використовувати можливості оптимізаційного моделювання для аналізу фінансового стану?
4. У чому сутність оптимізаційного моделювання?
5. Як здійснюється вибір цільової функції та обмежень?
6. Як формується оптимізаційна модель?

Вправа 6.1. У додатку Б наведені фінансові звіти підприємства.

Постановка задачі: сформулювати оптимізаційну модель і розробити у Microsoft Excel (засіб «Пошук рішення») програму для розрахунку оптимальної структури балансу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» із змінами (Редакція від 10.08.2022) / Верховна Рада України (Офіційний вебпортал парламенту України) : Законодавство України [Електронний ресурс] // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Дата звернення 30.11.2023 р.).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 із змінами (Редакція від 17.02.2023) / Верховна Рада України (Офіційний вебпортал парламенту України) : Законодавство України [Електронний ресурс] // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (Дата звернення 30.11.2023 р.).

3. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств, видані Центральною спілкою споживчих товариств України 28.07.2006 р. / Верховна Рада України (Офіційний вебпортал парламенту України) : Законодавство України [Електронний ресурс] // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (Дата звернення 30.11.2023 р.).

4. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 11.04.2013 № 476 із змінами (Редакція від 15.04.2014) / Верховна Рада України (Офіційний вебпортал парламенту України) : Законодавство України [Електронний ресурс] // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0476201-13#Text> (Дата звернення 30.11.2023).

5. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності суб'єктів державного сектору, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2017 № 1170 із змінами (Редакція від 21.12.2018) / Верховна Рада України (Офіційний вебпортал парламенту України) : Законодавство України [Електронний ресурс] // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1170201-17#Text> (Дата звернення 30.11.2023).

6. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : Навч. посібник / О.Я. Базилінська. К. : Центр учбової літератури, 2019. 328 с.
7. Берест М.М. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / М.М. Берест. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 164 с.
8. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств : Підручник / І.О. Бланк, Г.В. Ситник, В.С. Андрієць ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т.; 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 791 с.
9. Болюх М.А. Економічний аналіз : Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток [та ін.]; за ред. М.Г. Чумаченка; вид. 2-ге, перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2003. 556 с.
10. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / Є.Ф. Брігхем; пер. з англ. В.Ф. Овсієнка та В. Я. Мусієнка. К. : Молодь, 1997. 1000 с.
11. Волкова Н.І. Прогнозування ризику настання банкрутства на підприємстві / Н.І. Волкова, О.В. Степанко // Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. Вип. 2(02). С. 173-178 [Електронний ресурс] // URL : <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/87/83> (Дата звернення 30.11.2023р.).
12. Волощук Л.О. Методологія фінансового аналізу як складова обліково-аналітичного забезпечення інноваційної трансформації промислового сектору економіки України : Монографія / Л.О. Волощук. Одеса : ОНПУ, 2010. 228 с.
13. Гудзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства : Навч. посібник / О.І. Гудзевич. К. : Кондор, 2014. 180 с.
14. Збірник господарських ситуацій, виробничих задач та імітаційних вправ з дисципліни «Фінансовий аналіз» для студентів спеціальності 071 – облік і оподаткування (бакалаврський рівень) / Укладачі : Р.Б. Сокольська, В.Д. Зелікман, Ю.О. Распопова. Дніпро : НМетАУ, 2018. 46 с.
15. Зелікман В.Д. Звітність підприємства : Навч. посібник / В.Д. Зелікман, Р.Б. Сокольська, Ю.О. Распопова, Т.В. Акімова. Дніпро : ННІ «ІПБТ» УДУНТ, 2022. 208 с.
16. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: теорія і практика : Підручник / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній; за ред. проф.

А.Г. Загороднього. Львів : «Магнолія 2006», 2015. 440 с.

17. Ковальчук Н.О. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / Н.О. Ковальчук, Л.С. Гаватюк, Н.І. Єрміїчук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2019. 336 с.

18. Король Г.О. Інформація обліку в аналізі ефективності діяльності суб'єктів господарювання : Монографія / Г.О. Король, В.Д. Зелікман, Р.Б. Сокольська [та ін.]; за ред. Г.О. Король, В.Д. Зелікмана. Дніпро : Ліра, 2019. 280 с.

19. Король Г.О. Облік, перевірка й аналіз у системі фінансового контролю на підприємствах : Монографія / Г.О. Король, Р.Б. Сокольська, В.Д. Зелікман, Т.В. Акімова. Дніпро : Ліра, 2018. 136 с.

20. Косова Т.Д. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / Т.Д. Косова, І.В. Семенко. К. : Центр учбової літератури, 2023. 440 с.

21. Лучко М.Р. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / М.Р. Лучко, С.М. Жукевич, А.І. Фаріон. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 304 с.

22. Марусяк Н.Л. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / Н.Л. Марусяк. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 172 с.

23. Мних Є.В. Фінансовий аналіз : Підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 536 с.

24. Отенко І.П. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / І.П. Отенко, Г.Ф. Азаренков, Г.А. Іващенко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 156 с.

25. Паршин Ю.І. Основи економічного аналізу : Навч. посібник / Ю.І. Паршин, О.А. Паршина. Дніпро : «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180с.

26. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент : Підручник / А.М. Поддєрьогін, Н.Д. Бабяк, М.Д. Білик [та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін; 2-ге вид., перероб. К. : КНЕУ, 2017. 536 с.

27. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу: Навч. посібник / В.І. Приймак. К. : Центр учбової літератури, 2016. 296 с.

28. Проскуріна Н.М., Гнідкова А.В. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент ефективності діяльності підприємства / Н.М. Проскуріна, А.В. Гнідкова // Економіка та суспільство. 2022. № 43 [Електронний ресурс] // URL : <https://economy>

andsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1761/1697 (Дата звернення 30.11.2023р.).

29. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : Навч. посібник / Г.В. Савицька; 3-тє вид., випр. і доп. К. : Знання, 2007. 668 с.

30. Сокольська Р.Б. Фінансовий аналіз : Навч. посібник. Частина І. Аналіз фінансової звітності / Р.Б. Сокольська, В.Д. Зелікман, Т.В. Акімова. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2015. 92 с.

31. Сокольська Р.Б. Фінансовий аналіз : Навч. посібник. Частина ІІ. Спеціальні методи фінансового аналізу / Р.Б. Сокольська, В.Д. Зелікман, Т.В. Акімова. Дніпро : НМетАУ, 2016. 76 с.

32. Ткаченко І.П. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / І.П. Ткаченко, С.А. Фрунза, Т.Ф. Штець; за ред. І.П. Ткаченко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2023. 346 с.

33. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / Ю.М. Тютюнник, Л.О. Дорогань-Писаренко, С.В. Тютюнник. Полтава : Астроя, 2020. 434 с.

34. Череп А.В. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / А.В. Череп, О.В. Гамова, І.А. Козачок. К. : Кондор, 2020. 268 с.

35. Школьник І.О. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека [та ін.]; за заг. ред. Школьник І.О. К. : Центр учбової літератури, 2016. 368 с.

36. Шпанковська Н.Г. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій, ділова гра на прикладі металургійного підприємства : Навч. посібник / Н.Г. Шпанковська, Г.О. Король, К.Ф. Ковальчук [та ін.]; за ред. К.Ф. Ковальчука. К. : Центр учбової літератури, 2012. 328 с.

Додаток А

ФІНАНСОВІ ЗВІТИ ПІДПРИЄМСТВА А

Таблиця А.1

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2022 р.

Форма № 1

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	39000	34000
первісна вартість	1001	45000	45000
накопичена амортизація	1002	(6000)	(11000)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	15000	15000
Основні засоби	1010	266518	246086
первісна вартість	1011	350269	358169
Знос	1012	(83751)	(112083)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	320518	295086

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	51475	45360
виробничі запаси	1101	43939	37719
незавершене виробництво	1102	1280	1037
готова продукція	1103	6256	6604
Товари	1104		
Поточні біологічні активи	1110		
Векселі одержані	1120	47400	42800
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	245207	346067
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	25125	42455
з бюджетом	1135	38	45
у тому числі з податку на прибуток	1136		
з нарахованих доходів	1140		
із внутрішніх розрахунків	1145		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	230	233
Поточні фінансові інвестиції	1160	54200	14200
Гроші та їх еквіваленти:	1165	17438	11686
готівка	1166	11	10
рахунки в банках	1167	17427	11676
Витрати майбутніх періодів	1170	11000	10000
Інші оборотні активи	1190		
Усього за розділом II	1195	452113	512846
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	772631	807932

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	318000	318000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	12000	12000
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	60539	116764
Неоплачений капітал	1425	()	()
Вилучений капітал	1430	()	()
Усього за розділом I	1495	390539	446764
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	5600	4400
Довгострокові кредити банків	1510	15000	10000
Інші довгострокові зобов'язання	1515	80000	80000
Довгострокові забезпечення	1520		
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	100600	94400
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	6500	10500
Векселі видані	1605	37600	32600

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	5000	5000
товари, роботи, послуги	1615	142988	97200
розрахунками з бюджетом	1620	34054	35068
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630	55350	86400
розрахунками за одержаними авансами	1635		
розрахунками з часниками	1640		
розрахунками із внутрішніх розрахунків	1645		
розрахунками з позабюджетних платежів	1650		
Поточні забезпечення	1660		
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690		
Усього за розділом III	1695	281492	266768
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	772631	807932

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за рік 2022 р.

Форма № 2

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1230000	1440000
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(918257)	(1106818)
Валовий:			
прибуток	2090	311743	333182
збиток	2095	()	()
Інші операційні доходи	2120		
Адміністративні витрати	2130	(55350)	(86400)
Витрати на збут	2150	(129150)	(122400)
Інші операційні витрати	2180	()	()
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	127243	124382
збиток	2195	()	()
Дохід від участі в капіталі	2200	500	1520
Інші фінансові доходи	2220	1250	6150
Інші доходи	2240		
Фінансові витрати	2250	(11200)	(11200)
Втрати від участі в капіталі	2255	(3200)	(2400)
Інші витрати	2270	(1080)	(1560)

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	113513	116892
збиток	2295	()	()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(20432,3)	(21040,6)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	93080,7	95851,4
збиток	2355	()	()

Таблиця А.3

Витяг з фінансових звітів на 31.12.2021 року
для розрахунку показників ділової активності та рентабельності

Показник	Код рядка	31.12.2020
Основні засоби (залишкова вартість)	1010	255407
Запаси	1100	56587
Дебіторська заборгованість	1125	202501
Сума активів	1300	741002
Власні кошти	1495	380428
Довгострокові зобов'язання	1595	100511

Додаток Б

ФІНАНСОВІ ЗВІТИ ПІДПРИЄМСТВА Б

Таблиця Б.1

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2022 р.

Форма № 1

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1,6	0,8
первісна вартість	1001	2,6	2,6
накопичена амортизація	1002	(1,0)	(1,8)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	227,3	311,7
Основні засоби	1010	52 038,0	49 109,4
первісна вартість	1011	89 961,8	84 710,0
знос	1012	(37 923,8)	(35 600,6)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035	12 209,0	11 668,0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	64 475,9	61 089,9

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	1 419,9	2 327,2
виробничі запаси	1101	752,1	306,1
незавершене виробництво	1102	6,8	6,8
готова продукція	1103		
товари	1104	661,0	2 014,3
Поточні біологічні активи	1110		
Векселі одержані	1120		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	9 489,3	6 091,4
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135	361,5	76,9
у тому числі з податку на прибуток	1136		
з нарахованих доходів	1140		
із внутрішніх розрахунків	1145		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	3 544,8	5 190,3
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти:	1165		
готівка	1166		
рахунки в банках	1167	591,2	415,9
Витрати майбутніх періодів	1170	19,5	6,5
Інші оборотні активи	1190	6,4	10,2
Усього за розділом II	1195	15 413,1	14 174,6
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	79 908,5	75 271,0

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4
Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	14 640,8	14 640,8
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401		
Капітал у дооцінках	1405	27 594,1	27 594,1
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415	3 254,8	3 254,8
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	27 644,8	19 085,9
Неоплачений капітал	1425	()	()
Вилучений капітал	1430	()	()
Усього за розділом I	1495	73 134,5	64 575,6
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520		
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	3 189,3	4 000,0
Векселі видані	1605		

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	2 502,0	5 645,4
розрахунками з бюджетом	1620	319,4	28,5
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	115,6	14
розрахунками з оплати праці	1630	255,1	335,8
розрахунками за одержаними авансами	1635	2,4	
розрахунками з часниками	1640	8,6	8,6
розрахунками із внутрішніх розрахунків	1645		
розрахунками з позабюджетних платежів	1650		
Поточні забезпечення	1660		
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	381,6	663,1
Усього за розділом III	1695	6 774,0	10 695,4
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	79 908,5	75 271,0

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за рік 2022 р.

Форма № 2

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	27 201,7	31 733,5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(12 906,2)	(18 399,3)
Валовий:			
прибуток	2090	14 295,5	13 334,2
збиток	2095	()	()
Інші операційні доходи	2120	5 627,5	7 620,6
Адміністративні витрати	2130	(4 045,4)	(4 053,5)
Витрати на збут	2150	(13 704,1)	(13 494,9)
Інші операційні витрати	2180	(6 849,9)	(9 336,4)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190		
Збиток	2195	(4 676,4)	(5 930)
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	19,3	29,5
Інші доходи	2240	3 315,0	1 189,4
Фінансові витрати	2250	(330,9)	(408,9)
Втрати від участі в капіталі	2255	()	()
Інші витрати	2270	(6 784,3)	(3 856,2)

Продовження таблиці Б.2

1	2	3	4
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290		
збиток	2295	(8 457,3)	(8 976,2)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	95,0	87,6
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350		
Збиток	2355	(8 552,3)	(9 063,8)

Таблиця Б.3

Витяг з фінансових звітів на 31.12.2021 року
для розрахунку показників ділової активності та рентабельності

Показник	Код рядка	31.12.2020
Основні засоби (залишкова вартість)	1010	56 807,4
Запаси	1100	5 649,8
Дебіторська заборгованість	1125	8378,2
Сума активів	1300	88 219,5
Власні кошти	1495	82 138,8
Довгострокові зобов'язання	1595	

Навчальне видання

*Сокольська Рената Борисівна, Зелікман Владислав Давидович,
Акімова Тетяна Валеріївна, Распопова Юлія Олександрівна*

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Навчальний посібник

Друкується за авторською редакцією

Комп'ютерна верстка В. Д. Зелікман

Дизайн обкладинки В. Д. Зелікман

Для фону обкладинки використані фото з відкритих джерел мережі Internet

Експертний висновок склав д-р екон. наук, проф. С. А. Мушнікова

Зареєстровано НМВ УДУНТ (№ 686 від 31.01.2024)

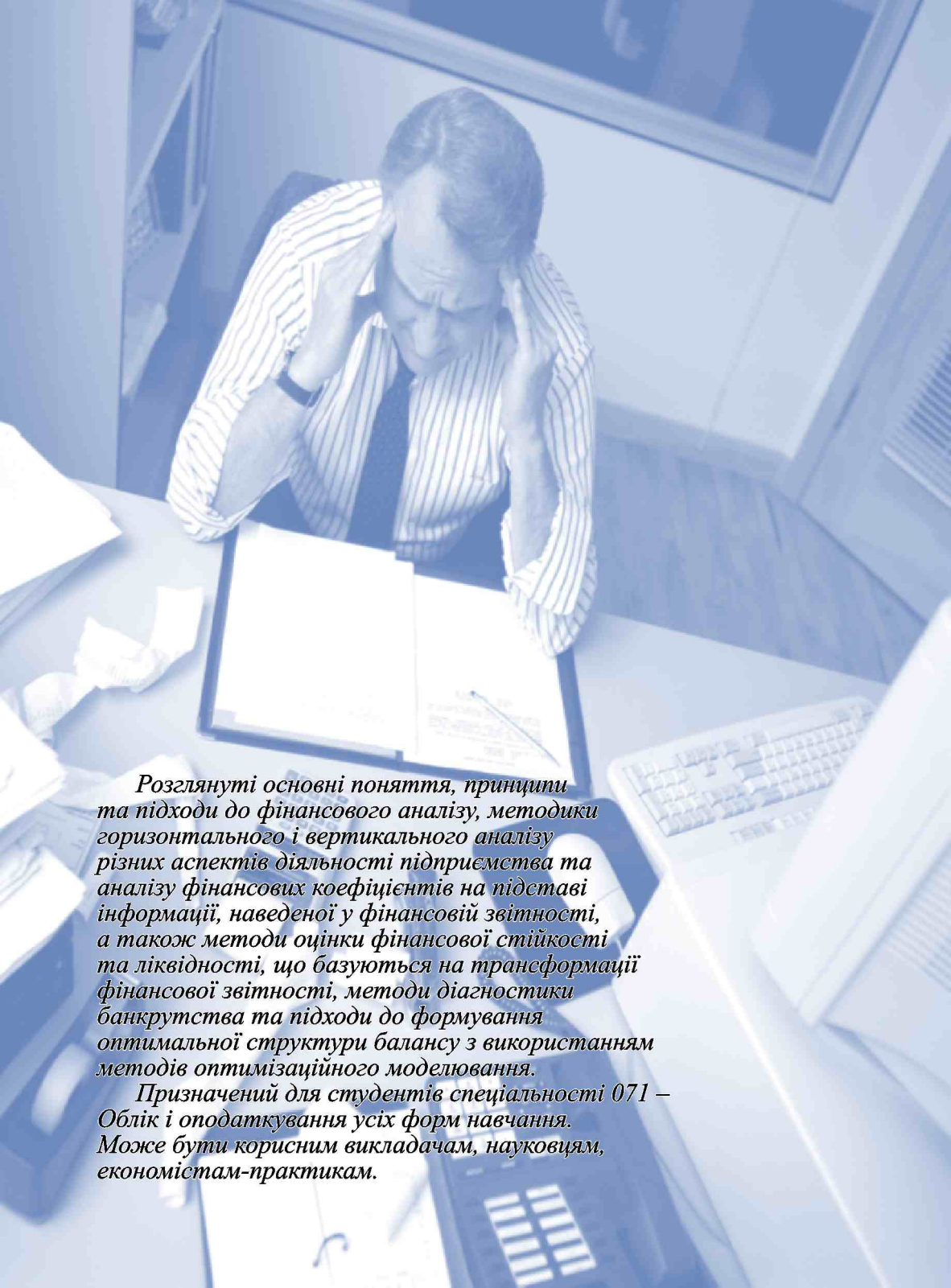
Підписано до друку 12.02.2024. Формат 60x84/16
Умовн. друк. арк.8,8. Наклад 500 прим. Зам. № 01-03.

Видавництво і друк ФОП Іванченко І. С.
пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135
тел.: +38(050/093)4024350

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4388 від 15.08.2012 р.

www.monograf.com.ua

ДЛЯ НОТАТОК

Розглянуті основні поняття, принципи та підходи до фінансового аналізу, методики горизонтального і вертикального аналізу різних аспектів діяльності підприємства та аналізу фінансових коефіцієнтів на підставі інформації, наведеної у фінансовій звітності, а також методи оцінки фінансової стійкості та ліквідності, що базуються на трансформації фінансової звітності, методи діагностики банкрутства та підходи до формування оптимальної структури балансу з використанням методів оптимізаційного моделювання.

Призначений для студентів спеціальності 071 – Облік і оподаткування усіх форм навчання. Може бути корисним викладачам, науковцям, економістам-практикам.